

Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling

Nordisk markering av 20-års dagen for FNs barnekonvensjon

Aina Winsvold og Anne Solberg

Modeller for barns medvirkning - en eksempelsamling

TemaNord 2009:577

© Nordisk Ministerråd, København 2009

ISBN 978-92-893-1939-3

Trykk: Kailow Express ApS

Omslagsfoto: Magnus Fröderberg/norden.org

Opplag: 380

Trykt på miljøvennlig papir som oppfyller kravene i den nordiske miljøsvanemerkeordning.

Publikasjonen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikasjoner på

www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
1255 Copenhagen K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
1255 Copenhagen K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeid er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områdene Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeid er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig medspiller i det europeiske og internasjonale samarbeid. Det nordiske fellesskap arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeid ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom er med til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Content

Forord	7
Sammendrag	9
1. Innledning	11
2. Medvirkning	13
Modeller	14
3. Barnehage og skole	17
Sverige: Bruk av dialogmetode i elevrådsnettverk for å styrke elevdemokratiet	17
Island: Barnehagen Sæborg: Et eksempel på hvordan barn kan prege hverdagen sin	20
Danmark: Praktisering av demokratiske verdier i barnehagen Hylet	23
Island: Å inkludere barn i alderen 2–16 år for å utvikle og innføre et nytt skoleprogram i Mosfellesbæ	27
Diskusjon: Barnehage og skole	30
4. Kultur, fritid og nærmiljø	33
Norge: Bruk av MIABE-metode for å fremme barn og unges medvirkning i nærmiljøet	33
Sverige: Et eksempel på hvordan ungdommer kan ha innflytelse på fritidsklubben sin	37
Finland: Bruk av internett for å samle inn innbyggernes opplevelse og bruk av nærmiljøet sitt	40
Island: Ungdommers organisering av en støttekonsert, et samarbeid mellom Unicef og Reykjaviks Idretts og fritidsforvaltning (ITR)	44
Færøyene: Erfaringer av deltagelse ved Ungdomshuset på Tvøroyri	47
Åland: Et prosjekt for å styrke de unges innflytelse og egeninnsats i skjærgården. ...	50
Island: Barns bidrag til planleggingen av en skolebygging i Garðabær	54
Diskusjon: Kultur, fritid og nærmiljø	56
5. Politisk deltakelse	59
Sverige: Aktivisme i en frivillig politisk organisasjon (Saminuorra)	60
Grønland: To eksempler på hvordan man kan få kunnskap om barns opplevelse av egne liv	63
Finland: Case Sastamala – En organisasjonsstruktur for å fremme unges påvirkningskanaler i kommunene	67
Norge: En studie av Barnas kommunestyre i Vennesla	70
Sverige: Bruk av modellen TYCKA for å øke unges politiske gjennomslagskraft	74
Danmark: Erfaringer fra et ungdomsråd med en variert agenda	78
Finland: Barnens Riksdag – en lokal og nasjonal påvirkningskanal for barn mellom 7–12 år.	81
Diskusjon: Politisk deltagelse	84

6. Barn med unike erfaringer.....	87
Danmark: Å skape rammer for at barn med handikap skal kunne delta i diskusjoner om egne liv.....	87
Norge: DUE – en modell for å skape bedre tilbud til utsatt ungdom gjennom dialog og samarbeid.....	90
Danmark: Skole og behandlingshjemmet Orøstrands arbeid med barneråd og medinnflytelse.....	94
Finland: Et eksempel på hvordan man gjennom et nettverk kan gå fra å være klient til å bli ekspert.....	97
Norge: Hvordan utsatte unge gjennom deltakelse kan hjelpe andre, og bli styrket i prosessen.....	101
Diskusjon: Barn med unike erfaringer.....	104
Avsluttende refleksjoner.....	107
Referanser.....	109

Forord

Først og fremst vil vi takke Nordisk Ministerråd for muligheten til å lage denne publikasjonen, det har vært både interessant og inspirerende. Vi vil særlig takke Cecilia Sjølander ved Barnombudsmannen i Sverige, Flemming Schultz ved Børnerådet i Danmark, Thomas Wrigglesworth ved Barneombudet i Norge, Elina Nivala ved Barnombudsmannen i Finland, Margrét María Sigurðardóttir – Ombudsmannen for barn på Island, Tórhild Højgaard ved Ministeriet for sosiale anliggender på Færøyene, Sabitha Jørgensen ved Departementet for sosiale anliggender på Grønland, og Janina Björni ved Rädda Barnen på Åland. Vi vil takke for deres store engasjement, for svært verdifulle kommentarer til teksten, og for all praktisk hjelp de har bistått med.

Vi vil også takke forfatterne av prosjektene som presenteres i denne publikasjonen. De har med korte tidsfrister gitt gode beskrivelser av sine erfaringer med barn og unges medvirkning.

Oslo 20. oktober 2009

Aina Winsvold (Prosjektleder, NOVA)

Anne Solberg (Prosjektmedarbeider, NOVA)

Sammendrag

Denne rapporten er laget av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) på oppdrag av Nordiske barne- og ungdoms-komité ved Nordisk Ministerråd. Den inneholder 23 artikler om barns medvirkning på ulike arenaer i de nordiske landene og i selvstyreområdene Grønland, Færøyene og Åland. Artikkene illustrerer et vidt spekter av modeller for barns deltagelse, og intensjonen er at disse eksemplene kan virke som inspirasjon og verktøy for andre som jobber med barn og unge. Artikkene viser at det er viktig å involvere barn, at det er mange ulike måter å praktisere medvirkning på, og der type av deltagelse er avhengig av hensikt og mål.

1. Innledning

Denne rapporten er laget av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i forbindelse med markeringen av 20-årsjubileet for FNs barnekonvensjon. Oppdraget kommer fra den Nordiske barne- og ungdomskomiteé (NORDBUK) ved Nordisk Ministerråd. Vi presenterer utvalgte artikler som bygger på prosjekter som alle har hatt som målsetning å fremme barns medvirkning i de nordiske landene og selvstyreområdene Grønland, Færøyene og Åland. Artiklene inneholder ulike modeller for deltakelse knyttet til viktige arenaer for barns og unges dagligliv: barnehage og skole, kultur og fritid og nærmiljø, og politisk deltakelse. I tillegg har vi inkludert artikler som omhandler medvirkning fra barn og unge med unike erfaringer som klienter i hjelpesystemet.

De nordiske landene, og selvstyreområdene, har alle ratifisert FNs barnekonvensjon. Dermed er de pålagt å legge til rette for barns deltakelse. Myndighetene skal ha konvensjonen som rettesnor for politikk og praksis, samt påse at lovgivning og retningslinjer fremmer medvirkning fra barn og unge. Ratifiseringen gir en felles ramme, men det finnes nasjonale variasjoner i omfang, grad av forpliktelse og grad av implementering i andre lover. Det er for eksempel bare i Norge at FNs barnekonvensjon er inkorporert i loven. Mens det i Sverige er et krav om at det i alle saker skal være et barneperspektiv, og dette perspektivet skal ligge til grunn når beslutningene tas. I alle land finner vi en tydelig organisatorisk forpliktelse, og vekt på gode strukturelle rammer for personer som arbeider direkte med barn og unge. Det finnes føringer, og etablerte ordninger, for barns medvirkning i offentlig forvaltning. Et omfattende lovverk eller sterke føringer ser ut til å gi deltakelse større oppmerksomhet og en mulighet til å kreve utvidede rettigheter for barn. Men selv om de tekstene vi presenterer her viser stor variasjon med henhold til medvirkning, kan vi ikke se dette som en direkte effekt av de ulike implementeringer og føringer.

Vi har fokusert spesielt på barns rettigheter i tilknytning til deltakelsesperspektivet, slik dette nedfelles i barnekonvensjonens artikkel 12. Barnekonvensjon slår fast at barn skal høres og gis anledning til å si sin mening om saker som berører det. Retten til å uttale seg – artikkel 12 – er også en av de fire generelle prinsippene¹ i Barnekonvensjonen. Den skal altså integreres i implementeringen av alle rettighetene, samtidig som den er en frittstående rett. FNs barnekomité utga nylig en tolkning av artikkel 12, en såkalt «generell kommentar»². Kommentarene redegjør for komi-

¹De fire generelle prinsippene er retten til ikke-diskriminering (artikkel 2), retten til deltakelse (artikkel 12), rett til liv og utvikling (artikkel 6) og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som omhandler barn (artikkel 3)

²<http://www.barneombudet.no/sfiles/28/44/1/file/general-coment-no-12.pdf>

teens forståelse av ulike artikler eller viktige temaer. I kommentaren om artikkel 12 fremgår det at det er voksnes ansvar å anta at alle barn kan si sin mening og legge til rette for at det kan skje på en bra måte, det er ikke primært barns oppgave å kjempe for å bli hørt. Videre er det i kommentaren fokusert på den rettslige og sosiale statusen til barn som mangler den fulle selvstendigheten til voksne, men som samtidig er innehaver av konkrete rettigheter. For å få til meningsfull deltakelse av barn og unge slår barnekomitéen fast at samfunnet må bygge ned rettslige, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle hindringer til barn og unges rett til å bli hørt og delta i alt som handler om dem. Kommentaren gjør det lettere å forstå innholdet i artikkel 12, og kan fungere som en retningslinje for arbeidet med barn og unges deltakelse.

Selv om det på det retoriske og ideologiske plan er et stort fokus på barns deltagelse, finnes det ikke noen lover som regulerer barn og unges faktiske innflytelse i samfunnet. Som medlemsland har man kun forpliktet seg til at forutsetningene for medvirkning skal ligge til grunn.

For å finne aktuelle prosjekter og artikler ble det søkt etter litteratur via søkeord i nasjonale og internasjonale vitenskapelige databaser³. Vi søkte også etter aktuelle prosjekter via kontaktnettet til de ulike barneombud, gjennom frivillige organisasjoner og søkemotorer på internett. Litteraturen om barns deltagelse var begrenset, og omfanget varierte svært mellom landene. Det var overraskende få prosjekter som involverte barn med minoritetsbakgrunn. Barneombudene i de respektive land har gitt viktige kunnskapsbidrag gjennom hele prosessen, de har kommet med forslag til prosjekt og aktuelle kontaktpersoner. Noen av ombudene har også valgt ut prosjekter og stått for kontakten med forfatterne.

Prosjektene er valgt ut for å illustrere konkrete eksempler på barns medvirkning. Det er en ambisjon at tekstene kan fungere som inspirasjon og verktøykasse for andre som arbeider med temaet. Som vi skal se viser tekstene stor variasjon i type deltagelse, hvordan barn og unge blir inkludert, og hvordan tiltakene forankres. De utvalgte prosjektene skulle dels passe inn i kategoriene vi hadde valgt ut og dels skulle de variere innenfor hver landkategori.

De aller fleste artiklene har, på oppdrag av oss, blitt skrevet av involverte i prosjektene. I noen få tilfelle har tekstene blitt ført i pennen av personer som ikke selv deltok. For å illustrere hvor mangfoldig barns medvirkning kan være, har vi valgt tekster fra forfattere med forskjellig fagbakgrunn, ulikt utgangspunkt og fokus.

³ BIBSYS, DANBIB, LIBRIS, NORART, Sociological abstracts

2. Medvirkning

Siden FNs barnekonvensjon tilblivelse har det skjedd store endringer i retorikken om barn. Det har vært et økt fokus på humanisering, individualisering, brukertilpasning og demokratisering, og innenfor ulike fagdisipliner har man i økende grad oppfattet barn som aktive og kompetente aktører med unike erfaringer, og som en viktig del av samfunnet. Synet på barn har endret seg fra å se på dem som objekter og passive mottakere til å betrakte dem som subjekter med rettigheter og tanker som skal respekteres⁴.

Bruk av «deltakelse» og «medvirkning» som slagord har også økt i omfang, i store deler av verden. I Norden er det stadig flere aktører som formulerer krav om å inkludere barn og unge som informanter og medspillere, både når det gjelder avgjørelser av betydning for eget liv og i samfunnslivet generelt⁵. I det offentlige rom er det ikke lenger et spørsmål *om* man bør trekke inn barn i beslutninger, men heller *hvordan* man kan gjøre det for å sikre reell og meningsfull deltakelse. Norske offentlige myndigheter fremhever fire begrunnelser for unges medvirkning og deltagelse i sine lokalsamfunn, i tillegg til at det er en stadfestet rettighet⁶:

Demokratibegrunnelse: Saker blir bedre belyst og fundert ved å inkludere unge i prosessen, kunnskapsgrunnlaget for avgjørelser blir bedre og bredere. Deltakelsen kan føre til en utvikling av de unges demokratiske ferdigheter, og kan bidra til å oppmuntre et videre politisk engasjement.

Lokalsamfunn og stedsutviklingsbegrunnelser: Unge mennesker kan spille en viktig rolle når det gjelder å utvikle lokalsamfunn i en positiv retning. De har andre erfaringer og en annen type kunnskap om nærmiljøet sitt, og vil dermed kunne komme med andre typer løsninger enn de voksne. Samtidig kan medvirkning bidra til å styrke de unges stedstilhørighet og trivsel i fremtiden, noe som igjen vil føre til at lokalsamfunnets attraktivitet styrkes.

Kulturpolitiske begrunnelser: Unges medvirkning kan styrke det kreative mangfold. Ved at deres erfaringer inkluderes i prosessen, vil ulike grupper og kulturuttrykk synliggjøres. Dette mener man vil styrke sivilsamfunn og de enkeltes sosiale kapital, samt bidra til å skape tillitt mellom generasjoner og ulike grupperinger i samfunnet.

Sosialpolitiske begrunnelser: Å inkludere medborgere, og gi dem ansvar, kan føre til økt sosial tilhørighet og selvaktelse. Dette ses som en mulighet til å bygge sosial kompetanse og gjennom det forebygge sosial ekskludering.

⁴ Glaser 2008

⁵ Søftestad 2007: 115

⁶ BLD 2009: 89–90

Det finnes altså mange gode argumenter for at barn og unge skal involveres: det er en lovbestemt rettighet, det gir meget viktig informasjon, alle parter lærer, det er effektivt for å finne gode løsninger, og det bidrar til å vise respekt for barns integritet. Det kan også fungere normdannende for demokratisk praksis. Noen oppfatter dette som en opplæring for å bli gode og bevisste borgere, og at prosessen i seg selv kan skape et forbindelsesledd mellom unge og samfunnet, samt unge og voksne⁷.

Men å gjennomføre en reell medvirkningsprosess er ingen enkel oppgave. Det er viktig å være klar over at barn kan trekkes inn i beslutningsprosesser for å legitimere beslutninger som allerede er tatt. I noen tilfeller ønsker ikke barna å delta, eller deltagelse kan være problematisk på andre måter. Dette kan reise etiske og rettslige spørsmål.

Medvirkning kan referere både til prosess og resultat⁸. Man tar del som en meningsberettiget og likeverdig part, men det innebærer sjelden at man dermed har selvstendig beslutningsmyndighet. Medvirkning innebærer åpen dialog der avgjørelser blir tatt i samspill⁹. Barn og unge har en mulighet til å ta del i utforming av eget liv, samfunn og politikk ut fra egne forutsetninger, og med egne uttrykk. Samtidig er det stor variasjon i hvordan man går til veie i praksis. Blant annet er det et tydelig skille mellom deltagelse og konsultering, og mens noen vil se på konsultering som en kategori av deltagelse, vil andre se det som en separat kategori¹⁰. I praksis blir likevel de to termene ofte brukt synonymt. Men selv om man deltar med å komme med synspunkter, skiller man mellom det og være med på beslutninger. Det er den mest avgjørende forskjellen¹¹.

Modeller

Det er en stor variasjon mht hvor åpent eller styrt prosjektene som danner grunnlag for denne rapporten har vært. Tekstene har forskjellig fokus, og det er ulikheter når det gjelder konkretisering og beskrivelse av resultat, og hvem som har tolket og beskrevet prosessene. Vi kan derfor ikke foreta direkte sammenligninger av hvordan barna medvirker. Tekstene gir først og fremst innsikt i spennvidden i deltakelsen. Vi skal se at barn i svært ulike situasjoner blir konsultert på forskjellige måter, og at de blir involvert i ulik grad. Men vi finner fellestrekk som gjør det meningsfullt å sammenstille prosjektene med hensyn til deltagelse. Til det har vi latt oss inspirere av Harry Shiers femtrinns modell¹² der han deler selve begrepet barns deltagelse opp i fem ulike nivåer.

⁷ Thomas 2007: 200

⁸ Thomas 2007: 199

⁹ Søbstad 2006

¹⁰ Thomas 2007: 199

¹¹ Thomas 2007: 200

¹² Shier 2001

1. Barn blir lyttet til
2. Barn får hjelp til å uttrykke sine synspunkter
3. Barns synspunkter blir tatt hensyn til
4. Barn trekkes inn i pågående beslutningsprosesser
5. Barn deler makt og ansvar for de beslutningene som tas

De tre første nivåene er et minimum for å følge intensjonene i artikkel 12: Barn blir lyttet til, de får hjelp til å uttrykke sine intensjoner og disse blir tatt hensyn til. Med andre ord blir barn *konsultert*, og deres synspunkter inngår som en del av avveiningene i forhold til beslutninger som skal tas. Men de behøver ikke *involveres* av den grunn. Involvering forutsetter at barn trekkes inn i pågående beslutningsprosesser (eller forhandlinger), og, som i Shiers femte og øverste nivå, at barn deler makt og ansvar for de beslutningene som tas.

De fleste prosjektene som beskrives i denne rapporten oppfyller de tre første nivåene. Noen av dem involverer barna på høyere nivå, men holdpunktene for å plassere dem er svært varierende. Av og til er det tydelig at de unge deler makt og ansvar, andre ganger blir det et tolkningsspørsmål hvor langt opp i nivåhierarkiet prosjektene kan plasseres. Samtidig makter ikke en hierarkisk modell som Shiers å favne kompleksiteten i prosjektene. Det er ikke nødvendigvis slik at nivåene bygger på hverandre, og høyeste nivå behøver ikke å være det ultimale. Det vil selvfølgelig avhenge av formålet med prosjektene, hensikten med deltagelsen, hvor mye barna selv ønsker å delta og hva man kan ha reel innflytelse på.

Arbeidet med Shiers modell har synliggjort at denne først og fremst er anvendbar på prosesser der beslutninger tas (decision making processes). Dette gjelder flere av prosjektene som beskrives. Men til andre former for medvirkning – som vi også skal se eksempler på – er modellen mindre egnet.

Å dele makt og ansvar plasseres på høyeste nivå i modellen, men det er viktig å være bevisst på at det å delta i beslutninger på en måte som medfører ansvar, kan oppleves belastende¹³. Det er også viktig å vektlegge andre sider ved deltakelse enn medbestemmelse. At barn deltar vil også ha en sosialiserende effekt, som kan være vel så viktig som å få være med å bestemme¹⁴. Den sosiale betydningen av nettverk, nye relasjoner, å diskutere og lære av hverandre kan være vel så viktig for individene som det politiske som går på å utfordre eksisterende kunnskap eller posisjoner og forandre noe¹⁵. Hverdagsinnflytelse betyr også mye. Det behøver ikke nødvendigvis å bety at man er med å dele alle beslutninger, men at man kan påvirke sin situasjon.

Det er selve innholdet i deltagelsen som er avgjørende for nivået. Elementer som blir viktige her er blant annet holdninger, ikke-verbal kommunikasjon, type av informasjon, og at det er en fleksibel modell

¹³ Thomas 2007: 205

¹⁴ Liden 2003: 100

¹⁵ Thomas 2007: 206

tilpasset alder og sak. Selv om overgripende strukturer er til stede, vil de mest avgjørende betingelsene finne sted på individnivå. Selve grunnlaget for medvirkning er barns rettigheter, men samtidig vil målformuleringene i de ulike tiltak og prosjekter være mer kompleks og ofte knyttet til andre forhold enn barns rettigheter¹⁶. Dette vil også prege type av deltagelse.

Det er til sammen 23 prosjekter som beskrives, fire fra hvert av de nordiske landene og ett fra hvert selvstyreområde. Vi har valgt å presentere prosjektene i fire hovedkategorier: Barnehage og skole; Kultur, fritid og nærmiljø; Politisk deltagelse; Barn med unike erfaringer.

¹⁶ Kjørholt 1997: 55

3. Barnehage og skole

Skolen har i dag et demokratibyggende ansvar der barn skal oppdras til å få demokratiske holdninger, og trenes i beslutningsprosesser, politiske prosesser, og samarbeid¹⁷. Skolen blir oppfattet som en arena der barn både kan lære om demokrati og der man har mulighet til å utøve demokrati i praksis. Etter hvert har denne oppfatningen blitt overført til barnehagene, og små barn har fått rettigheter i forhold til aktiv deltagelse i planlegging av barnehagens virksomhet. Medvirkning i barnehagen handler om barnets deltagelse i en eller annen form, men henspiller mye på de voksnes holdninger og væremåte i forhold til barna¹⁸. Både i skolen og i barnehagen vil det være mange motstridende interesser, som både inkluderer og ekskluderer. Den oppfatningen vi har av barns kapasitet er grunnleggende for hvordan vi behandler dem og hvordan man legger opp den pedagogiske virksomheten.

Sverige: Bruk av dialogmetode i elevrådsnettverk for å styrke elevdemokratiet

Av *Ove Strand*, Prosessleder dialog, Smedjebacken

Vi bryr oss – gör ni?

Rubrikens något provokativa fråga illustrerar en av grundtankarna bakom projektet ENID – Elevrådsnätverket i Dalarna. Alltför många skolor i Sverige inrättar pliktskyldigast ett elevråd, där barn och ungdomar hamnar i sammanhang som är svåra att förstå och se helheten kring och där de saknar förutsättningar och redskap som skulle ge engagemanget en chans att blomma ut. Genom ett antal medvetna val och strategier och en stark betoning på de vuxnas medverkan, har ENID gett de skolor som medverkat i elevrådsnätverket kunskap och en vilja att ta ansvar för demokratiuppdraget fullt ut.

Genomförande

Elevrådsnätverket startade 2008 med sju deltagande skolor, åk 6/7–9. Inför projektet hade skolorna kommit olika långt med demokratiuppdraget. Ett par av dem sade sig ha fungerande elevråd medan de flesta andra svarade «*Nja, vi behöver nog få en kick så vi kommer igång*». Detsamma

¹⁷ Mikkelsen og Fjeldstad 2003: 21–24

¹⁸ Sjøvik 2007: 97

gällde det informella inflytandet – klassrumsfrågorna. Projektet kom att bli tvådelat: Del 1 bestod av tre konferenser med rubrikerna «*Introduktion – inventering av nuläget.*», «*Är eleverna medskapare eller medföljare?*» och «*Vision – en skola med demokratisk kompetens.*» Som ett resultat av dessa kunde projektets del 2 inledas läsåret 2008/09 med ett stabilt nätverk (c:a 45 pers) som arbetat fram ett gemensamt visionsdokument för nätverksträffar på var och en av de sju skolorna.

Empowerment!

Nätverksträffarna har varit elevernas! Inför träffen har den ansvariga skolans elever i ENID-gruppen (3–5 st) engagerat hela sitt elevråd som funktionärer, värdar och underhållare. Enligt eleverna själva har den här så centrala delen av projektet skett med maximal delaktighet. Även bland de elever som haft mer «perifera» uppgifter har deltagandet satt spår: «*Jag känner mig stor idag!*» (flicka i åk 6 som tog emot de besökande, inklusive lärare och rektorer, i entre´n). ENID-eleverna har ansvarat för programmet, själva föreslagit vilka delar som ska matcha det gemensamt överenskomna temat för dagen och lagt detta till processledarens delar.

Lärstilar

Vi väljer att här lyfta ett typiskt exempel på hur deltagande elever dels växte i processen och dels genom sitt engagemang påverkade de vuxna, såväl lärare som sina rektorer – nätverksträffen om Lärstilar. Som tidigare nämnts saknade flertalet elevråd djupare erfarenheter av reellt inflytande – oftast sträckte det sig till det formella inflytandet – elevrådet fungerade «pliktskyldigast». När föreläsningen och de olika övningarna kring Lärstilar var genomförda hade något nytt hänt! Utbildningen och övningarna tillsammans hade blivit en väckarklocka – en «A-ha!-upplevelse». Ett vilande engagemang fick genom ny kunskap kraft och kreativitet.

Som första steg efter all «input» ville eleverna diskutera i grupper från olika skolor, men utan de vuxna. Detta hade tidigare upplevts som positivt, då olika erfarenheter – «*vi har gjort såhär*», «*det här har vi aldrig hört talas om – berätta hur ni gör!*» gett styrka och ökat självförtroende.

Därefter följde samtal då elever och vuxna satt tillsammans. Detta var de mest intressanta stunderna. Dels att få uppleva hur de vuxna imponerades och förvånades av de ungas engagemang och till synes nyvunna insikter och dels att se hur elevernas möjligheter till ökat inflytande påverkades av att även «andra» elever talade inför deras rektor. Här kom nätverksformens bästa sidor till sin rätt!

Resultatet – det som hamnat i handlingsplanen och det som finns levande hos deltagarna – är alltså en följd av utbildning i nätverksform samt att «den andra parten», de vuxna, deltagit på samma villkor som de unga = en lyhörd och receptiv omgivning = villkoret för förändring.

Utvecklingssamtalet

Under nätverksträffen om «Utvecklingssamtalet» avslöjade en inledande tillspetsad övning elevernas stora missbelåtenhet med denna centrala del av elevinflytandet. En annan av övningarna visade att samtalet upplevdes som en «bortamatch». Ytterligare en granskning där alla parter uppskattade fördelningen av samtalstid under utvecklingssamtalet visade tydligt att läraren och föräldrarna tog den mesta tiden i anspråk. Sammantaget visade workshopen att tanken om utvecklingssamtalet som «min stund» bara kändes igen av en eller två av 20 elever. Elevernas enighet och stöd till varann om behovet av förändring resulterade efter diskussioner, enligt samma modell som ovan, i att eleverna framöver ska erbjudas och tränas i att själva få leda sina utvecklingssamtal – «elevstyrt utvecklingssamtal».

Båda dessa delar har, främst på grund av elevernas nyväckta intresse och enighet fått stort utrymme i handlingsplanen.

Strategier – framgångsfaktorer

Maximal delaktighet

I inledningen utsågs den skola som tagit initiativ till nätverket till «modellskola». Vid olika tillfällen har elever från denna skola ansvarat för programpunkter och tjänat som förebilder eller illustration för de andra inför diskussioner och reflektioner. På detta vis har alla elever fått ett stöd för att ta det nya ansvar som nätverket medfört. «Det har varit så bra att få höra och se av andra elever hur man kan göra och känna att man kan det».

För att minimera risken för gisslansituationer valde projektledningen att ge deltagarna utbildning i inflytande och demokrati utifrån en speciell metod, vilket blev en gav alla deltagare ett analysverktyg – «Delaktighets-trappan» – för kritisk granskning av varje beslutsprocess. Eleverna har därmed fått redskap att reflektera över processen ur ett inflytandeperspektiv. Vi ser även att de konsekvent genomförda utvärderingarna garanterat kvaliteten i projektet.

Inte bara unga

En av ENID:s viktigaste strategier var kravet att rektorer och personalrepresentanter skulle ingå i nätverket. Ett elevrådsnätverk med blott elevrådsrepresentanter hade haft små, om än några, utsikter att nå sina mål

Den röda, parallella tråden

ENID:s handlingsplan för «En skola med demokratisk kompetens», framtaget med «visionsdokumentet» som motor och kompass är en sammanställning av ENID:s prioriteringar för elevinflytandearbetet i skolan och kan tjäna som ett övergripande dokument i den enskilda skolans demokratiarbete.

För eleverna var inledningsvis «handlingsplan» och «visionsdokument» tämligen främmande begrepp. Enligt utvärderingarna ser de nu i stället hur

olika saker i skolan hänger ihop och att ENID:s handlingsplan är ett viktigt stöd i elevrådsarbetet – «*En bra handlingsplan för hur vi ska arbeta fram en bra elevrådsorganisation som kan jobba för bättre elevdemokrati*».

Resultat

Som redan nämnts betraktar såväl deltagare som projektledning ENID som lyckat.

Processen har i ett givande och tagande lett deltagarna till gemensamma överenskommelser och prioriteringar, främst på grund av att de olika parterna tagit del av samma föreläsningar, samma övningar. De vuxna har också genom elevernas engagemang stärkts i sina tankar om att ett ökat inflytande per automatik medför ett ökat ansvarstagande.

Nätverkets deltagare har valt att fortsätta efter projektiden, och uttryckt att de ser handlingsplanen som ett levande redskap framöver. Enskilda skolor beskriver hur elevernas engagemang fått en helt ny dimension. Och slutligen – vi ser att eleverna i de aktuella skolorna inte står ensamma med sitt engagemang utan vet och känner att de har vuxna parter, beredda att ge stöd, motargument eller positiv respons – vuxna som inte negligerar eller nonchalerar dem. Vuxna som garanterar kontinuiteten. Svaret på frågan i den inledande rubriken blir ett otvetydigt «Ja!».

Island: Barnehagen Sæborg: Et eksempel på hvordan barn kan prege hverdagen sin

Av *Anna Gréta Guðmundsdóttir* (stueleder), *Auður Ævarsdóttir* (barnehagens souschef) og *Kristín Hildur Ólafsdóttir* (prosjektleder)

I Sæborg børnehave lægger vi meget vægt på temaprojekter og på, at børnene kan undersøge deres emner helt til bunds. Ideen til dette projekt opstod i forbindelse med pædagogernes forberedelser til børnehavens 15 års jubilæum, der nærmede sig. Hvad med at foreslå til børnene, at de selv kan undersøge børnehaven og finde ud, hvad de tænker om den? Projektets mål var, at vi ville forstå børnenes synsvinkel på børnehaven, uddybe deres forståelse af fænomenet Sæborg og opfordre børnene til at se på børnehavens bygning på en ny måde. Børnene, der arbejdede med projektet, var tre og fire år gamle.

Projektet startede med børnenes diskussion i små grupper i børnehaven. *Hvad kan man finde i Sæborg?* Børnenes ideer var forskellige, alt fra optælning af ting til noget man gør f.eks. at farve, male og hvile. Det var sjovt, at et af børnene sagde, at man smører i Sæborg, men de var lige begyndt at øve sig i at smøre deres brød selv til eftermiddagsmad.

Børnene blev fx bedt om at tegne billeder af Sæborg. Deres tegninger viste naturligvis, at børnene havde forskellige evner til at tegne, men alle

børnene havde mange ideer om, hvordan deres Sæborg skulle være, da de blev spurgt om deres billeder. En af pigerne (3 år og 7 måneder) sagde om sin tegning:

«Det er Sæborg. Det er en skib-Sæborg, som sejler på havet. Det er trapper. De farlige trapper, så man kan komme op på loftet. Rigtigt mange. Det er egentlig her nede hos den der trappe. Det er et vindue og døren. Der er en låge. Se, min Sæborg er færdig!»

Efter at have snakket og tegnet Sæborg, var det på tide at opleve Sæborg. Vi tog en spadseretur rundt om Sæborg i små grupper. Vi kiggede på de steder, som børnene som regel ikke ser ret ofte, som fx personalets frokoststue, mødelokalet og vaskeriet. Vi opfordrede børnene til at se på børnehaven på en ny måde. De kunne godt lide at være i pædagogernes sko i frokoststuen og fik lidt vand i en kaffekop: *«Mit kaffe er kogende hedt med en flue!»* Køkkenet var det sted, som var mest spændende, og dér fik de en varm modtagelse. De skulle vaske hænder og have et hårbet på hovedet for at kunne komme ind i køkkenet. Alle redskaberne vakte en del opmærksomhed.

Besøget hos Soffía, børnehavens leder, var også meget spændende. Et af børnene snakkede om Soffía på hendes café, og et andet barn sagde, at Soffía printer ud, skriver, og går på toilettet. Mens børnene gik rundt om huset for at undersøge det, blev deres ideer og spørgsmål dokumenteret og brugt til at udvikle diskussionen og bestemme de næste skridt i projektet.

Hvorfor er der en anden vask i køkkenet? Hvorfor er der is i fryseren? Hvorfor er der elektricitet her? Hvorfor er der en lommelygte her? Hvorfor kommer der vand fra vandhanen? Tisser du nogle gange her i toilettet? Tisser du siddende? Printer du ud eller hvad?

Da børnene havde undersøgt de forskellige områder, spurgte vi dem, hvad de vidste om Sæborg. Nu nævnte de meget flere steder i huset end før og de kendte huset meget bedre. *«Jeg ved alt om Sæborg! Om Torvet og stuerne. Også køkkenet. Og det lille værelse inde hos kokken Anna»*. I børnenes diskussion fandt vi ud af at de børn, der spiser i børnehavens centrum – Torvet – oplever andre ting end dem, der spiser inde i stuerne. De kunne fx se når nogen hentede maden i køkkenet og når mennesker gik forbi dem. Derfor besluttede vi, at alle børnene skulle kunne opleve det at spise på Torvet.

Nu havde vi set og talt meget om Sæborg. Nu ville vi vise børnene en tegning af børnehaven, der var lavet af en arkitekt. Børnene forstod hurtigt tegningen – især efter vi pegede på det sted, hvor man går ind i huset. I øvrigt lagde børnene mærke til fire cirkler, der lå rundt om Torvet, men de kunne ikke helt forstå, hvad de betød på tegningen. Derfor gik børnene ud af stuen og ud på Torvet for at undersøge det. Snart fik et af børnene den idé, at cirklerne skulle markere de fire søjler på Torvet. De løb rundt om Torvet og talte fire søjler, som lige passede til cirklerne på tegningen.

På det tidspunkt ville vi kigge lidt nærmere på, hvad børnene virkelig syntes var interessant og spændende i Sæborg.

Efter at have tænkt grundigt over det, besluttede vi at prøve at bruge et digitalt kamera, som er specielt designet til børn. Børnene gik rundt omkring i børnehaven, en ad gangen, og tog billeder af de steder, de syntes var interessante, og samtidig skrev vi deres ideer og tanker ned. Vi syntes, det kunne være sjovt at se, hvordan det motiv børnene valgte, ofte afspejlede deres interesser. En af pigerne (3 år, 8 måneder) valgte at tage et billede af et trekantet spejl, som står på Torvet. Hendes yndlingssted har altid været Torvet siden hun begyndte i børnehaven. Derfor var det ikke en overraskelse, at hun valgte at tage et billede dér.

Pædagog: Hvor tog du dit billede? Thea: På Torvet. Af spejlet. Pæd: Hvorfor valgte du at tage et billede af spejlet? Thea: Fordi jeg synes det er flot. Pæd: Hvad ser du i spejlet? Thea: Mig selv. Flere Thea-er. Rigtigt mange. Utallige.

En dreng (4 år, 1 måned) valgte køkkenet, og han var fascineret af det. Han gik hurtigt direkte hen til køkkenet med kameraet i hånden og sagde meget bestemt, at han ville tage et billede af vasken og vandhanen.

Pæd: Ari, Hvad vil du fotografere? Ari: Vandhanen i køkkenet. Pæd: Hvorfor vil du tage et foto af vandhanen? Ari: Fordi den er den sjoveste.

Børnene valgte at tage fotografere meget forskellige steder, og deres billeder og ideer blev hængt op på væggen, så de kunne vise dem til deres forældre og snakke om dem med andre børn. Vi arbejdede videre med billederne og besluttede, at børnene skulle tegne det sted, de havde fotograferet.

Sæborgs jubilæum nærmede sig, og diskussionen begyndte at dreje sig om festen. Vi snakkede, i små grupper, om hvad vi syntes der skulle ske.

Spise hummersuppe og rensdyr! Og kager. Børnehaven kan ikke puste. Nej, ikke spist sin kage. Invitere Sæborg til en fest. Spise en kage. En lyserød kage. En brun kage. Kæmpestor. Mange kager. Og lagkager. Og lyserøde lagkager. Og orange lagkager.

Som man kan se, drejede børnenes ideer sig meget om mad.

Deres ideer var ret fantastiske, og vi kunne ikke udføre dem alle. For at lære deres tanker lidt bedre at kende, fik vi børnene til at tegne festen, lige som de forestillede sig den, to og to sammen med én pædagog, der skrev deres ideer ned. Deres billeder var både smukke og fulde af utrolige jubilæumsfester. Der var også lidt af en eventyrverden, fordi kæmpestore stearinlys kunne forvandles til fængselsgitter, hvis det behøvedes, heste var med i festen sammen med kirker, ravne og mange andre ting.

Børnenes ideer prægede i høj grad jubilæumsfesten: Et barns tegning blev brugt som invitation, og kokken lavede en dejlig hummersuppe i dagens anledning. Selv om kagen ikke var lyserød, var den meget fornem, og den var inspireret af børnenes ideer. Børnene deltog i festen med

deres kunstværker, de bar et nyt flag ud af huset og ud til en ny flagstang, som børnehaven fik i gave. Børnene sang en jubilæumssang for Sæborg og en sang, der var specielt komponeret i dagens anledning.

Projektet, som blev afsluttet med jubilæumsfesten havde nået sit mål. Børnene så deres børnehave på en anden måde end før, de snakkede meget sammen, og pædagogerne lærte børnenenes synsvinkel og ideer at kende langt bedre. Det var også sjovt at følge med i deres fantastiske ideer om festen, som gjorde, at de var mere deltagende og var med til at forme festen ud fra deres egen mening. Børnehavens jubilæumsfest lykkedes fantastisk godt. Børnene var meget stolte over festen, for de spillede en stor rolle i forberedelsen og planlægningen.

Danmark: Praktisering af demokratiske verdier i barnehagen Hylet

Av Erik Nielsen, pædagog i barnehagen Hylet

Børn og demokrati eller opdragelse til demokrati.

Idrætsbørnehaven Hylet er oprettet i 1972 som en lidt anderledes børnehave hvor medbestemmelse og demokrati skulle være i højsædet. Så helt fra børnehavens start blev børnene inddraget i beslutninger. Vel at mærke beslutninger som børnene selv kunne overskue og forstå.

Demokrati er en af grundværdierne i Hylet.

Det har helt fra starten af, og er det stadigvæk, været os magtpåliggende at børnedemokratiet skulle være et reelt demokrati, hvor børnene kunne være med til at bestemme indenfor de rammer vi som pædagoger/-forældre mente de kunne overskue. Men de skulle ikke foregøgles, at de kunne være med til at bestemme alt mellem himmel og jord.

Vi er stadigvæk de voksne og det er os der har erfaring og viden om, hvordan samfundet er skruet sammen.

Et eks: Når vi om vinteren skal ud og lege idrætslege, så kan børnene ikke bestemme om de vil have varmt tøj på eller ej. Det bestemmer vi voksne ud fra den erfaring vi har med kulde og vinter. Men de kan være med til at vælge hvilke idræts/fælleslege vi skal lege og hvilken legeplads vi skal på. Nogle gange foregår det ved simpel afstemning, men oftest ved at børnene argumenterer for, hvorfor de vil noget bestemt. Det kan f.eks. være fordi det er længe siden man har været det pågældende sted, eller at den leg man er blevet enige om at lege, bedst kan leges der.

Kommer det til en afstemning ved håndsoprækning, så er der jo nogle der vinder med deres forslag og andre der taber. Så aftaler vi med børnene at vi tager det andet sted hen næste gang vi skal ud, og det er uden afstemning.

Så der er ting de kan være med til at bestemme, men der er også ting vi som voksne bestemmer.

Faktisk kan de ikke bestemme om de vil med på tur eller ej. Det skal de. Det er en del af børnehavens overordnede pædagogik, som vi har lavet sammen med forældrene. Vi ser børnehaven som et fællesskab, hvor vi har fælles oplevelser, og hvor der er nogle ting der skal gøres og laves.

Et andet eksempel er maden. Vi har fuld bispisning hver dag i børnehaven. Her kan børnene også være med til at bestemme, hvad vi skal spise. De kan komme med forslag, hvilket de gør på børnemøderne. Men det er indenfor de rammer der er udstukket af de vedtagelser, som personale og forældre har lavet, om et sund og varieret måltid. De kan altså ikke bestemme at vi skal spise is og kage. Men godt tomatsuppe og karrysild.

Men det gælder hele tiden om at finde balancen mellem hvad børn kan være med til at bestemme og hvad de ikke kan være med til, ud fra deres alder, erfaring og udvikling.

Det der er allervigtigst er, at tage børnene alvorligt og lytte til hvad det er de siger. Men også til det de ikke siger. Når vi går rundt i byen har børnene en fast gå makker, dvs. de altid holder det samme barn i hånden, og det er de voksne, der har bestemt hvilket barn. Vi har ligeledes faste spisegrupper, med fast plads. Men ingen ting er så fast at det ikke kan ændres. Så hvis der er børn der har lyst til at være sammen med andre end de faste, så benytter de sig af at komme på besøg, at holde en anden i hånden osv. Men hvis det ikke lige kan lade sig gøre, skal de voksne have nogle gode argumenter. Et nej er ikke et nej. Det er «derfor et nej».

Børnemødet

Ca. en gang om ugen holder vi børnemøde. Vi definerer vores børnemøde som et demokratisk forum i børnehøjde, hvor børnene kan komme med ris og ros til hinanden og til de voksne, samt med forslag til det daglige liv i børnehaven. Børnemødet er i børnehøjde «beslutningsdygtigt». Mødet foregår på denne måde: De ældste børn har ansvaret for at der bliver stillet stole op i en hestesko, at der bliver talt hvor mange vi er, og at stolenes antal passer til det antal børn der skal sidde ned.

Medens det foregår, er der et barn og en voksen, der sammen skal være ordstyrere, der tegner dagsordenen på en tavle, der står ved hesteskoens åbning. Mødet starter og slutter med sange. Derudover er der 4 faste punkter: ris, ros, gymnastik / idræt / lege / bevægelse, og børnenes punkt.

Børnene sætter sig og der vælges en børnereferent, der skal tegne referatet og en voksen referent, der skal skrive referatet. Det er disse to der skal være ordstyrere næste gang.

Mødet starter med, at barnereferenten fra sidst «læser» sit referat op som han/hun jo tegnede på sidste møde. Under punktet ris, kan det f.eks. være, at en klager over at nogle har taget noget fra andres legoplader, eller at drengene ikke slog brættet op på toilettet. Eller at der er nogle der driller. Disse ting bliver selvfølgelig afklaret på mødet og refereret. Bør-

nene kommer med forslag til hvordan problemerne kan løses. På det efterfølgende møde snakker vi under gennemgang af referatet om der er sket en ændring. Der kan være nogle der roses for, at de er gode at lege med. Eller at den mad vi har fået smagte godt. Her kan de voksne komme med kommentarer, der støtter barnet. Under børnenes punkt, kan de komme med forslag til ture, til mad, til legetøjsdage osv. Under dette punkt opfordres de også til f.eks. at fortælle om at de har været på ferie, har fået en lillebror eller bliver hentet af mormor. De forslag der kommer op, bliver drøftet på mødet, og der bliver taget beslutning. Det er de voksnes ansvar at beslutningerne bliver fulgt op og gennemført.

De voksne hjælper børnene med at tage ting op. Hvis et barn under en snak kommer med et forslag om en tur eller noget mad, så siger vi: «Tag det op på børnemødet.» Inden mødet husker vi lige barnet på det, hvis det har glemt det.

Nogle gange hjælper forældrene deres børn ved at sige til de voksne i børnehaven, at deres barn har et problem eller et forslag til børnemødet, som de skal have hjælp til at huske. Andre gange er det ting, der foreslås i børnehaven, som de voksne husker børnene på, eller foreslår, at de skal tage op på et børnemøde.

Det er helt klart de ældste blandt børnene, der siger mest og kommer med flest forslag. De kan overskue hvornår tingene skal tages op. Men de yngste siger faktisk også noget, ikke altid på de rigtige tidspunkter, men det skal de ældste lære at bære over med. De har jo også selv gjort det, da de var yngre.

Vores formål med børnemøder

Det enkelte barn lærer at tage ordet i en forsamling og at tage stilling til egen og andres holdninger. Barnets ordforråd bliver styrket når vi sidder og snakker. Barnet bliver støttet i at udtrykke sine følelser og tanker. Eks. En gang imellem er der problemer i en børnegruppe, der gør børn kede af det, dem kan vi tage op på et børnemøde og sammen løse. Så sidder vi meget tæt og holder om det barn, som føler sig forurettet og hjælper det med at sige tingene.

Vi taler om god og dårlig opførsel, hvordan man behandler hinanden, og hvordan man indgår i en leg med andre børn. Vi støtter børnene i at sige fra overfor hinanden, hvis de oplever fysisk eller verbale overgreb.

Hele børnemødet er bygget op omkring en demokratisk proces, hvor børnene får en fornemmelse for afstemning og demokrati. Børnene bruger emnerne på børnemødet til at løse konflikter på egen hånd. Vi lærer børnene at demokrati kan bruges til noget.

Det er vigtigt at vi voksne, der arbejder med børnene er meget lydhøre overfor hvad de siger, og hvad de foreslår, og at vi giver dem et svar. Vi som personalegruppe ved, at børnene er glade for børnemøderne. Det giver de udtryk for både overfor os, men så sandelig også overfor deres forældre, som så igen fortæller om børnenes begejstring. Nogle af børne-

ne har indført børnemøde i hjemmet. Referat bøgerne lægges frem så forældrene kan læse/kikke i dem, hvilket de gør meget.

Den begejstring de ældste børn lægger for dagen, smitter af på de yngste. De ser jo op til de ældste, og forsøger at efterligne dem. Men det er jo ikke alene på børnemøderne, at de ældste er rollemodeller. Det er de i alle de andre ting, der foregår i børnehaven. Men det er noget vi helt bevidst arbejder med hos børnene. At give dem ansvar overfor hinanden og i særdeles overfor de yngste børn, og de børn der lige er startet i børnehaven. Som et andet eksempel kan nævnes « gå makker». Når et nyt lille barn starter i børnehaven, så får det et af de ældste børn, som fast gå makker og de holder sammen indtil året er gået. Udover at holde hinanden i hånden, har det ældste barn også et overordnet ansvar for, at det yngre barn har det godt i børnehaven. Det har en stor betydning for det ældste barn, som i den grad vokser med ansvaret. Samtidig ser det yngste barn op til sin store ven og lærer af ham/hende.

Metroeksemplet.

Vi forsøger også at give børnene et indblik i, hvordan det « store demokrati » udenfor børnehaven fungerer. Et eksempel. Da den Københavnske Metro åbnede (den er førerløs), blev det hurtigt populært for børnene at stå i forreste vogn og «styre» – men de savnede et rat og kontrolknapper. På børnenes vegne skrev personalet et brev til Metroselskabet og forespurgte, om det ikke var muligt at udstyre metrovognene med et legekontrolpanel, og vi fik straks en positiv tilbagemelding fra deres kommunikationsmedarbejder. Sammen med børnene og en illustrator fra selskabet, blev der lavet et styrepanel som udover at vi har det i børnehaven, blev sendt til de børnehaver, der ligger langs med Metrolinien. Vores formål med projektet var at vise børnene, hvordan demokrati kan fungere – at hvis man vil ændre noget, må man gøre noget ved det.

En demokrati evaluering.

Når vi kikker tilbage på de mange år vi har arbejdet med demokrati og børnemøder kan vi se, at vi har påvirket børnene i en positiv retning. Vi har stadigvæk stor kontakt med vores gamle børn og forældre efter de har forladt børnehaven. De tilbagemeldinger vi har fået, både af børnene, men i højere grad af deres forældre er samstemmende.

De bruger demokratiet i skolen og i deres fritidsliv. De har lært at sige noget i store forsamlinger, de har lært at tage ting og sager op på møder, og de har lært, at hvis de vil forandre noget, så er det dem selv der skal være med til at forandre. Derfor er vi ret overbeviste om at den måde vi har arbejdet med demokratiet har sat sine spor hos børnene på en positiv måde. Børnene har virkelig kunne bruge det lille frø af demokrati som vi sammen med forældrene, har sået i dem til deres videre liv i skolen og i fritidslivet.

Island: Å inkludere barn i alderen 2–16 år for å utvikle og innføre et nytt skoleprogram i Mosfellesbæ

Av *Gunnhildur María Sæmundsdóttir*, skolekonsulent ved Mosfællesbæ skole

Børnenes stemmer

Mosfellsbær kommune's uddannelseskomitee, som forvalter skolerne i kommunen, besluttete at reformere kommunens skoleprogram. Det arbejde er nu i gang og forventes at blive færdig til efteråret 2009. Beslutningen om at reformere skoleprogrammet blev taget den 16. maj 2009, da man holdt Skoleforsamling – et beboermøde for alle interesserede indbyggere i kommunen. Formålet med forsamlingen var at få frem beboernes meninger om hvordan en god skole skulle være. Ifølge FNs børnekonvention har børn ret til at udtrykke deres meninger og have mulighed til at påvirke deres egne omgivelser og vilkår. Med henblik på at imødekomme denne ret blev der i ugerne før Skoleforsamlingen sat i gang et projekt som kaldes *Raddir barna – Børnenes stemmer*. Hensigten med projektet var at opmuntre børn i børnehaven og i folkeskolen i alderen 2–16 år, til at udtrykke deres egne meninger og holdninger til hvordan de vil have deres skoler. Metoden der blev brugt i projektet er en såkaldt Mosaik-metode. Metoden består af de 6 følgende trin¹⁹:

Der bliver anerkendt at børn har, hundrede sprog» og man bruger derfor forskellige fremgangsmåder til at tyde deres holdninger og erfaring af at være i skolen. Man lægger vægt på at finde de arbejdsmetoder som passer til hvert individ. Flere af metoderne er sammensatte, d.v.s. man bruger lidt fra den ene metode og lidt fra en anden.

Man har den indstilling at børn er aktive deltagere i udviklingen og at de bedst kan formulere kundskab og erfaringer fra eget liv. Ved at anerkende børns talenter får de voksne anledning til at overveje deres egen begrænsede forståelse på børns liv. Man lægger derfor vægt på at lytte til børn istedet for at gå ud fra at deres holdninger er kendte fakta.

Metoden indebærer at børn, pædagoger og forældre udveksler holdninger og meninger.

Metoden er fleksibel og udviklet til at kunne bruges i forskellige situationer og på forskellige skoler.

Metoden tager udgangspunkt i børns erfaring istedet for erhvervede teorier.

Der lægges vægt på at metoden både kan bruges som værktøj til evaluering og at den integreres i det daglige arbejde i skolen.

I projektet *Raddir barna* for børn i alderen 2–9 år brugte man især tre arbejdsmetoder til at lytte efter meninger og holdninger. For det første så

¹⁹ (Reference: Interesseaktørers deltagelse og indflydelse på skolers indretning, arkitektur og skoleprogram. (Páttaka og áhrif hagsmunaaðila á hönnun skólabygginga og skólafestnu.) En rapport udarbejdet for RannUng i Mosfellsbær, september 2008

man på børnenes adfærd, leg og valg af legetøj og det dannede så et grundlag for evaluering af hvad børnene syntes var at eftertrage. For det andet blev der sat i gang en målbevidst diskussion med børnene. De blev bl.a. delt op i små grupper hvor de fik lov til at udtale sig om skolen. I diskussionen blev der fokuseret på vigtige spørgsmål som fx hvorfor de gik i skole, hvad der er mest interessant i skolen, hvad er vigtigt i skolen, hvad de vil vide og kunne og hvordan de trives i skolen. Som tredje arbejdsmetode brugte man et digitalt kamera til at prøve at fange ind det som børnene var mest interesseret i. I denne metode blev børnene også delt op i grupper og de fik selv lov til at fotografere det som de var glædest for og mest interesserede i. Det kunne lige gerne være et bestemt sted, venner eller ting og sager. Man kan trykt sige at kameraet er et nyt sprog som børnene selv kan bruge til at udtrykke uden ord hvad de tænker og synes. Det er meget enkelt at tage mange billeder når man har et digitalt kamera.

De erfaringer man gjorde i denne aldersgruppe angående spørgsmålet om hvordan en god skole skulle være og hvad der er vigtigst i skolearbejdet var adskillige. Dog kunne man se at venner og kammerater gennemgår som en rød tråd og at legen med dem er uhyre vigtig.

Det er ganske betydeligt at legen er for dem meget vigtig, både ude og inde. Billederne som de tog var et godt bevis på dette. De fleste billeder var fra legepladsen, især hvor andre børn legede. Nogle af billederne var fra deres hvilepladser som også er dem meget kære.

Børn i alderen 10–12 år blev tilbudt at deltage i Skoleforsamlingen i en speciel elevgruppe. I forvejen havde man dog arbejdet med dem i diskussionsgrupper i skolen. Til forsamlingen mødte 22 elever der alle virkede glade for at få mulighed til at udtrykke hvad de syntes og mente. En af eleverne sagde at han «ikke havde vidst at elever havde lov til at sige sin mening om skolen, men at det var fedt at få lov til det». Man arbejdede med lignende spørgsmål hos denne gruppe som hos de yngre, d.v.s. hvad vil du lære og hvad vil du kunne når du bliver stor. Man spurgte også til elevernes trivsel og hvordan de havde det i skolen. «*Hvordan skal et barn have det i skolen*». Disse elever ville gerne lære mere om forskellige naturfag så som astrologi, naturhistorie og biologi. De ville også gerne være mere udendørs, udforske naturen og ikke mindst at kunne klare sig i naturen. De havde også meget bestemte meninger om hvordan børn skulle trives og have det i skolen – de skal finde sig godt tilpas og mobning skal være forbudt. De vil gerne selv vælge de sprog de vil lære. De vil få lov til at deltage i undervisningen, få lov til at være «læreren» og de vil også få lov til at arbejde mere sammen i grupper.

De ældste børn, d.v.s. elever i 13–16 års alderen blev inviteret til at deltage i Skoleforsamlingen på lige fod med andre beboere og blev især opfordret til at deltage i debatten om hvordan en god skole skulle være. For at tænde op i diskussionen og få de unge aktivt til at deltage i selve forsamlingen havde man i dagene op til den diskuteret med dem i grupper på sko-

len om emnet, d.v.s. hvordan en god skole skulle være. Desværre var der ikke mange som mødte op til Skoleforsamlingen i denne aldersgruppe. Man vil dog holde meget fast i at man gerne vil få deres meninger og holdninger frem. Derfor arbejdes der nu med ideen om en speciel Skoleforsamling for denne aldersgruppe. Ideen er at bruge en skoledag til efteråret hos de unge i Mosfellsbær til en sådan forsamling og man ser gerne at nogle fra dem selv er med til at planlægge og organisere et sådant møde.

Formålet med projektet er at lytte til børns meninger og holdninger i den overbevisning om at børn selv kan udtrykke hvad de synes og mener om deres omgivelser i skolen og den undervisning de bliver budt på. At de selv har meninger som man bør tage alvorligt og at de sidder inde med kundskaber som er vigtige og som de selv bedst kan udtrykke.

Mange undersøgelser viser at unge børn har gode evner og færdigheder til at udtrykke meninger og synspunkter i sager som angår dem. I FN's konventionen er børns ret til at blive hørt på grundlæggende og deres ret til at påvirke tilrættelæggelsen af deres egen tilværelse er anerkendt. Denne anerkendelse har medført øget demokrati i skolearbejdet, hvor børnene selv har en stemme. Deres meninger skal respekteres samt deres færdigheder til selv at bestemme. (Kilde: Sjóarmið barna og lýðræði í leikskólustarfi (Børns meninger og demokrati i børnehaven))

Det er som sagt meget vigtigt at børnenes egne ideer og meninger afspejles i et nyt skoleprogram. Det er vigtigt at de voksne stiller sig åbne til at tage imod udfordringen og lytter til børnenes stemmer – vi må have den overbevisning at deres stemmer er et vigtigt element i udvikling og forbedring af vores skole.

Det ville selvgølgelig være nemmest simpelthen kun at lytte til de voksne; kun at tage notits af deres meninger om en god skole. At lytte til børns stemmer indebærer en udfordring og en risiko. Det betyder at man rent faktisk skal give deres stemmer plads i tilrættelæggelsen af skolearbejdet og det kræver da at man bliver nødt til at omstille sine egne arbejdsmetoder og tankegang i det daglige arbejde med planlægning og udarbejdelse. Man skal, m.a.o. kaste sig ud i den dybe ende af bassinen og revurdere sine egne måder at arbejde på, sine egne ideer om hvordan tingene fungerer bedst – og det er ikke nødvendigvis det nemmeste.

Et nyt skoleprogram, som nu er under udarbejdelse, skal afspejle følgende meninger og synspunkter som børn i alderen 2 til 13 år har udtrykket:

- Det er vigtigt at give tid og rum for leg med kammeraterne i skolearbejdet.
- En større vægt burde lægges på forskellige naturfag s.s. biologi, naturhistorie, astrologi m.m.
- Undervisningen burde være mere praksis og mindre teori og den burde være mere ude i det blå.
- Eleverne vil gerne udfordres og få flere krævende opgaver, de vil gerne lære at klare sig bedre selv, ikke mindst ude i naturen.

- Eleverne vil gerne have flere sprog at vælge imellem.
- Eleverne burde være mere aktive i deres uddannelser og deltage aktivt med læreren i selve undervisningen – ikke kun være passive modtagere.
- Eleverne vil gerne arbejde mere i grupper sammen med deres kammerater. Børn er sociale individer som os andre. Skolearbejdet burde baseres mere på deres sociale færdigheder og tage udgangspunkt i deres stærke sider.
- Børn har et klart krav om at alle skal trives i skolen og at mobning ikke skal tolereres.

Forhåbentligvis er de voksne parate til at imødekomme udfordringen og lytte til børnenes holdninger. Forhåbentligvis har de også erhvervet sig den overbevisning at børnenes stemmer er vigtige hvis man vil udvikle og reformere skolen til at blive endnu bedre.

Udbyttet af at lytte til børns meninger er et mere effektivt skolearbejde og ikke mindst gladere og mere interesserede børn. Ikke sådan at forstå at børn generelt er uinteresserede – tvært imod det ligger i deres natur at være nysgerrige og livsglade. Vi som samfund har behov for at motivere kreativitet og nytænkning hos alle, især i nutidens hurtige udvikling og fremskridt på alle mulige områder. Troen på top-down organisering er væk – nu er vi enige om at de gode resultater fås med aktiv indsats af alle deltagere, variationer i arbejdsmetoder og ikke mindst samarbejde.

Diskusjon: Barnehage og skole

Artiklene illustrerer hvor viktig det er å oppmuntre til medvirkning uansett alder. Dialogmetode for å fremme elevdemokrati er et verktøy for å skape strukturer som gjør det lettere å bygge nettverk. Her kommer den sosiale betydningen av medvirkning tydelig frem, det gjør også hvor viktig det er med informasjon. Grad av deltagelse vil være avhengig av hvordan dette verktøyet blir brukt.

Begge barnehagene er gode eksempler på at også små barn får mye ut av å delta i sine hverdagsmiljøer, det samme gjør de voksne som samarbeider med barna. Barnehagen Sæborg illustrerer eksempler på spontan medvirkning og deltagelse, noe som viser at det nødvendigvis ikke behøver å være store og dramatiske endringer som skal til for å skape et miljø der barn er delaktige i barnehagen. I barnehagen Hylet er strukturene for deltagelse mer fastsatt og de voksne har en tydelig agenda. Rutinene for barnemøtet er hentet fra tradisjonelle demokratiske møter. De voksne setter premissene og barna tilpasser seg disse, men samtidig gir det barna en forankret mulighet til å kunne påvirke sine omgivelser. Når såpass små barn skal delta vil avgjørende elementer uansett være de voksnes hold-

ninger, evnen til å fange opp det som ikke er så tydelig, og ikke minst de voksnes kroppsspråk.

Skoleforsamlingens prosjekt i Mosfællesbæ kommune er også et eksempel der voksne har bestemt premissene for deltagelsen og hvilken form den skal ha. Her blir det klart at akkurat denne formen passer i størst grad for de yngre barna, mens ungdommene ønsker noe annet. Dette stemmer overens med forskning som viser at unge i dag ofte foretrekker andre enn tradisjonelle kanaler for innflytelse²⁰. Også i dette tilfellet har man lagt til rette strukturer for deltagelse, men betydningen for barna vil være avhengig av prosessene på innsiden, og det man faktisk klarer å oppnå.

²⁰ Ødegård 2009

4. Kultur, fritid og nærmiljø

Barn og unges kunnskaper og perspektiver blir i altfor liten grad vektlagt i kommunenes planer og beslutninger²¹. Dette er det nå en økende bevissthet om at det er viktig endre på. I dette kapitlet skal vi se syv eksempler på hvordan det kan legges til rette for at unge mennesker kan ta del i å forme sin egen fritid, og ha innflytelse på planlegging av nærmiljøet. Tre av artiklene handler først og fremst om de fysiske omgivelsene, og hvordan barn og unges medvirkning kan styrke planleggings- og beslutningsprosesser. Vi får innsyn i hvordan det norske MIABE-metoden er egnet til å bevisstgjøre barn og unge om den fysiske utformingen av nærmiljøet sitt, og til å involvere dem i enkelte avgrensede forskjønnesprosjekter. SoftGis-metoden som beskrives i det finske prosjektet belyser også en modell som legger til rette for medvirkning i planlegging av nærmiljøet. I det islandske prosjektet, som presenteres til slutt, er det en skolebygning barna får være med å bestemme utformingen av.

De øvrige fire artiklene dreier seg om medvirkning på et annet plan, nemlig om hvordan barn og ungdom er med på å utvikle og drive ulike tiltak og virksomheter. Fra Island har vi valgt ut et eksempel som viser at ungdommer er svært kreative når de organiserer en konsert. Eksemplene fra Sverige og Færøyene belyser hva slags innflytelse unge mennesker kan ha på driften av fritidsklubben/ ungdomshuset sitt. Beskrivelsen fra Åland illustrerer en medvirkning som både går ut på å bygge nettverk, og som åpner for aktivisme

Flere av eksemplene berører utfordringer knyttet til involvere barn og unge i planlegging og utformingen av hverdagen deres.

Norge: Bruk av MIABE-metode for å fremme barn og unges medvirkning i nærmiljøet

Av *Kari Bjørka Hodneland*, prosjektleder for MIABE

De små, stygge stedene.

Pilotprosjektet om de små, stygge stedene var et samarbeidsprosjekt mellom Oslo kommune og firmaet Form & Arkitektur. Vel 250 elever, hovedsakelig 10–12 åringer, og deres lærere fra fem sentrumsnære Oslo-skoler deltok. Prosjektet var en del av den kommunale satsingen «Tryggere by» og var en del av kommunedelplanen for perioden 1996–98. Pro-

²¹ Gjertsen 2000: 5–18

sjektet varte i nesten halvannet skoleår. Og ble avsluttet med en utstilling i Rådhusgalleriet. I ulike former ble pilotprosjektet videreført i en treårsperiode, også som del av et europeisk medvirkningsprosjekt. Målsettingen med prosjektet var å benytte de offentlige uterommene i en praktisk lærings- og undervisningssammenheng. I kontakt med kommunale etater skulle elevene arbeide med tiltak for å bedre utforming og vedlikehold av det offentlige rom i skolens nærmiljø, slik at det kunne bli trygge og trivelige steder til glede for alle brukere av nærmiljøet²².

Metode

Som verktøy for gjennomføring ble en egenutviklet modell for økt bevisstgjøring om de byggede omgivelsene MIABE brukt. (Model for Increased Awareness of the Built Environment). Modellen var opprinnelig en modell for stedsanalyse men har vist seg godt egnet også i såkalte «medvirkningsprosjekter» med barn og unge.

MIABE er en lærings- og undervisningsmodell nær knyttet til nasjonal læreplan for grunnskolen. Den består av en rekke ulike komponenter som stimulerer til handling. I en gruppe kan det for eksempel være en som helst vil fotografere, en som vil tegne kart, en som vil skrive rapporter og kanskje vil alle bygge modeller. Det er derfor vanskelig å si hvilke elver som var mest aktive, målet er at flest mulig skal kunne finne en aktivitet de mestrer. Forskning (Hodneland 2007) har vist at noen av komponentene er viktigere enn andre for å oppnå medvirkning. Dette gjelder spesielt tilegnelsen av et utvidet vokabular, som jeg kommer tilbake til i avsnittet nedenfor. MIABE er ikke ute etter «riktige» svar, men forsøker å stimulere til kritisk tankegang og diskusjon, basert på kunnskap tilegnet gjennom arbeidet med detaljene i det offentlige rom. Modellen er basert på gruppearbeid.

MIABE i praksis/de små stygge stedene

MIABE forutsetter gjennomføring av et kurs for lærere og et for elever før selve medvirkningsprosjektet starter. Tilrettelegger/koordinator (arkitektfaglig bakgrunn) for prosjektet er ansvarlig for innholdet i disse kursene, og er også tilstede i den enkelte klasse flere ganger i løpet av prosjektperioden.

Elevene får en innføring i stedets historie (skolens nærområde), nye begreper som uterom, gatemøbler mv. blir forklart og elevene tar notater i sine loggbøker. Gruppene velger selv hvilket lille stygge sted de vil arbeide med. Et lite stygt sted kan være en del av en gate, en del av en større plass osv. Det viktigste er at stedet inneholder en del elementer som det er mulig å gjøre noe med. For å få oversikt over hvilke tiltak som er nødvendige/ønskelige for bedre utforming og vedlikehold av det offentlige rom i skolens nærmiljø, må elevene først foreta en registreringspro-

²² Artikkelen bygger på Hodneland, Kari Bjørka (2007) Room for Children's Participation? Reflections on Communicative Practice in an Educational Context. Avhandling, Oslo School of Architecture and Design

sess. Kort fortalt betyr det at de lærer å «se» mer aktivt, i betydningen få økt kunnskap om; de bruker alle sansene; de ser, lukter og hører, berører ulike materialer, lager kart over sitt område, fotograferer, lager skisser og tar notater. Gruppene sammenfatter alle sine registreringer, og diskusjonene starter om hva som er stygt, hva de ønsker å beholde, og hva de eventuelt kan gjøre noe med selv og hva de må be kommunen om hjelp til å få gjennomført. Alle synspunkter skal begrunnes. I den fasen er det spesielt MIABE komponenten om tilegnelsen av et begrenset vokabular knyttet til detaljene i det offentlige rom og offentlig administrasjon kommer inn, sammen med komponentene om forslag til ny design og brevskrivning til kommunale etater. Elevene lærer seg raskt å bruke begreper som kommunale etater, fasader og gatemøbler osv i samtaler med hverandre, eller skriftlige henvendelser til ulike kommunale etater så vel som arkitekter, designere. Spørreskjemaer blir utarbeidet (av elevene) for å få mer kunnskap om hva folk i nærmiljøet mener om temaer gruppene er oppatt av; «synes du at de [kommunen] burde ordne med sitteplass og tak, sånn at når det regner så blir man ikke våt?» Selv om ansvaret for gjennomføring av elevens begrunnede forslag til endringer lå hos de kommunale myndighetene var det flere ting elevene selv kunne utbedre, slik som for eksempel fjerning av ulovlig oppklistrede plakater på en vegg i det offentlige rom.

I en klasse valgte alle gruppene å arbeide med forslag til ny design av gatemøbler. Gruppene valgte ulike designelementer som for eksempel søppelkurver, benker og leskur på buss- og trikkeholdeplasser. Må en søppelkurv være formet som en mørkegrønn sylinder? Den gule kaninen på bildet har sjokoladepapir som sin yndlingsrett og var et av mange forslag til design av nye søppelkurver. I et brev til kommunen skrev klasen i fellesskap: «Til Oslo kommune, teknisk etat. klasse 3c–4c har utforska nærmiljøet og funne nokon små stygge steder. Vi har også designet nye benkar skilt søppelkasser og leskur og vi treng hjelp av kommunen til å få utviklet dette. Vi setter pris på deres hjelp!!!» I en annen av klassene, som bestod av svært mange elever med minoritetsproglig bakgrunn, ble læreren sammen med elevene enige om at alt arbeidet med de små stygge stedene skulle brukes til å styrke kunnskapene i norsk skriftlig. Gruppene skrev leserinnlegg i avisen, de laget spørreskjemaer og skrev mange brev til kommunale etater. Ved åpningen av utstillingen om de små stygge stedene, holdt to av guttene en tale hvor de fortalte at all rapportskrivningen hadde vært «litt kjedelig av og til».

I en av klassene som deltok i pilotprosjektet var elevene bare åtte år gamle. Kommunikasjon med kommunen ble for vanskelig, men de medvirket til å gjøre noen av de små stygge stedene triveligere for alle ved å plante tulipanløk.

Var dette medvirkning? I sammenheng med barn og unge ser vi at begrepene medvirkning, innflytelse, deltagelse, aktiv medvirkning osv brukes om hverandre. Min egen begrepsforklaring er fremkommet gjennom

refleksjon over egne gjennomførte MIABE-relaterte prosjekter, men er også influert av planleggingsteori: og går i korthet ut på at medvirkning innebærer handling fra alle, at det har vært dialog med voksne fra ulike profesjoner og at medvirkningsprosessen bør ende i noe substansielt, slik det er beskrevet ovenfor.

Et medvirkningsprosjekt hvor MIABE er verktøyet for måloppnåelse, foregår som en integrert del av ordinær undervisning over lang tid (gjerne et skoleår), og ikke som et dags- eller ukeopplegg. Prosjektet «tar» altså ikke tid fra ordinær undervisning, men danner utgangspunkt for et langsiktig tverrfaglig prosjektarbeide. Hvis medvirkning skal være noe mer enn det å ha vært med i et prosjekt om et eller annet – for å oppfylle et slags minstekrav til medvirkning – kreves det at barna tilegner seg kunnskap om både hva prosjektet og medvirkningsaspektet innebærer, det er derfor er skolen er valgt som arena.

Hvorfor benytte det offentlige rom som arena for læring? Det offentlige rom er et rom som alle bruker, alle «eier» og som alle har mulighet til å påvirke utformingen av. Detaljene i det offentlige rom tilhører dessuten barns livsverden. Benker og fontener og søppelkurver er noe de fleste barn har brukererfaring med allerede lenge før skolestart.

Hovedmålet med bruk av MIABE er todelt; å øke barn og unges bevisstgjøring om de byggede omgivelsene og å bidra til en introduksjon til praktisk erfaring med medvirkningsaspektet innenfor demokratiet for *alle* barn og unge minst en gang i løpet av deres skoletid. Fordi grunnskolen er obligatorisk for alle barn og unge, nås i prinsippet alle, selv om det naturligvis er til dels store forskjeller på i hvilken grad den enkelte faktisk medvirker. Et annet mål er at ingen samfunnsmessige endringer skal være nødvendig for gjennomføring av et MIABE-relatert prosjekt og en tredje er at medvirkningsprosessen skal gavne både enkeltindividet og samfunnet. Bare slik tror jeg man kan legge til rette for et samfunnsengasjement hos alle barn og unge som vil vare også etter at et medvirkningsprosjekt er avsluttet. Det ser ut som om bruk av modellen tilrettelegger for medvirkning for alle, men uansett hvor god en modell er vil den ikke kunne garantere at alle barn og unge som bruker den vil være like aktive.

Resultat/oppsummering

Prosjektet ble betraktet som vellykket. Det fikk stor medieoppmerksomhet, og ble som allerede nevnt både utstilt i Rådhusgalleriet i Oslo og invitert til å være en del av et europeisk prosjekt om medvirkning. Synlige forbedringer ble gjennomført, og tidsramme og budsjettet ble overholdt; slik sett altså en kommunal suksesshistorie. Barnas innsats og arbeid ble tatt på alvor av de voksne som var tilknyttet prosjektet og elevene viste stor iver i sitt arbeide enten de plantet blomsterløk eller skrev brev til kommunale etater. «Vi var jo på arbeidet» som en av dem uttrykte det i ettertid. Likevel; det ble gjort feil. For eksempel foregikk utvel-

gelsen av lærere «top down» via skolens administrasjon og vi var ikke flinke nok til å understreke at «ting tar tid». «Hvorfor skal jeg kaste bort tiden på dette når det ikke skjer noe?» skrev en elev i sin loggbok. Fikk noen av disse feiltrinnene noen praktiske konsekvenser? Nei, de gjorde ikke det – alle lot seg rette opp og/eller forklares underveis, men «reparasjonsprosessene» var tidkrevende.

Evaluering ble gjort i form av utarbeidelsen av et idéhefte for grunnskolen. Som beskrevet i denne artikkelen, ble barnas stemme hørt på mange områder, men ikke i form av for eksempel intervjuer eller samtaler med dem om hva de synes om å delta i et så omfattende medvirkningsprosjekt. Det er viktig å understreke at de små stygge stedene ikke var et forskningsprosjekt, men et praktisk medvirkningsprosjekt initiert av Oslo kommune med en klar målsetting. Barna og de unge var hovedpersonene i prosjektet. Likevel kommer deres stemme ikke godt nok frem i det som er tilgjengelig av dokumentasjon. For å forsøke å bøte på dette, er noen av barna som medvirket intervjuet i ettertid. Å bli tatt på alvor, å få lov til å velge sted og arbeide med noe man mestrer, blir trukket frem av alle som motiverende. Malin hevdet at man må erfare at «noe skjer» for å tro at man har innflytelse, altså at medvirkning har funnet sted.

Arbeidet med å etablere en forankring av prosjektet politisk så vel som administrativt tok mange måneder. Bruk av MIABE i prosjekter som medvirkningsprosjekter som «de små stygge stedene», forutsetter en administrasjon som svarer på og følger opp henvendelser, slik tilfelle var med Oslo kommune. Hva så med videre bruk av MIABE? Modellen skal nå brukes av elver i 10–15 års alderen som et av flere redskap for å tilrettelegge for medvirkning i forhold til skolens ute- og innemiljø i regi av det kommunale Undervisningsbygg KF i Oslo.

Sverige: Et eksempel på hvordan ungdommer kan ha innflytelse på fritidsklubben sin

Av *Lena Lück*, fritidskoordinator Jönköpings kommun

På fritidsgårdarna i Jönköping är det ungdomarna som bestämmer

I Jönköpings kommun har man länge ansett det självklart att barn och ungdomar ska kunna ha inflytande över de miljöer där de tillbringa stor del av sina liv. Mycket energi har lagts på att arbeta fram ett barn- och ungdomspolitiskt handlingsprogram och att organisera kommunens arbete med barn- och ungdomsinflytande utifrån det. Bland annat har fritidsnämnden givit sin förvaltning i uppdrag att utöka ungdomsinflytandet på fritidsgårdarna, genom att prova på modeller där ungdomarna tar aktiv del i arbete med budget, planering och utformning av lokaler och verksamhet på sin fritidsgård.

Nu drivs verksamhet med stort ungdomsinflytande på tre av kommunens nio fritidsgårdar. Alla de tre gårdarna jobbar efter olika modeller och vilken modell man väljer beror på hur verksamheten ser ut och vad ledarna känner passar deras ungdomar bäst.

På fritidsgården Ankaret i Huskvarna använder man sig av stormöten för att alla ska få komma till tals. Stormöten hålls en gång i månaden då alla på gården samlas. Förslagen skall man lämna in minst en vecka före varje stormöte. Om ett förslag kostar mer än 5000 kronor måste det tas upp på ett stormöte till. När ett förslag har röstats igenom får de som kom med det ansvar för att det genomförs – med hjälp av ledare om det behövs.

Rani, 16 år, som är aktiv på Ankaret tycker att modellen med stormöten fungerar bra:

«Man får lite tid efter det att förslagen har lästs upp att ta en fika och tänka igenom dem... Det kunde vara lite knepigt i början, när folk röstade ner varandras förslag på pin kiv». Elias, 17 år, som också er aktiv, lägger till: «Men sen kom de andra på att om de röstade ner ett förslag blev deras förslag också nedröstat».

Ungdomarnas förslag till verksamheten på Ankaret kan gå ut på nästan vad som helst, men de har inte ansvar för hela budgeten: «En viss del av pengarna som fördelas till gården får vi att röra oss med. Alltså till våra förslag. Men när de pengarna är slut så är de slut och då har vi inget mer att göra något för» förklarar Rani.

På Dalviks fritidsgård arbetar man istället med en styrgrupp som består av 7 ungdomar i åldrarna 13–17 år. De ska representera ungdomarna som besöker fritidsgården och de träffas en gång i månaden och är då med och bestämmer om sådant som lovaktiviteter, resor, inköp och aktiviteter i den öppna verksamheten.

«Det är mycket roligare när vi får vara med och bestämma», säger Robert, 15 år och medlem i styrgruppen på Dalviks fritidsgård. Han räknar upp saker som genomförts på styrgruppens initiativ: En Stockholmsresa, en Köpenhamnsresa, en fotbollsresa till Kalmar. Flera övernattningsar och en fiskeresor.

Även på Dalviks fritidsgård har ungdomarna ansvar för en del av budgeten. De får 20 000 kronor per år som de får göra olika saker för. Det svåraste kan vara att få till aktiviteter som passar alla, och att få förslag på saker från de ungdomar som är aktiva på fritidsgården. Om det inte kommer några förslag från ungdomarna, måste någon i styrgruppen ta fram förslag.

På fritidsgården Forum på Öxnehaga jobbar man mer informellt med ungdomsinflytande. Forum är en stor fritidsgård med uppåt 80 besökande ungdomar en vanlig kväll. Det kan vara svårt att hålla stormöten för en så stor och omväxlande grupp. Istället möts man ofta och spontant och alla uppmuntras att bidra med idéer och hjälpa till att genomföra dem. Köket är en samlingsplats. Det kan tyckas enkelt, men är en mycket medveten

strategi hos personalen. Det gäller att vara flexibel och att hitta den metod som passar just den fritidsgården, just då.

På Forum har ungdomarna bland annat på eget initiativ och utifrån en liten budget som de själva fått disponera, målat om och iordningställt ett mysrum för de äldre ungdomarna. Men den roligaste ungdomsidén, som krävde en ganska stor insats från både ungdomar och vuxna, var festivalen man gjorde i våras, Öxnehaga Live.

«Vi bjöd in artister som uppträdde i matsalen och vi gjorde nästan allting själva», berättar Said, 19. Han är stammis på Forum och har hängt där sen han gick i femman. Han tycker att det är roligare nu när ungdomarna har mer att säga till om på fritidsgården. «Förut gjorde vi ingenting. Nu gör vi massor med saker».

Till Öxnehaga Live fick ungdomarna själva kontakta artisterna och hjälpa till att budgetera för ljudsystem och gager. De fick jaga sponsorer och iordningställa loger och alla jobb var lika viktiga, oavsett om man lade spelschema för artisterna eller stod i garderoben. Alla behövdes.

Man har gjort försök med att låta ungdomarna själva hålla öppet på Forum vissa kvällar, men det har varit svårt. Said berättar:

«Det kommer så många, och de har inte lika stor respekt för oss som för de vuxna. De tänker att det är min kompis som jobbar ikväll, då kan jag göra vad jag vill». Så där har man tagit ett steg tillbaka, men försöken kommer att återupptas så fort det finns ungdomar som är sugna på att chefa för en kväll.

Till hösten tänker man börja jobba mer med att låta ungdomarna få insyn i ekonomin, kanske genom en styrgrupp som får en viss del av budgeten att bestämma över. Man har pratat om saken och ungdomarna är positiva.

Demokratisamordnaren i Jönköpings kommun har arrangerat flera utbildningsdagar för fritidsledare och andra som jobbar med ungdomar, för att man ska kunna diskutera sina erfarenheter och få med sig verktyg för att kunna jobba praktiskt med ungdomsinflytande²³. Samordnaren har själv en bakgrund som fritidsledare och hon vet hur verkligheten ser ut på fritidsgårdarna och hur mycket som krävs av personalen där. Det är en sak att säga att man ska jobba med ungdomsinflytande och en helt annan sak att genomföra det i praktiken:

«En del fritidsledare tänker ju: Vad ska jag göra nu, nu behövs ju inte jag», säger hon och menar att det kan uppstå en osäkerhet när det gäller vilken roll man har som vuxen i ett ungdomsdrivet sammanhang. «Men man är fortfarande minst lika viktig. Fast man får en annan roll. Man blir coach».

²³ Metoder för mötesteknik, planering och dialog hittar du i boken *Vi spelar roll*. Där finns också tänkvärda tips för den som vill jobba praktiskt med ungdomsinflytande. Boken och arbetsmaterial till den finns att ladda ner från www.jonkoping.se/fritid

Finland: Bruk av internett for å samle inn innbyggernes opplevelse og bruk av nærmiljøet sitt

Av *Marketta Kyttä*, forsker

SoftGis-metoden som stöd för barnens deltagande

Alla invånares upplevelser av miljön, oavsett ålder, samt vardagens smidighet ur olika invånares synvinkel utgör centrala kriterier för en god miljöplanering. Som storkonsumenter av utomhusmiljön har barnen och ungdomarna speciellt mycket att säga om miljöns kvalitet.

I Finland har man strävat efter att främja barnens deltagande i samhällsplaneringen sedan 1990-talet²⁴. Man har fått erfarenheter från många olika orter, och samtidigt har man utvecklat olika typer av deltagningsmetoder och bedömt dem med ett kritiskt öga. Listan över testade metoder är lång: framtidsverkstad, fotografering, CAD-planering, miniatyrplanering, klistermärskartor osv. De flesta metoderna lyckas engagera barnen och fungerar bra med tanke på miljöfostran, men att förmedla barnens röst till planerarna och andra myndigheter har inte varit så lätt. Därför behövs det nya metoder, som är effektivare och användarvänligare än de man tidigare tillämpat.

Med hjälp av softGIS-metodiken samlas invånarnas upplevelsemässiga och vardagsbeteenderelaterade information in utgående från platsinformation. Invånarnas upplevelser får då en adress. De förknippas med en fysisk miljö och redan förverkligade planeringslösningar. Den lokaliserade upplevelseinformationen är ur planeringssynpunkt avsevärt mycket värdefullare än den feedback som erhållits från invånarna på traditionellt sätt²⁵. Med hjälp av softGIS-metoderna på Internet kan man höra större invånargrupper. Metoderna har redan tillämpats på 7 orter med olika målgrupper i avsikten att undersöka t.ex. hur invånarna bedömer sin livsmiljös kvalitet och säkerhet, eller vilken relation barnen och ungdomarna har till miljön. Antalet finländare som deltagit i softGIS-undersökningarna är redan närmare 4000. Metodiken har också fått rikligt med internationell oppmärksamhet²⁶.

²⁴ *Horelli, L. (1998) Creating child-friendly environments: Case studies on children's participation in three European countries. Childhood, 5, 225 – 239.*

Horelli, L. & Kyttä, M. & Kaaja, M. (1998) Lapset ympäristön ekoagentteina. (Children as eco-agents of their living environments). Helsinki University of Technology, Department of Architecture, Publication 49.

²⁵ *Kahila, M. & Kyttä, M. (2009) SoftGIS method as a bridge builder in collaborative urban planning. In Geertman, S. & Stillwell, J. (2009) eds. Planning Support Systems: Best Practices and New Methods. Springer. pp. 389 – 412*

²⁶ se www.pehmogis.fi

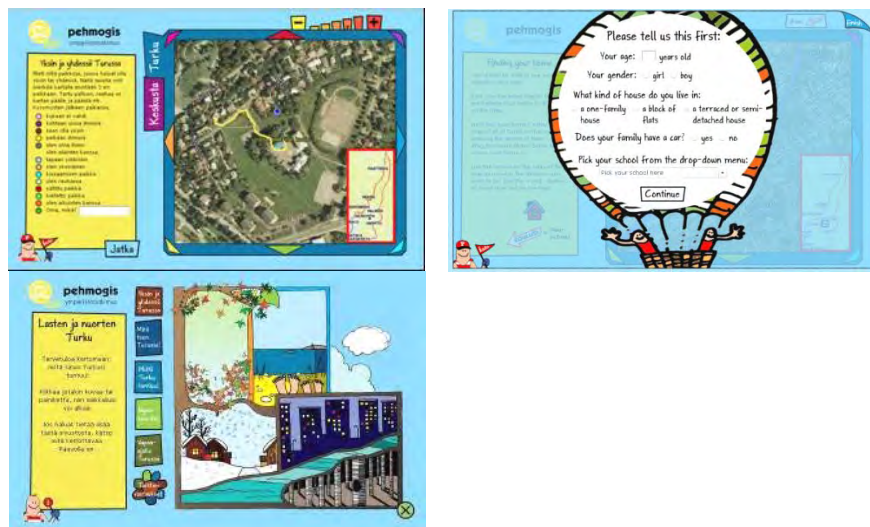

Bild 1 SoftGIS-applikationen för barn och ungdomar i Åbo (www.softgis.fi/turku).

SoftGIS-applikationen «Lasten ja nuorten Turku» är en Internetapplikation som riktar sig till åbabor i låg- och högstadietiden. I planeringskedan försökte man göra den så tilltalande och intressant som möjligt för just dessa målgrupper. Med hjälp av applikationen samlar man in information om bl.a. platser som spelat en stor roll för barnen och ungdomarna med tanke på sysselsättning och sociala kontakter. Barnen ritade till exempel sin skolväg och berättar hur säker eller otrygg de upplever den. De märker ut ställen som de upplever som viktiga för dem själva genom att sätta ut ballonger på kartan. De svarar också på frågor om deras eget välbefinnande. Vi får t.ex. veta var de bästa platserna för socialt umgänge finns, var det är roligast att klättra, vart man går när man vill ha lugn och ro eller när man vill skejta.

Åbo stads softGIS-undersökning förverkligades i nära samarbete med Åbo skolväsen. Våra undersökningsassistenter besökte mer än 50 skolor, i vars dataklasser lågstadiets femmor och högstadiets sjuor deltog i undersökningen, som tog en undervisningstimme i anspråk. I undersökningen deltog mer än 1837 barn och ungdomar. Åbo stads softGIS-material består av mer än 12 000 upplevelsemässiga positionsbestämningar som barnen och ungdomarna själva gjort till olika delar av Åbo.

Även en urban miljö kan vara barnvänlig

Vår undersöknings huvudsakliga uppgift var att fastställa i vilken mån den urbana miljön i sina olika former kan stöda barnens och ungdomarnas rörliga vardag. Projektet representerar den s.k. nya miljöhälsoundersökningen, där man koncentrerar sig på miljöns hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande egenskaper. Vår undersökning visade, att ju mera tätbebyggda åbobarnens bostadsområden var, desto oftare tog barnen sig på egen hand till ställen de upplevde som viktiga, desto större var sanno-

likheten för att de skulle ta sig till skolan till fots eller med cykel – desto mera tyckte de om platserna som de märkt ut.

I motsats till tidigare undersökningar som gjorts i Finland²⁷ ser det faktiskt ut som om en tätbebyggd urban miljö kan ha betydande barnvänlighetsdrag, i synnerhet som främjare av barnens vardagsmotion och som alstrare av en positiv emotionell relation. Att barnen i mer glesbebyggda områden, som principiellt sett hade rikligt av rörelsefrihet, trots allt inte alltid hittade några aktivitetsmöjligheter i sin närmiljö, var något som dock väckte oro hos oss. Det här kan å andra sidan ha sin förklaring i en allt mer styrd fritid och i en livsstil som ständigt urbaniseras.

Åbo drar nytta av softGIS-undersökningens resultat

Projektet innebar ett nära samarbete med 11 olika myndigheter inom Åbo stad. Förutom planeringsverksamheten deltog också bl.a. hälso-, skol-, social-, ungdoms- och kulturväsendet i projektet. Man hoppades att projektet skulle ge information om hur barnens och ungdomarnas användning och upplevelser av miljön, skolvägs- och fritidsmotion, samt olika hälsovariabler fördelade sig områdesvis och skolvis. Förvaltningsnämndernas representanter använder undersökningens resultat både i riktandet av olika förebyggande åtgärder och som planeringshjälpmedel i mera allmänt hänseende.

Till exempel inom ungdomsverksamheten var man speciellt intresserad av positionsbestämningarna intill ungdomsgårdarna. Om det inte fanns så mycket positionsbestämningar just där, ville man veta var ungdomarna då höll till.

SoftGIS-undersökningens resultat har redan använts i flera samhällsplaneringsprojekt som just nu pågår i Åbo. Stadskärnans utvecklingsprojekt, friledernas planeringsprojekt, säkerhetsprojektet, skolgårdarnas planeringsprojekt och delgeneralplanens effektutvärderingsprojekt. Utgående från resultaten sammanfattade vi också rekommendationer för främjandet av barnens vardagsmotion. Däribland fanns ett förslag på utvecklingen av icke-kommersiella aktivitetsmöjligheter i centrum av Åbo. Vi påpekade också att de allt varmare vintrarna som klimatförändringen leder till bör beaktas i bygandet av motionsplatser.

Metodens utvecklingsarbete fortsätter i Helsingfors

Enligt våra erfarenheter tog barnen och ungdomarna emot softGIS-metoden mycket väl i Åbo. Även om metodens testskede var förknippat med många tekniska problem, förhöll sig barnen positiva till undersökningen. Materialet som samlats in med den här metoden är omfattande och till många delar unikt.

Tack vare de nya erfarenheterna har man kunnat vidareutveckla softGIS-metoden. Den nya softGIS-applikationen för barn och ungdomar

²⁷ *Kyttä, M. (2008) Children in outdoor contexts. Affordances and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness. Saarbrücken, Germany: VDM Verlag Dr. Müller.*

Island: Ungdommers organisering av en støttekoncert, et samarbeid mellom Unicef og Reykjaviks Idretts og fritidsforvaltning (ITR)

Av *Bergsteinn Jónsson* (prosjektleder) & *Arnfríður Sólrún Valdimarsdóttir* (prosjektleder)

Baggrund

UNICEF Island er en af UNICEFs i alt 36 nationale komiteer. De nationale komiteer arbejder for at udbrede kendskabet til Børnekonventionen, de sælger UNICEF kort og produkter, oplyser om og samler penge ind til UNICEFs arbejde og bidrager på andre måder til UNICEFs hjælpearbejde for verdens børn. ITR- Reykjaviks Idræts- og fritidsforvaltning danner blandt andet rammen om fritidstilbud for børn og unge fra 6–25 år i Reykjavik (fritidshjem, fritidsklub, ungdomsklub og ungdomshus). ITR ligger vægt på børne- og unge demokrati og har i mange år haft meget aktive ungdomsråd i byens forskellige kvarterer samt et fælles råd for alle unge i Reykjavik –

Reykjaviks ungdomsråd.

Idéen til projektet opstod, da de to voksne vejledere fra de to organisationer mødtes for at drøfte handleplaner og snakke idéer til samarbejde. Både UNICEF og ITR har forholdsvis lang erfaring med at arbejde med unge og ungedemokrati og begge har aktive ungdomsråd.

Det første trin var at holde et fællesmøde med begge ungdomsråd. 19 unge i alderen 13–18 år deltog i projektet. På mødet fremkom det, at begge ungdomsråd havde lyst til at lave et projekt, hvor de fik medindflydelse og medansvar. De unge havde lyst til at lave et projekt, der handlede om aktiv deltagelse i samfundet samt havde et konstruktivt budskab. Årsagen til det valg var bl.a., at de deltagende oplevede, at unge blev primært omtalt dårligt i de islandske medier og det ville de lave om på.

På det første møde fremkom det, at begge ungdomsråd havde planer om at holde koncert i løbet af vinteren. Efter snak frem og tilbage fandt de unge ud af, at en fælles koncert var et godt samarbejdsprojekt og en god måde at vise islændingene, at de fleste unge er positive og konstruktive mennesker, der kan lave noget værdifuldt.

Jeg lærte meget af dette projekt. Projektet gav mig god erfaring med at arbejde sammen med mange mennesker med forskellige ideer. Jeg lærte også, at sådan et stort projekt kræver meget organisering og tålmodighed. God arbejdsmoral, positiv tilgang til projektet og et åbent sind fandt jeg ud af er super vigtigt... Udover det lærte jeg, at Island har mange utroligt talentfulde og kreative unge individer, som er parat til at donere deres kræfter til et godt formål. Det kunne jeg godt lide. (*Helena 18 år*).

Projektet

På en fælles arbejdsdag blev tre grupper dannet: PR-gruppe, musikgruppe og organisation- og økonomigruppe. De unge valgte efter interesse en gruppe, de havde lyst til at deltage i. I fællesskab dannede grupperne rammen om koncerten.

PR-gruppen lavede en medieplan. De unge valgte fire, to fra hvert råd, som frontfigurer i medierne. De fik træning i, hvordan man omgås pressen og hvor stor magt ord kan have. Gruppen holdt pressemøde, hvor et af de deltagende bands deltog, og gav adskillige interviews til de tre største aviser i Island. Under selv koncerten blev de interviewet live på fjernsyn og radio. Udover det blev koncerten sendt direkte i den islandske national radio prime time (fra 18:30 til 21:30).

Musik-gruppen fik den sjove opgave at vælge bands, der passede til målgruppen. Seks populære bands blev udvalgt til at spille. Alle bands spillede gratis.

At stable sådan et projekt på benene kræver penge og organisation, så økonomigruppen diskuterede meget, hvem kunne sponsorere koncerten. På dette tidspunkt var firmaer i Islands finanssektor meget ivrige efter at sponsorere events holdt for/af unge, med stor logodækning fra firmaernes side. Efter nogle møder og meget snak om sponsorering og hvorvidt det passede til koncertens budskab, fandt de unge frem til at det ideelle ville være at holde koncert uden sponsor, uden slik, uden pizzaer og sodavand, kun musik, kildevand og positiv tankegang. Det blev så resultatet. Temaet til koncerten blev materialisme og forbrug hos unge i Vesten sammenlignet med u-landenes nød.

Jeg lærte meget af dette projekt, lige meget hvor stor eller lille del af samfundet du er- om du er magtfuld og rig eller en fattig student, som jeg, så kan du altid hjælpe andre mennesker. (*Sigga 16 aar*)

For at gøre deres jævnaldrene opmærksomme på koncertens tema, lavede de 19 unge et powerpoint-show, som blev vist under koncerten. Powerpointen indeholdt mange slides med gribende budskaber, hvor man sammenlignede forbrug i vesten med behov i u-landene. For eksempel: *Måtte du stå i kø til toilettet? 40 % af verdens befolkning – 2,6 milliarder – står også og venter ... lad os gøre noget ved det!*

UNICEFs ungdomsråd gik også i samarbejde med lokale designere og producerede T-shirts med printmotiver, der symboliserede UNICEFs

arbejde og idealer. Under koncerten blev de solgt som fundraising til UNICEF.

Som videre fundraising og led i ikke-forbrug-temaet lavede ITR ungdomsraad en tom kiosk, hvor man kunne købe «ikke noget» og dermed donere penge til UNICEFs arbejde. Ideen med den tomme kiosk var at synliggøre vores forbrug i vesten. Arbejdsgruppen ønskede, at butikken skulle være visuel og kunstnerisk. Forskellige madprodukter, flasker, dåsemad osv. blev malet hvide. Den hvide farve symboliserer blandt andet renhed, lyset, glæden, ærligheden og godhed. Da alle madprodukter var hvide fremstod kiosken neutral. Koncertgæsterne kunne ikke som sædvanlig købe cola og popcorn i kiosken, som de plejede, fordi alle hylder var fyldt op med hvide genstande. Kunderne kunne i stedet købe en vaccination, der kan redde liv og en hvid flaske og en hvid dåse og dermed donere penge til UNICEFs arbejde.

Det var super sjovt at lave den «tomme kiosk». Vi studerede blade om indretningsdesign og visuel kunst. Det så meget godt ud med alle de hvide genstande oppe på hylderne. Alle os butiksdamer havde ogsaa hvidt tøj på. Nar man tænker på vores jævnaldrene i u-landene og hvor lidt de har af ting sammenlignet med os, fik jeg det dårligt. De fleste unge i Island har alt for mange ting. Ting som vi ikke har brug for. Nogle gang køber man kun noget, fordi ens ven har købt det samme. Det er helt tosset. (*Sigga 16 år*)

Ungdomsrådene valgte Reykjavik kunstmuseum som rammen for koncerten og to unge entertainere som værter. De to værter gjorde koncertgæsterne opmærksomme på koncertens budskab, ligeledes blev forskellige UNICEF-kortfilm vist mellem bandskifte. Hele koncerten blev sendt direkte i det Islandske national radio prime time (fra 18:30 til 21:30) og TV-nyhedsavisen interviewede to unge fra PR-gruppen, ogsaa «live».

De unge var i det hele meget glade for projektet og deres egen indsats, de syntes dog at det ville have været endnu bedre med flere gæster:

Vi kunne måske have gjort vores PR arbejde bedre. Vi fik ikke mange gæster nok i forhold til lokalets størrelse og vi ville gerne have set flere ansigter. Vi kunne måske have arbejdet mere med at lave reklamematerialer til koncerten og det ville have været bedre, hvis vi startede vores PR indsats tidligere i forløbet. Mange fik først kendskab til koncerten efter den var overstået, men de kunne godt have tænkt sig at komme. (*Helena 18 år*)

Samarbejdet mellem de to ungdomsråd gik fantastisk godt. De unge var så utroligt talentfulde og kreative. Sådan et stort projekt kræver meget organisering og tålmodighed. Alle de unge samt de to voksne vejledere og de to organisationer donere deres kræfter og tid i flere måneder for at skabe rammen om koncerten. Den direkte udsendelse samt den store mediedækning opfyldte de unges oprindelige mål med koncerten: At bevise at unge ofte har store tanker og kan koordinere og gennemføre et projekt med positiv handling; et ikke-kommercielt arrangement med skarpt og relevant budskab til samfundet.

Både UNICEF og ITR har lyst til at lave et nyt samarbejdsprojekt, en ny koncert. Begge organisationer havde planer om at gøre koncerten til et årligt arrangement. Men da et sådant projekt kræver meget tid, organisation og ressourcer og siden den islandske økonomi er lidt dystert for tiden, er planerne desværre lagt på is.

Gennem projektførløbet fik vi indhentet viden til en vurdering af, hvilken betydning det kan få for begge ungdomsråd at udvide vores projekt. I projektmodningsfasen er det vigtigt med tæt dialog mellem de to ungdomsråd. Man er nødt til at se på alle arbejdsopgaver og skabe klarhed over, hvilke metoder der virker, og hvad de unge får ud af dem. En anden vigtig ting i forløbet er brugerinddragelse, hvornår de unge vil blive direkte inddraget ind i forløbet. Vi synes at de unge skal være med i alle beslutninger – projektet skal være deres. De unge vil selv interagere og bestemme, hvordan det skal formuleres. Og da de unge i stigende grad selv er aktive og medproducerende, kræver det, at vi voksne hele tiden er oppe på beatet og tænker innovativt og i nye baner.

Færøerne: Erfaringer af deltagelse ved Ungdomshuset på Tvøroyri

Av *Tórhild Højgaard*, fullmektig ved ministeriet for sociale anliggenheter på Færøerne

Pakkhús 4

På Færøerne er der de senere år etableret flere ungdomshuse, hvor børn og unge kan mødes i deres fritid. De større ungdomshuse har åbent alle hverdage, mens de mindre har åbent nogle dage i ugen. Fælles for dem alle er, at de tilbyder forskellige aktiviteter til børn og unge.

Ungdomshuset «Pakkhús 4» åbnede i maj 2008. Ungdomshuset holder til i et nyrenoveret pakhús på Tvøroyri, der ligger på Suðuroy – den sydligste ø på Færøerne. Pakkhús 4 er et resultat af et tværkommunalt samarbejde mellem Tvøroyri kommune og Hvalba kommune. Tvøroyri kommune står for driften af ungdomshuset, med et økonomisk tilskud fra Hvalba kommune.

Formålet med ungdomshuset er at give børn og unge et sted hvor de kan mødes, hygge, lave noget i fællesskab og få gode oplevelser.

Pakkhús 4 har to deltids ansatte, en leder der er uddannet håndarbejds-lærer og en medarbejder, der er musiker. Huset har åbent 3 dage om ugen, mandag, tirsdag og torsdag. Huset har åbent for børn fra 4. til 7. klassetrin fra kl. 14 til kl. 18, og for unge fra 8. klassetrin til 18 år fra kl. 19.00 til kl. 23. En gang imellem er der også åbent om lørdagen.

Der er ikke krav om medlemskab e.l. og alle børn og unge er velkomne, selvom at det kun er to kommuner, som er sammen om at drive ungdomshuset.

Gennemsnitligt er der 15–20 børn og omkring det samme antal unge, der bruger ungdomshuset i åbningstiderne. Der kommer såvel piger som drenge, dog er der blandt de unge flest drenge. Drengene synes at være mere sociale og trives bedre i en stor gruppe. De unge piger er oftest sammen to og to, og går hvis der bliver for meget larm.

Medbestemmelse og deltagelse

I Pakkhús 4 er der et børneråd og et ungdomsråd. Der afholdes valg til såvel børnerådet som ungdomsrådet en gang årligt.

Formålet med disse to brugerråd er at give børnene indflydelse og medbestemmelse. Rådene har til opgave at formulere forslag og træffe beslutninger om, hvilke aktiviteter huset skal tilbyde, udover de faste aktiviteter. En sidegevinst er, at børnene lærer at være med i en beslutningsproces og lærer hvordan man kan få indflydelse.

Erfaringen hidtil har været, at det kræver meget støtte/påvirkning fra de voksne, at holde rådene aktive. De voksne er hele tiden nødt til at opfordre rådene at mødes, at arrangere aktiviteter m.v. Hvis de voksne ikke engagerer sig aktivt, falder rådsarbejdet hurtigt fra hinanden. Særlig ungdomsrådet har svært ved selv at tage initiativ, og det har vist sig, at selv om de voksne hele tiden opfordrer ungdomsrådet at mødes og arrangere aktiviteter m.v., så sker der ikke noget.

Man må derfor konstatere, at Ungdomsrådet ikke virker. De unge vil helst – med deres egne ord – «have fred» og bare have lov til at benytte sig af de faste aktiviteter der er i huset. Det er nemmere at få Børnerådet at tage initiativ, om end det også kræver meget opfordring fra de voksne. Børnene virker mere opstemt på at der skal ske noget nyt i huset.

Der afholdes desuden et «husmøde» i Pakkhús 4 hver 14. dag. Formålet med husmødet er først og fremmest at informere husets brugere om planlagte aktiviteter m.v. Som en konsekvens af, at brugerrådene ikke fungerer optimalt, kan alle husets brugere – både børn og unge – på husmødet komme med forslag til, hvilke aktiviteter huset skal arrangere. Her spørger de voksne den enkelte bruger, hvilke aktiviteter de kunne tænke sig blev arrangeret. Også her har det vist sig, at husets brugere har svært ved at træffe beslutninger og oftest svarer de «det ved jeg ikke». Det er helt tydeligt, at børnene og de unge ikke er vant til at træffe afgørelser.

Man forsøger således at få børnene og de unge til at komme med forslag til hvilke aktiviteter huset skal arrangere, og man forsøger i mest muligt omfang at gå deres ønsker i møde. Såfremt husets brugere ikke selv har nogle forslag, kommer de voksne med forslag til aktiviteter og træffer derefter beslutningen i samråd med brugerne. Det har desuden vist sig at være svært at få børnene og de unge at tage ansvar og stå for at arrangere aktiviteterne. Derfor er det primært de voksne som står for dette.

Når der er aktiviteter i huset, er det et krav, at alle der er i huset, deltager. Det virker som om hverken børnene eller de unge har noget imod dette krav – nogle gange virker det faktisk som om de påskønner kravet.

De voksne forsøger ellers i mest muligt omfang at vejlede og inspirere børnene og de unge. Derudover lærer de fra sig og forsøger at få børnene og de unge til at hjælpe og lære af hinanden. Deres største og tungeste opgave er faktisk at motivere husets brugere.

Aktiviteter

Pakkhús 4 har nogle faste daglige aktiviteter. En populær aktivitet er musik, hvor børnene lærer at spille forskellige instrumenter. Dette er en så stor succes, at huset har hele to husorkestre. Ellers er der mulighed for at sy, spille playstation og computerspil, bordtennis, pool m.v. Derudover laves der i fællesskab smoothies om mandagen og sandwiches om tirsdagen. En gang imellem laves der aftensmad om torsdagen.

Af andre aktiviteter, som huset har arrangeret for de unge kan bl.a. nævnes koncerter, forelæsninger, temaaftener, makeup-aften, filmaften og forskellige konkurrencer. Huset har arrangeret koncerter, ture og konkurrencer for børnene, samt kursus i at filte uld, kursus i billedkunst og i at lave knivskæfter. Alle aktiviteter er gratis, undtaget koncerter der koster 20 kr.

Af planlagte aktiviteter kan bl.a. nævnes kursus i collage, samt undervisning i teater/skuespil og skak.

Som sagt er det svært at få børnene at tage ansvar og arrangere aktiviteter. Derimod er de gode til selv at fremføre. I sommer arrangerede huset en «St. Hans aften», hvor to orkestre spillede, to grupper dansede og andre lavede mad sammen med de voksne.

Resultat:

Med Pakkhús 4 er der skabt et miljø, som børnene og de unge har længtes efter og er glade for. Her kan de mødes om fælles interesser og få et «sundt» socialt liv – i modsætning til at «hænge ud» på gaden, som særligt de ældre drenge havde for vane.

Det har vist sig, at særligt de unge ikke til fulde bruger de muligheder huset har, og ikke griber muligheden for medindflydelse og medbestemmelse. Årsagen kan muligvis være, at de unge ikke er vant til at have indflydelse og medbestemmelsesret, og at det derfor virker fremmed for dem. Forventningen er, at husets yngre brugere – børnene – med tiden vil se huset som deres hus, og i stigende grad vil gøre brug af muligheden for medindflydelse og medbestemmelse.

Husets succes med musik har medført, at alle i Pakkhús 4 står sammen og kæmper for at få bedre musiklokaler til børnene og de unge i området.

Åland: Et prosjekt for å styrke de unges innflytelse og egeninnsats i skjærgården.

Av *Charlotte Angergård*, prosjektleder for BUS

BUS – Barnens & Ungdomarnas Skärgård

De rettigheter som Barnkonventionen tilskriver barn og unga; att få vara med og påverka, få sin röst hörd og sin åsikt respekterad löpte som en röd tråd genom det ettåriga projektet «BUS – *Barnens och Ungdomarnas Skärgård*». BUS ägde rum i delar av den svenska og finländska skärgården samt i de sex åländska skärgårdskommunerna från augusti 2006 till september 2007 og riktade sig till unga i åldern 13–19 år. På Åland var ungdomsorganisationen SKUNK den aktiva parten i projektet og det är utifrån det åländska perspektivet som denna artikel skrivits.

Ungdomsorganisationen SKUNK

SKUNK beskriver sig själv som interesseorganisationen för unga i den åländska skärgården. *Intresse* har dubbel betydelse, dels att bevaka skärgårdsungdomars intressen og dels att möjliggöra olika fritidsinteressene för unga i skärgården genom att stärka, utveckla og arrangera olika verksamheter. Organisationen jobbar med barn og unga i åldern 7–25 år og verksamheten bygger på principen att «unga leder unga». SKUNK leds av en styrelse där de flesta medlemmar är mellan 14–20 år. Styrelsen backas upp av en äldre verksamhetsledare som i snitt jobbar 20 timmar i månaden med SKUNK. Våren år 2006 var organisationen drivande i söka medel från EUs Interreg IIIA för att möjliggöra projektet BUS – *Barnens och ungdomarnas skärgård*.

Levnadsvillkor för unga i skärgården

Idén till BUS hade sin utgangspunkt i de levnadsvillkor som unga i de ulike skärgårdsområdena har. Närheten till naturen ger en unik oppvåxtmiljö og mange positive muligheter samtidig som det geografiske läget kan vara en begränsning. Faktorer så som bristende kommunikation og lågt befolkningsantal kan begränsa muligheterna till utveckling inom exempelvis fritidssektorn.

Genom ett större gränsöverskridande projekt ville de tre projektägarna SKUNK, SIKO og Region Åboland visa på vilka muligheter som finns i Östersjöns skärgård og samtidig öka ungas påverkansmuligheter, stärka ungas företagsamhet og skapa nätverk mellan de ulike skärgår-

darna. Att stärka ungas aktiva medborgarskap och möjligheten att påverka sin närmiljö var ett av projektets huvudmål. Detta förverkligades genom olika former av verksamheter, bland annat genomfördes tre ungdomsträffar, en festival, lokala elevrådsutbildningar för elever och lärare samt olika lokala ungdomsträffar och aktiviteter. Vid de olika arrangemangen skapades i sin tur radioprogram, dokumentärer, bildspel och åsiktsbarometrar som på olika sätt speglade skärgårdsungdomars olika tankar om livet i skärgården i dag och i framtiden.

Inom projektet publicerades även fyra BUS-tidningar som innehöll artiklar och reportage av unga om BUS-aktiviteter och livet i skärgården. Tidningen skickades till alla hushåll i den åländska skärgården, media, föreningar och beslutsfattare. Responsen var positiv och blev ett sätt för skärgårdsungdomar att göra sin röst hörd och öka förståelsen och kunskapen om ungas livsvillkor i skärgården.

Unga på beslutsnivå

Den styrgrupp som hade till uppgift att bistå projektledarna i förverkligandet av projektet bestod av majoriteten unga. Det var ett aktivt beslut, där projektägarna redan i planeringen av projektet beslutade att styrgruppen skulle bestå av minst hälften unga för att säkerställa ungdomsinflytande på ledningsnivå. SKUNK, som har en tradition av att ta tillvara ungas kompetens och erfarenheter valde att tillsätta två tidigare styrelsemedlemmar, 19 och 20 år gamla, som ordinarie styrgruppsmedlemmar. De hade båda erfarenheter av att planera, delta och leda verksamheter så som workshops, läger och utbyten. Deras tidigare erfarenhet från styrelsearbete i SKUNK gav dem även viktiga organisationskunskaper som passade i styrgruppsarbetet.

SKUNKs representanter i styrgruppen backades i sin tur upp av organisationens verksamhetsledare som även var suppleant i styrgruppen. Detta gav möjligheten för de unga styrgruppsmedlemmarna att få stöd och coaching i styrgruppsarbetet. Det var en lösning som fungerade för SKUNK. Andra lärdomar från BUS-året gällande unga i beslutsforum var vikten av att lägga tid på planerandet av mötet för att ha metoder som inkluderar alla i samtal och beslutsfattande. En grupp består i princip alltid av människor som pratar olika mycket och tar olika mycket plats. Är du ny i ett sammanhang kan det vara svårt att föra fram sina åsikter och då är det bra med olika metoder som gör att alla får tid att prata. Styrgruppens ordförande hade rollen att pedagogiskt föra mötet framåt och säkerställa att alla förstod besluten som fattades och att olika åsikter kom fram.

Unga som målgrupp och aktör

I BUS var ungdomar *både* målgrupp och aktörer. Det betydde att unga inte bara deltog i en aktivitet som var arrangerad av vuxna, utan att unga var en del i planering och genomförande av en aktivitet. Att ha unga som

aktörer var en viktig del i BUS då erfarenheten fanns av att barn- och ungdomsverksamhet många gånger arrangeras av vuxna och utifrån vuxnas idéer om vad man *tror* att barn och unga vill ha, vill göra eller tycker om. Utgångspunkten i de olika verksamheter som arrangerades i BUS var således att ta tillvara ungas idéer, kunskap och företagsamhet. Under projektåret konstaterades dock att många ungdomar saknade erfarenheten av att bli tagna på allvar och att deras åsikt kunde göra skillnad. Den vetenskapen var viktig för projektledarna som i sitt arbete hade till uppgift att stimulera och engagera ungdomar till aktivitet, ge utrymme och mod att formulera och uttrycka sin egen åsikt. I arbetet med ungdomar som hade så olika erfarenheter spelade projektledarnas förhållningssätt och bemötande en viktig roll.

Projektet hade högt ställda mål på antal genomförda verksamheter och aktiviteter samtidigt som ungas delaktighet var projektets ledstjärna. Den totala projekttiden var på ett år och gjorde att det ibland blev en balansgång mellan att fatta snabba beslut och att fatta demokratiska beslut där unga var involverade. Mycket handlade dock om att ledarna var tydliga med vilka ramar som fanns, vilka beslut som fattades och var ansvaret låg. Processen och vägen mot beslut var viktiga bitar för att få alla att känna sig delaktiga, kunna ta ansvar och vilja medverka i verksamheten. BUS-året gav erfarenheter av att både lyckas och misslyckas i detta.

Skapa sin egen fritid

Under projektåret genomfördes tre BUS-träffar, en i varje region, där unga från alla regioner arrangerade och deltog i verksamheter utifrån tre olika teman; skärgårdsidentitet, media och företagsamhet. Idén var att träffarna skulle intressera både unga med ett specialintresse och unga som deltog på träffen främst för det sociala. Temat för respektive träff satte ramen och sedan diskuterade ungdomar och projektledare i regionen innehåll och form för sin träff. BUS-träffarna kan ses som ett exempel på hur unga kan skapa sin egen fritid. Beroende på erfarenhet och kunskap var ungdomarna aktiva på olika sätt, bland annat ledde de workshops, ordnade teambuildning, arrangerade kvällsaktiviteter och bestämde maten. I slutet av projektet arrangerades en festival som började planeras redan vid första BUS-träffen. Det blev en festival med musik, workshops och sociala aktiviteter utifrån det koncept som vuxit fram under projektåret.

Erfarenheten från träffarna och festivalen är att chansen för ett lyckat arrangemang där unga är med och trivs i verksamheten ökar då unga är med i planering och genomförande. Projektledarnas roll var att agera resursperson snarare än att servera färdig verksamhet. Vägledning och tilliten till ungas förmåga att ta ledaransvar var också en viktig del för ett lyckat arrangemang.

Delaktighet och påverkan i sin vardag

I den åländska skärgården finns fem högstadieskolor där alla har ett elevråd. En del i BUS var att samarbeta med skolan och stötta elevrådsverksamheten. Detta skedde bland annat genom lokala elevrådsutbildningar och träffar mellan elevråd och deras handledande lärare. Erfarenheten visade att handledande lärare många gånger var ensamma i sin roll och att behov fanns av att utbyta erfarenhet på hur man kan verka som handledare och stötta elevrådet. Även elevråden hade behov att träffas och öka kunskapen kring elevrådets roll, elevers rättigheter och för att utbyta erfarenheter. Genom projektledarnas kontakt till skolan och koppling till elevråden fick BUS en bra kontakt till både lärare och ungdomar. På detta sätt var projektets verksamhet inte något främmande och projektledaren var känd hos ungdomar, vilket gav en trygghet som gjorde att unga i hög grad ville delta i verksamheten utan för skolan.

Det fanns en ambition att se på möjligheten att utveckla elevråden till lokala ungdomsråd i de relativt små åländska skärgårdskommunerna. Tyvärr räckte inte tid och kraft till detta, men det är ändå en intressant idé för små samhällen. På detta sätt kan elevrådets status höjas samtidigt som det lokala samhället får ett forum där ungas åsikter kan tas till vara.

Erfarenheter från projektet

Projektåret var intensivt och lärorikt. Det möjliggjorde både konkreta aktiviteter och ökad kunskap kring metoder för att skapa förutsättningar för barn och ungas aktiva medborgarskap. Förhållningssätt har redan nämnts i artikeln, men vikten av tilltro till ungas förmåga och att se unga som en resurs kan inte understrykas nog. Utgångspunkten i BUS var att unga kan och vill, ett förhållningssätt som var viktigt i projektet för att kunna arbeta med unga utifrån ett deltagandeperspektiv.

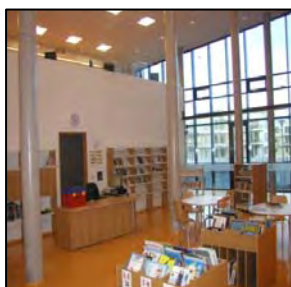
I arbetet med ungas inflytande gällde det att komma ihåg att unga inte är en homogen grupp. I BUS var det ungdomar från tre olika skärgårdar, med olika erfarenheter både mellan skärgårdarna och inom skärgårdarna. I det praktiska arbetet gällde det att hitta metoder som gav förutsättningar till påverkan och deltagande för alla.

Möjligheten för unga i skärgård (eller glesbygd) att få träffa andra ungdomar var en viktig vinst som lyftes fram av SKUNK vid diskussion kring den här artikeln. I ett litet samhälle har unga ett tydligt behov av att få nya perspektiv, träna sin sociala kompetens, få chansen till en annan roll än den som de har i det lokala samhället, hitta nya kompisar, testa andra fritidsaktiviteter och få inspiration för arbete på hemmaplan.

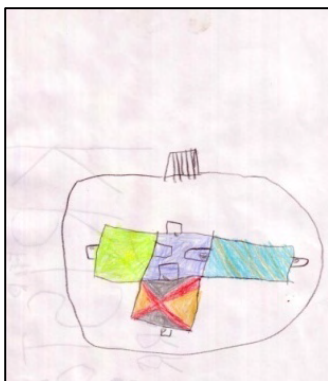
Island: Barns bidrag til planleggingen av en skolebygning i Garðabær.

Av Anna Magnea Hreinsdóttir, førskoleleder

Detta projekt bidrar til att göra unga barns liv mer synligt för politiker och samhällsplanerare. Det finns ett särskilt behov för undersökning och utveckling av rätta metoder för att göra barns liv mer synligt i samhällsplaneringen på en strategisk nivå. En sådan undersökning borde ta hänsyn till hur man på nya sätt får fram unga barns åsikter och erfarenheter, genom att lyssna på dem.

När man planerade en ny skolbyggnad i kommunen Garðabær på Island använde man sig av «*the design down process*». Det betyder att «lärosammanhanget» är analyserat i en design grupp. I design gruppen deltog några lärare från förskolan och grundskolan, föräldrar och andra intresserade. Gruppen träffades några gånger under vintern 2008–2009. I gruppen diskuterades allt från det almäna i skolan till det särskilda. Vilka möjligheter finns i närheten av skolan, t.ex ute i naturen? Hur och vad ska eleverna studera i skolan? Vilka grupper ska skolan vara till för? Ska det finnas bibliotek, gymnastiksal och simbassäng i skolan? Ska skolan vara tillgänglig för alla i samhället eller bara för skolans elever?

En del av design processen är att lyssna till barns röster och åsikter och förmedla dem. För att få fram elevernas åsikter intervjuade två lärare 9 barn från tre förskolor och 42 elever (i åldern 6–15 år) från fem grundskolor. De intervjuades i grupper i sin skola med 3–5 barn åt gången. Lärarna ansåg att det var bättre att prata med barnen i sin egen omgivning med jämnåriga istället för att delta direkt i design gruppen med de vuxna gruppmedlemmarna. Det är gjort för att få rätt balans vad gäller makt i vuxnas och barns samtal.

Eleverna fick följande frågor:

- Vilka idéer har ni om en ny skola i Garðabær?
- Vad ska man ta hänsyn till i arkitekturen av skolan?

Intervjuerna spelades in och de yngsta barnen ritade bilder medans de pratade. De äldre barnen tog fotografier av vad de tyckte var viktigt i skolomgivningen. Eleverna visade också runt i sina skolor samtidigt som de pratade med de lärare som intervjuade. När resultaten var färdiga från elevernas intervjuer presenterade lärarna elevernas åsikter i design gruppen. Deltagarna i design gruppen tyckte att elevernas åsikter var viktiga och bidrog till bättre förståelse av elevernas behov.

Barnen insåg fördelar med att ha både förskola och grundskola i samma byggnad. Då behöver föräldrarna inte lämna av sina barn till flera olika platser. De oroade sig dock för att skolan kanske skulle bli för stor. Barnen ville få «en ny skola med många barn, men inte för stor». «Tonåringarna i skolan ska lära att uppföra sig rätt och inte få lov att reta de små barnen». «Om barnen i skolan är från ett års ålder upp till 16 års ålder borde de inte vara tillsammans på rasterna» sade en pojke och föreslog att lekskolebarnen borde vara separat från de äldre barnen. De tyckte det var viktigt att värna om de yngsta barnen från dem äldre.

Eftersom skolan antagligen skulle bli stor då tyckte barnen att det var viktigt att varje barn skulle få sin egen plats för sina kläder och att man skulle kunna gå in i skolan från många håll. «Det borde vara klädsåp för alla barn och många ingångar» sade en flicka. Barnen ville ha stora klassrum med separata/särskilda rum för att bygga med block, för konst och hantverk och för musik. «Det borde finnas en stor matsal med bord och stolar och barnen borde själva få lov att stälpa upp maten på tallrikarna» sade en flicka. Barnen tycker att det spelar roll att själva få bestämma hur mycket de ska äta.

Biblioteket var den plats i skolan där barnen trivdes bäst och därför lade de stor vikt vid att ha ett bibliotek i den nya skolan. Ett bibliotek ska vara «den lugna platsen» i skolan och «den vänliga platsen» och «det borde finnas ett mysrum med en soffa som man kan ligga i och där man kan släcka ljuset» sade en pojke. «Badrummen borde lukta gott och ha väggar upp till taket och ner till golvet» sade en tonårsflicka och konstaterade även att det borde finnas massor av speglar i den nya skolan.

Barnen sade att det borde finnas en gymnastiksal med simbassäng och en vänlig reception och bra duschar i den nya skolan. Skolgården borde ha båtar och brasor och stora fotbollsplaner. Barnen var alla eniga om att det viktigaste i den nya skolan är atmosfären och att den måste vara vänlig.

Barnens åsikter och synpunkter i det här projektet gav politiker och stadsplanerare en meningsfull insyn in i Garðabær skolelevers behov och erfarenheter. De kom till god nytta vid arkitekternas arbete att rita en ny skola för kommunen. I skolans arkitektur kan man se att man har tagit hänsyn till det som eleverna hade att erbjuda. T.ex. har man sett till att «mysrum» finns bredvid varje klassrum och badrummen ritades enligt barnens önskemål. Man har också planerat att de yngsta barnen får särskilt utrymme i skolan. Många ingångar ritades och även räknade man med att alla barn skulle få skåp i skolan.

Når man konsulterer barn når en skola planeras ska avsikten vara tydlig och klar och det borde vara en målsättning att implementera resultaten. Om man lyssnar till barns åsikter utan att ta hänsyn till dem kan det ha en negativ påverkan. Erfarenheten av detta projekt är att elever i förskolan och grundskolan har tydliga åsikter som bör respekteras och tas hänsyn till vid planering av skola. Lärare och arkitekter måste ge sig tid för att lyssna på eleverna för att kunna förstå dem bättre.

Diskusjon: Kultur, fritid og nærmiljø

Det norske MIABE²⁸ – prosjektet er et godt eksempel på at også yngre barn kan involveres i planlegging av eget nærmiljø. Rammer for medvirkning ble lagt, barna ble oppmuntret av lokale politikere og det var mye oppmerksomhet rundt prosjektet. Disse faktorene er med på å skape forventninger hos barna om at de gjør noe viktig. Grad av medvirkning vil her være avhengig av gjennomslagskraften av ideene og de konkrete resultatene av medvirkningen. SoftGis-metoden er en modell som går ut på det samme, å legge til rette for at barn og unge kan medvirke i planlegging av nærmiljøet. Denne modellen gjør aktivt bruk av internett, noe som gjør at den når ut til et stort antall, og det er effektivt. Det er lagt mye arbeid i utviklingen av denne modellen og den blir hyppig brukt, også utenfor Finland. Den legger et godt grunnlag for reell medvirkning, men også her vil det avhenge av hvordan det blir fulgt opp. I hvilken grad dette blir fulgt opp i kommunene vet vi lite om. Både MIABE og Softgis er konsulterende og barna har ikke noen myndighet til å ta beslutninger, men deres bidrag er ikke mindre viktig for det.

Islands eksempel på samarbeid for å arrangere en støttekonsert er et godt konkret eksempel på et sosialt og lærende prosjekt. Her er ikke hensikten å forandre noe, men å gjøre noe sosialt og i denne prosessen både

²⁸ Modell for Increased Awareness of the Built Environment

lære og utvikle ferdigheter. Samtidig har de unge medvirket i stor grad i noe de har hatt et eierforhold til og som de selv har vært med på å utvikle. Dette er faktorer som kan virke både engasjerende og motiverende.

Både fritidsgården i Jönköping og Ungdomspakket på Tvøroyri beskriver måter for å tilrettelegge for at ungdommer kan være mer aktive i å forme sin fritid. Vi har sett at de oppnådde svært ulike resultater. Fritidsgården i Jönköping er i stor grad drevet av ungdommer og de unge selv har et betydelig ansvar for driften, og medvirker på alle plan. Samtidig har også de voksne en tydelig rolle. På Ungdomshuset på Tvøroyri har de ansatte prøvd å få de unge til å delta i større grad uten å nå målene sine. Det kan se ut som voksne i ungdomshuset inntar en mer tradisjonell rolle – og at det innenfor disse rammer er vanskelig å motivere ungdommene til å delta aktivt i planlegging og drift. De unges standpunkt om å ikke delta må også sees på som en form for aktiv yttring. Disse to eksemplene illustrer hvor viktig det er å legge premissene til rette for medvirkning. Hvordan man presenterer ting for barna er også med å påvirke og avgjøre engasjementet.

Elevers deltagelse i design av skolebygning i Garðabær er en konsulterende form for medvirkning, der hensikten er å få kunnskap om hvordan barna ønsker den nye skolen skal utformes. For at denne type av medvirkning skal oppleves reell av barna er det avhengig av at bygningen får preg av barnas ønskemål. I organisasjonen Barnens og Ungdomarnas Skärgård (BUS) praktiseres deltagelse på flere plan. Her er både unge og voksne medlemmer i styregruppen, som tar og er ansvarlig for avgjørelser. De deltar også aktivt i planlegging og gjennomføring av regionale arrangement. Denne type organisering kan oppmuntre til nettverksbygging og noen ganger til aktivisme.

5. Politisk deltakelse

Selv om fokuset på barn og unges medvirkning har økt, har det skjedd en svikt i medlemsrekrutteringen til tradisjonelle barne- og ungdomsorganisasjoner, og til politiske ungdomsorganisasjoner. Dette gjelder både lokalpolitisk aktivitet og lokalbasert samfunnsengasjement²⁹. Forskning har vist at ungdom generelt er opptatt av temaer som miljø, rusmisbruk, kriminalitet, rasisme og andre mer konkrete saker, men at det finnes en viss skepsis både til politiske partier og politikere³⁰. Vi ser altså at et mer aksjonspreget politisk engasjement har økt³¹. En tolkning av den sviktende oppslutningen om de tradisjonelle organisasjonene er at disse ikke i samme grad som før svarer på ungdommens spørsmål og behov³².

Myndighetene i de nordiske landene er opptatt av å involvere barn og unge i politiske beslutninger. I den sammenheng har de oppmuntret kommunene til å legge til rette for ungdomsråd, og andre kanaler for innflytelse, der unge mennesker kan komme i dialog med makthavere og derigjennom få innflytelse på den politikk som føres.

De syv artiklene som følger illustrerer ulike former for politisk innflytelse. Tre av dem belyser omfattende systemer for medvirkning. De to finske bidragene gir innsikt i hvordan unge medborgere involveres på kommunalt og nasjonalt plan, mens den svenske artikkelen beskriver innsatsen for å få til et ungdomsorientert arbeid i kommunal forvaltning. To av artiklene – fra Danmark og Norge – fokuserer på ungdomsråd. Men vi starter denne delen om politisk deltakelse med to artikler som belyser hvordan barn og unge kan få innflytelse gjennom enkeltstående arrangementer. Den første artikkelen beskriver påvirkning gjennom aktivisme, og det er samiske ungdommer i Sverige som bruker demonstrasjon som påvirkningskanal. Deretter følger et bidrag fra Grønland som viser hvordan barn og unge kan inngå i dialog med voksne myndighetspersoner på en konferanse om hva et godt liv skal inneholde.

²⁹ BLD 2009: 102

³⁰ Ødegård 2001

³¹ BLD 2009: 110 (refererer Ødegård og Berglund 2008)

³² Ødegård 2009

Sverige: Aktivisme i en frivillig politisk organisasjon (Sáminuorra)

Av *Lars Miguel Utsi*, styremedlem i Sáminuorra

För samiska ungdomars talan

Sáminuorra är en organisation för alla samiska ungdomar i Sverige. Vår organisation har funnits i snart 50 år och samlar ca 400 samiska ungdomar i olika aktiviteter varje år. Genomsnittsledningen är strax under 18 år gammal. Vi har en speciell politisk tyngd i det samiska samhället tack vare att vi har funnits så länge och att vi har en aktiv och engagerad medlemskår. Ett vittnesmål om detta är att på det senaste förbundsmötet deltog ca. 80 medlemmar, vilket utgör en femtedel av medlemsantalet.

En viktig del i Sáminuorras framgång är vår möjlighet att ta upp frågor från medlemmarna och lyfta upp dem direkt till en allmän diskussion i det samiska samhället. Det ger våra medlemmar en känsla av deltagande och möjlighet att påverka – vilket inte alltid är fallet för barn och ungdomar.

För att det ska vara möjligt krävs det en platt organisationsstruktur. Det ska vara ett kort avstånd från medlemmen till organisationens styrelse. Dessutom behövs det en struktur som kan fånga upp medlemmarnas åsikter och synpunkter på ett bra sätt så att medlemmen blir deltagande i organisationsarbetet i praktiken och inte enbart på pappret. I Sáminuorra har vi olika arbetssätt som hjälper oss att få det att fungera.

Det kan tyckas vara en kliché, men av yttersta vikt är att ge medlemmarna frihet under ansvar. De ska ha utrymme att föra fram sina åsikter och att bestämma över sig själv, men samtidigt ha full insikt i konsekvenserna av vad de gör. I första hand handlar det om rent praktiska frågor. Det kan verka oviktigt i det stora perspektivet, men i Sáminuorra har vi sett att det är grunden för att aktivera medlemmarna.

Sáminuorra har ibland haft problem på förbundsmötena med till exempel mötesnärvaro. Medlemmar har kommit till förbundsmötet, men väl på plats har de inte deltagit på de aktiviteter och möten som de väntas delta på. I enstaka fall har det också dykt upp ungdomar som tagit alkoholhaltiga drycker med sig, vilket Sáminuorra har nolltolerans mot. På senare år har dock dessa problem minskat markant, till synes tack vare en åtgärd: inför varje förbundsmöte informeras medlemmarna om vad som gäller och varför de reglerna finns. Informationen är tydlig på en punkt – den kopplar ungdomarnas agerande direkt till organisationens ekonomiska och politiska läge. Alkohol på förbundsmötet kan leda till indragna medel för organisationen, och frånvarande medlemmar på förbundsmötet leder till att organisationen i slutändan tappar i politiskt förtroende. Tydliga regler presenteras tillsammans med tydliga förklaringar till varför reglerna finns. På det sättet blir medlemmarna på ett påtagligt sätt också medvetna om sin påverkansmöjlighet och sitt ansvar för organisationen.

Medlemmarna är också nära knutna till organisationen i det politiska arbetet. Frågor som diskuteras på medlemsnivå i organisationen lyfts snabbt upp till Sáminuorras styrelse och kan i slutändan bli något som organisationen driver som en politisk fråga i samhället i stort. Många gånger blir Sáminuorras frågor uppmärksammade av både samisk och icke-samisk media. Det medlemmarna från börjat diskuterat kring ett bord hos Sáminuorra får de i slutändan se i nyheterna och i diskussioner i media. Utmaningen för Sáminuorra är att använda sig av ett arbetssätt som ger alla medlemmar möjlighet att delta och samtidigt göra det praktiskt genomförbart för organisationen.

En modell som Sáminuorra anammat från så kallade kaospiloter har visat sig vara väldigt användbar. Den går ut på att man väljer ett antal teman, till exempel fem olika teman, som ska diskuteras – det kan vara teman som «Vår framtid», «Vad ska organisationen jobba med» och så vidare. Deltagarna delas upp i fem grupper och varje grupp sätter sig vid varsitt bord. Varje bord är täckt av skrivpapper och de fem borden har varsitt tema som rubrik. Det sitter också en bordsledare vid varje bord. Inom varje grupp ska deltagarna i tur och ordning skriva ner det som först dyker upp när de tänker på bordets tema. Temat «Vår framtid» kanske ger associationer som «inga utsläpp», «många vänner», «varmare klimat» och liknande. När alla deltagare i de fem grupperna fått skriva ner sin åsikt om temat ska grupperna byta bord. De kommer till ett nytt bord där bordsledaren kort berättar vad temat för bordet är och vad som tidigare har skrivits. Sedan får gruppen återigen associera fritt kring temat. Man gör om detta ända tills alla deltagare har fått sitta vid varje bord och fått föra fram sin åsikt inom varje tema.

Därefter påbörjas en röstningsomgång. Alla deltagarna får två röster vid varje bord som de får lägga på det eller de förslag som de tycker är bäst inom varje tema. Grupperna vandrar runt en gång till från bord till bord och alla får sätta sin röst på sina favoritförslag. Efter röstningsomgången är allt klart. Varje bordsledare räknar samman hur rösterna fallit och i slutändan får man en lista med fem olika teman och deltagarnas samlade åsikter kring de fem temana.

Arbetssättet har stora fördelar eftersom det aktiverar så många som möjligt. Alla uppmanas till att komma med förslag och funderingar om de olika temana och i slutändan får alla också göra sin röst hörd genom att välja fram sina favoriter bland förslagen. Detta är också ett oerhört bra sätt att få fram nya idéer och funderingar från medlemmarna som kan vara till underlag för vidare diskussioner och fördjupningar i temana.

Vår erfarenhet visar att processen måste styras så att inte slutresultatet blir orealistiskt eller ogenomförbart. Alla frågor passar inte för detta koncept och vi har upplevt att man måste vara noggrann när man väljer och formulerar teman som ska tas upp. Ett tema som «Vår framtid» kan ge många röster på förslag som «världsfred» och «ingen fattigdom» – i sig viktiga målsättningar, men föga användbara för en samisk ungdomsorga-

nisation i Sverige. Ett bättre formulerat tema skulle kunna vara «Samiska ungdomars framtid – vad har hänt om 20 år?», vilket kan ge diskussioner som är till större nytta för vår organisation. Det är också viktigt att varje bordsledare förstått sin arbetsuppgift och sitt tema för att konceptet ska fungera så bra som möjligt.

Om det här konceptet genomförs på rätt sätt får man en kraftfull direktkommunikation mellan medlemmarna och organisationsledningen och en betydligt mer aktiv och engagerad medlemskår.

Ett tydligt exempel på Sáminuorras medlemmars deltagande i arbetet hittar vi i projektet *Gákti Miellačájáhus – demonstration mot missbruk av den samiska kulturen* som genomfördes under hösten 2008.

Projektets målsättning var att öka medvetandet om missbruket av den samiska kulturen. Detta missbruk är speciellt tydlig i den finska turistindustrin, men förekommer också i Norge, Sverige och Ryssland. Urtyper på missbruk är när icke-samer gör stor profit på vad de kallar samisk kultur, t.ex. massproducerade kopior av samiska mössor och samisk slöjd, utan att det på något sätt gynnar det samiska samhället. Denna typ av plagiat ger stora vinster för de som sysslar med det, men skadar det samiska samhället genom att sprida en felaktig, och för samer ofta nedvärderande, bild av den samiska kulturen och samhället.

Frågan om missbruk av den samiska kulturen har diskuterats i Sáminuorra ett flertal gånger och medlemmarna har också genom den ovan nämnda kaosmodell många gånger lyft fram att Sáminuorra borde arrangera en demonstration. Med detta i åtanke dök det perfekta tillfället upp när vår systerorganisation i Finland, *Suoma Sámi Nuorat* (SSN), föreslog en gemensam demonstration i samband med den stora Samekonferensen som skulle äga rum i november 2008 i Rovaniemi. Fördelen var att konferensen skulle samla flera hundra samer till en internationell samisk konferens, där huvudtemat skulle vara samiskt kulturarv. Med ett redan etablerat engagemang bland medlemmarna och i ett sammanhang som samlade många kunniga och intresserade i samiska kulturfrågor var förutsättningarna goda för projektet.

Målsättningen var från början att få 50 personer att delta och att åtminstone de lokala medierna i Rovaniemi skulle uppmärksamma demonstrationen och på det sättet sätta frågan på agendan. Ett grundligt förarbete gjorde projektet till en succé. Drygt 300 personer deltog i demonstrationen, varav många sametingspolitiker och experter inom rättighetsfrågor. Den mediala uppmärksamheten var vida över förväntningarna. Förutom samtliga samiska media, så rapporterade alla större tidningar och tv-kanaler i Finland om demonstrationen, liksom riksmidia i Norge. Genom den ökade fokusen på problemet gav demonstrationen uppmärksammade resultat, då olika finska turistarrangemang valde att inte använda sig av massproducerade plagiat av samiska kläder. Med genomslagskraften i den mediala rapporteringen har demonstrationen medvetandegjort problematiken kring missbruket av den samiska kulturen.

Projektet i sig var en succé, men en vigtig del i framgången är att man visat de deltagande ungdomarna och arrangörsorganisationernas medlemmar deras påverkansmöjlighet. Frågor som de varit med och diskuterat i sina organisationer har lyfts upp och hamnat på riksnyheternas förstasidor. I media har det hela tiden lyfts fram att det är ungdomar som arrangerat demonstrationen, och företrädare för olika samiska organisationer har i media sagt hur imponerade de varit av ungdomarnas engagemang. Genomgående har projektet lyckats driva en för ungdomarna viktig fråga från initiala diskussioner mellan de enskilda medlemmarna ända upp till mediernas förstasidor och politikernas dagordningar. För Sámi-nuorras del är det väldigt viktigt att kunna visa medlemmarna att deras synpunkter har fått det utrymmet.

I slutändan bygger en framgångsrik ungdomsorganisation på att man behandlar sina medlemmar som enskilda individer och att man ger dem förtroende att bestämma och ta ansvar. För att det ska fungera behövs en platt organisationsstruktur och en direktkommunikation mellan medlemmarna och styrelsen. I en sådan organisation kan medlemmars åsikter och idéer göras hörda trots att de «bara» är barn eller ungdomar.

Grønland: To eksempler på hvordan man kan få kunnskap om barns opplevelse av egne liv

Av *Sabitha Jørgensen*, fullmektig i Departement for Sociale Anliggende på Grønland

At gå i dialog med børn

I marts 1992 tiltrådte Grønland FN-konventionen om Barnets Rettigheder, i daglig tale kaldet Børnekonventionen. Dette skete som et led i det daværende landsstyres ønske om at forbedre og styrke børnefamiliers, børns og unges levevilkår.

Op gennem 90'erne ændrede initiativerne, som udsprang af Børnekonventionen, karakter fra at være tilrettelagt af voksne, baseret på deres opfattelse af en god barndom, til også at være tilrettelagt af børn og unge.

Både konferencen for ressourcestærke familier i Sisimiut i juni 2008 og den frivillige organisation Meeqqat Inuunerissut / Bedre Børnelivs postkortkonkurrence i januar 2008 er udtryk for denne udvikling.

Postkortkonkurrence – hvad er et godt børneliv?

Meeqqat Inuunerissut / Bedre Børneliv udsendte en plakat til alle 6. klasser, hvor organisationen stillede spørgsmålet: Hvad er et godt børneliv?

Alle børn blev bedt om at bidrage til konkurrencen med ideer til, hvordan voksne kan sikre børn et godt liv og en god opvækst. Plakaten

blev fulgt op af skiltereklamer i TV, som mindede børn, lærere og forældre om konkurrencen.

I alt 37 6. Klasser indsendte tegninger, digte, historier og tegneserier. Mange valgte at beskrive et dårligt børneliv for derefter at bruge det som kontrast til det gode børneliv.

Efter modtagelsen af bidragene dannede organisationen en diskussionsgruppe bestående af en psykolog, en socialrådgiver m.fl., som gennemgik bidragene og diskuterede, hvilke kategoriseringer der kunne laves. Herefter blev der udvalgt 8 motiver og citater, som blev trykt på postkort med en reference til den pågældende artikel i Børnekonventionen.

Konferencen i Sisimiut

I 2008 valgtes der fra politisk side at sætte fokus på børns rettigheder ved at inddrage børn og unge i en 3-dags konference i Sisimiut sammen med aktører fra det politiske system, interesse- og civilsamfundsorganisationer samt embedsmænd. Formålet med konferencen var at skabe nogle rammer, hvor børn og unge frit kunne udtrykke deres holdninger og meninger samt bidrage til debatten om den gode barndom. Derfor valgte arrangørerne at opdele konferencen i 2 dele de 2 første dage, efterfulgt af en fælles opsamling og afslutning den 3. dag. De kulturelle indslag og sociale sammenkomster var derimod tilrettelagt med henblik på, at børn, unge og voksne deltog sammen.

Ud over muligheden for at ytre sig deltog børnene og de unge i et kursus om børns rettigheder i henhold til Børnekonventionen og fik gennemgået få udvalgte temaer i landstingsforordningen om hjælp til børn og unge.

Udvælgelsen af deltagerne til børnedelen af konferencen stod børne- og ungdomsraplyorganisationen Sorlak for. I alt fik de samlet 25 børn og unge i alderen 13–18 år fra forskellige fritids- og ungdomsklubber fra hele landet. Samtlige af deltagerne var karakteriserede ved, at de var meget aktive og synlige i deres klubber samt udviste interesse for spørgsmål relateret til børnekonventionen.

Til afvikling af børnekonferencen blev hyret 3 facilitatorer, som hver især havde mange års erfaring med kommunikation og formidling til børn og unge gennem radioprogrammer og således var kendte forbilleder blandt deltagerne.

Indledningsvist blev holdt et oplæg om, hvilke muligheder og udfordringer, der kendetegner det moderne børne- og ungdomsliv. Herefter arbejdede børnene sammen med facilitatorerne ud fra metoden Appreciative Inquiry (AI) – den anerkendende samtale, hvor der fokuseres på:

- Erkendelse (discovery)
- Drøm (dream)

- Virkeliggørelse (design)
- Fastholdelse (delivery / destiny)

Metoden er baseret på menneskers styrker og erfaringer. Antagelsen er, at alle er i besiddelse af kompetencer, ressourcer og erfaringer om hændelser eller begivenheder, hvor tingene har virket for dem. Postulatet er, at alle er i stand til at drømme et scenarium i forhold til fremtiden. Det, som metoden hjælper med, er at skabe rum til at sætte ord på drømme og handlinger, for derigennem at visualisere hvordan drømmen realiseres. Ved således at tale, male og beskrive i billeder, dans og musik fik børnene og de unge mulighed for at gennemleve egne smertelige erfaringer samt få sat ord på fremtiden og ønskerne for denne. Disse ønsker og visioner blev medtaget den 3. dag på konferencen, hvor alle deltagerne var samlet i et fælles forum, hvor børnene og de unge fik mulighed for at sætte dagsordenen for temaerne på dagens workshops og dermed præsentere deres bud på en god barndom for de voksne.

Blandt de mange temaer kan følgende fremhæves:

- Kedsomhed kan føre til hærværk
- Gode venskaber
- Forældre bør prioritere børn noget mere – sikre dem en god opvækst
- Børn skal ikke behandles voldsomt
- Børns ret til at lege
- Kommunernes og landsstyrets ansvar og opgaver i forhold til børn og unge

Som afslutning på konferencen overdrog børnene og de unge deres anbefalinger til det daværende landsstyremedlem og fik til gengæld hver udleveret et USB-stik med Børnekonventionen. Intentionen var, at de skulle virke som ambassadører for konventionen i deres egne byer og bygder og dermed sikre dens udbredelse.

Børnene og de unges udbytte – hvad har vi lært, og hvordan bruges denne viden?

Begge aktiviteter tog udgangspunkt i konventionens artikel 12 og 13, hvori der fokuseres på deltagelse i samfundet i bred forstand. Aktiviteterne bestræbte sig på at:

- Give mulighed for at udtrykke sig gennem forskellige udtryksformer
- Give mulighed for at analysere egen situation og analysere, hvordan forskellige beslutninger og handlinger påvirker egne livsvilkår
- Skabe bæredygtighed ved at basere aktiviteterne på børnenes og de unges ønsker og drømme

- Deltagelse skaber grobund for forandring i barnet selv såvel som i dets omgivelser

Evalueringer af begge aktiviteter har vist, at deltagerne har fået øget deres selvtillid, fordi de følte, at de blev lyttet til og inddraget i debatten omkring de forhold, der påvirker deres liv. Dette er kommet til udtryk ved en øget opmærksomhed omkring og interesse for foreningsarbejde relateret til børn og unge. Specifikt gav børnekonferencen i Sisimiut deltagerne et større udsyn, da de blev bevidste om, at der er andre børn i Grønland, som lever under tilsvarende forhold. Følelsen af ikke at være alene har bidraget til, at der er opstået venskaber på tværs af byer og bygder.

Desuden anvendes den viden, som blev generet, i den igangværende udarbejdelse af en hvidbog med forslag til initiativer, hvis primære mål er at skabe bedre livsvilkår for børn og unge. Dette arbejde foregår på departementalt niveau og inddrager ikke børn og unge direkte, men derimod de organisationer, som varetager børns og unges interesser, bl.a. Sorlak. Der er endnu ikke fulgt op på ambassadørkomponenten, og det vides derfor ikke, om børnene og de unge fungerer som ambassadører i deres hjembyer og bygder. Set i bakspejlet burde en opfølgning have været tænkt ind fra begyndelsen for at sikre lokal forankring. Eksempelvis kunne der være indgået aftale med de lokale fritidsklubber om, at deltagerne holdte oplæg om Børnekonventionen og fortalte om konferencen til andre børn og unge.

Postkortkonkurrencen og den efterfølgende publikation gav børnene et visuelt tegn på, at deres bud på et godt børneliv udbredes til det omkringstående samfund. Endvidere vil organisationen anvende børnenes bidrag i et kommende inspirationskatalog, hvor det kommer til at udgøre fundamentet for den holdningsændringsindsats, der vil blive afviklet i 2010 og 2011, hvor børnenes ord og billeder vil være med til at sætte fokus på børns vilkår, rettigheder og behov. Ved således at skabe synlig opmærksom opnås en følelse hos børnene af at blive taget alvorligt, hvilket medfører en højnelse af deres selvværd.

Samlet set har disse 2 initiativer betydet, at der er kommet øget opmærksomhed på børns og unges ret til at deltage i defineringen af, hvad et godt liv skal indeholde. Derudover har organisationer, embedsmænd og politikere haft mulighed for at indgå i direkte dialog med dem, hvis vilkår de ønsker at forbedre. Denne gensidighed er forudsætningen for fremtidig bæredygtighed, og de 2 ovennævnte initiativer skal ses som trendsættende inden for børne- og ungeområdet i Grønland.

Ungdomarnas nätverk av egna påverkningskanaler

Elevkårerna och regionparlamenten

Inget annat förvaltningsorgan i staden har så bra kontaktyta med de unga kommuninvånarna från första klass till andra stadiet som skolorna och läroinrättningarna. I Sastamala har man infogat en punkt i läroplanens grunder om barnens och ungdomarnas delaktighet och om elevkårsverksamheten. Under år 2009 har elevkårerna till exempel ordnat temadagar och förverkligat rastverksamhet som skall få eleverna att röra på sig mera. De har också deltagit i planeringen av skolornas byggnadsprojekt och gårdsmiljöer. I regionparlamenten kan ungdomarna påverka stadens beslutsfattande i sina egna bostadsområden: norra, södra och västra. Regionparlamentens representanter tillsätts genom val.

Ungdomsfullmäktige samt ungdomsfullmäktiges och elevkårens samarbetsgrupp

Ungdomsfullmäktige är en påverknings- och verksamhetskanal för 13–18-åringar som behandlar stadens ärenden ur de ungas synvinkel. Ungdomsfullmäktigedamöterna tillsätts genom val bland regionparlamentens representanter. Ungdomsfullmäktige sammanträder ungefär en gång per månad. I övrigt grundar sig verksamheten på arbete med olika teman i arbetsgrupper. Ungdomsfullmäktige har ett eget budgetanslag, som år 2009 var 27 000 euro. Ungdomsfullmäktige utser bland sina egna ledamöter representanter till stadsfullmäktige, stadsstyrelsen och nämnderna, i vilka representanterna har rätt att närvara och yttra sig. Under år 2009 har ungdomsfullmäktige aktivt tagit ställning till sparåtgärderna, försvarat bibliotekens anslag, lagt fram ett förslag om skolvägsstöd för gymnasieeleverna, bildat regionala nätverk och kommit med förslag angående ungdomsgårdarna. Varje elevkårsordförande har närvarorätt vid ungdomsfullmäktiges möten. Det ordnas också regelbundet s.k. samarbetsgrupper, där ungdomsfullmäktige, elevkårens representanter och elevkårens handledande lärare är med. På de här mötena tar man upp frågor som framförts av elevkårens representanter och som, om man så önskar, går vidare till ungdomsfullmäktige för behandling.

Kablar till de vuxnas beslutsfattande

Rektorskaffe och val av nya lärare

Elevkårens styrelse och rektorn deltar i rektorskaffet, som ordnas vid bestämda tidpunkter eller när endera parten upplever ett behov av en sammankomst. Under år 2009 har man under dessa träffar behandlat bl.a. de hälsosamma mellanmålen som elevkårerna ordnat med, vad mellanmålen skall innehålla och hur de skall ordnas. Man har också tillsammans planerat vilka projekt och funktioner som skall finansieras med avkastningen från dagsverksdagarna. När en ny lärare skall väljas får en elevre-

presentant vara med vid valtillfället och ställa egna frågor vid intervjun. Det slutliga valet sker också i samråd.

Frågetimmar med kommunala beslutsfattare

I grundskolornas högre klasser och i andra stadiets läroinrättningar ordnas frågetimmar. Frågetimmarna tar en till två timmar i anspråk, och under den tiden svarar stadens ledande förtroende- och tjänstemän på elevernas frågor. Innan dess strävar man efter att studera det kommunala beslutsfattandets grunder. I grundskolans högstadium kan detta utgöra en del av lärostoffet i samhällslära. Det viktiga med frågetimmarna är kontinuiteten. I grundundervisningens högstadier, i gymnasiet och i den yrkesinriktade utbildningen ordnas sådana här tillfällen årligen. I fortsättningen har man för avsikt att ordna frågetimmar även i de större lågstadieskolorna.

Ungdomsfullmäktiges representanter i stadsförvaltningen och möten med beslutsfattare

När man inledde de delaktighetsfrämjande åtgärderna år 2000, började man också göra ändringar i strukturerna. Man var tvungen att göra ändringar i stadens förvaltningsstadga av den anledningen, att man ville få barnen och ungdomarna representerade i stadsfullmäktige, stadsstyrelsen och de olika nämnderna. Det fanns dock också motståndare till nytänkandet. Man befärade i synnerhet att de unga skulle störa beslutsfattandet på ett sådant sätt, att arbetet skulle ta längre tid och arbetsbördan skulle bli större. Man ville också göra sekretessreglerna till ett hinder för ungdomarnas deltagande. Man trodde inte att kommunallagen skulle möjliggöra ungdomars delaktighet. Det blev bara några enstaka ställningstaganden av det här slaget, men de var nyttiga med tanke på beredningen. I själva verket kom ärendena att beredas bättre och noggrannare på det här sättet. Ungdomarna fick närkontakt med kärnan i beslutsfattandet, och de fick möjlighet att bli hörda och höra vad som diskuterades och vilka beslut som fattades. Linjen att snabbt göra ändringar i de permanenta förvaltningsstrukturerna var rätt. Inte bara de representanter för ungdomsfullmäktige som är med i förvaltningen, utan ungdomsfullmäktige i sin helhet, träffar årligen stadsfullmäktige, stadsstyrelsen och nämndernas ordförande och föredragande, samt tjänsteinnehavarna som ingår i stadens ledningsgrupp på gemensamma möten som ordnas speciellt för detta ändamål. Under de här tillställningarna bygger man vidare på den gemensamma verksamhetskulturen med hjälp av grupparbeten och diskussioner. Även frågetimmarna, där vuxna ställer frågor till unga, har upplevts som lyckade.

Kommunen gör ingen delaktig av sig själv. Det behövs en strategi och kontinuerlig utbildning

Verksamheten måste ha ett mål för att kunna utvecklas. Det måste finnas mätbara målsättningar för att ungdomarnas verksamhets- och påverkningssmöjligheter skall kunna utökas. På så sätt får man information om

de kommunala funktionernas verkningsfullhet och kan man vidareutveckla kommunens delaktighetsfrämjande verksamhet. Utvärderingen och engagemanget för verksamheten hör absolut till den centrala förtroende- och tjänstemannaledningens uppgifter. Då man korsar förvaltningsgränserna måste man göra noteringar om barnens och ungdomarnas roller på olika nivåer, bl.a. i stadgan och i verksamhets- och läroplanerna. I Sastamala utgör den Valfärdspolitiska strategin för barn och unga tillsammans med Ungdomsstrategin också viktiga dokument för säkrandet av barnens och ungdomarnas deltagande. Den tidigare godkänns i fullmäktige, medan den senare är ungdomsväsendets egen strategi, som godkänns av fritidsnämnden. De ungas röst finns alltid med i utarbetandet av strategier och i utvärderingen av deras realisering³³.

Kommunen är ett vuxeninriktat system som naturligt strävar efter ett tillstånd där den kan fungera med hjälp av sina vuxna beslutsfattare och sin yrkespersonal och där den kan planera, besluta och fungera själv utan utomstående. Då producerar kommunen – ovanför huvudena på barnen och ungdomarna – den typ och mängd av barn- och ungdomstjänster som den själv anser vara riktig. Man glömmer lätt att ta med barnen och ungdomarna. Att det ordnas kontinuerlig utbildning och att man hela tiden talar om barns och ungdomars medverkan är väldigt viktigt. Det behövs en utbildningsplan med valperiodsrelaterade tidsuppgifter och information om vilka grupper som behöver utbildning, samt ett utbildningsmaterial som lätt kan uppdateras.

Kommunen är säkert en bättre plats att leva och bo i, om alla trivs där. Många saker blir bättre skötta och servicen ordnas på ett bättre sätt, om ungdomarna får möjlighet att berätta om sina åsikter och ta ställning. Med tanke på den kommunala demokratin är det förnuftigt att öppna beslutsfattandeprocessen i ett så tidigt skede som möjligt. Det bör ske på barnens och ungdomarnas villkor. En sak är säker, och det är att den som själv har fått upptäcka hur meningsfullt och stort det är att få vara med och påverka även senare vill delta och ta sitt ansvar som kommuninvånare.

Norge: En studie av Barnas kommunestyre i Vennesla

Av *Ingrid Guldvik*, forsker

*Barnas kommunestyre – et organ for innflytelse?*³⁴

Både den norske plan- og bygningsloven og rikspolitiske retningslinjer stadfester at kommuner skal legge til rette for at barn og unge skal være aktive deltagere når beslutninger som angår deres lokalmiljø skal tas. Det har ført til at en rekke norske kommuner har prøvd ut ett eller flere tiltak

³³ Se bilaga 1

³⁴ Artikkelen bygger på Guldvik, Ingrid (2000): Blant de få utvalgte? Økt deltakelse i lokalpolitikk fra barn, unge, innvandrere og kvinner. Oslo: Kommuneforlaget

for barns og unges deltakelse, samtidig som de har utviklet barne- og ungdomsplaner som skal ivareta barn og unges interesser. Argumenter for at ulike grupper skal delta er rettferdighet, – alle grupper, barn og unge inkludert, skal ha muligheter til å delta og ha innflytelse i lokalpolitikken. Bred deltakelse antas dessuten å gi mer opplyste og bedre politiske vedtak. I tillegg kan deltakelse betraktes som en opplæring i demokrati, dvs et gode for den enkelte borger. Idealet for indirekte deltakelse eller det representative demokratiet er at demokratiske organer skal være et speilbilde av innbyggerne i kommunen. Samtidig vil en invitasjon til deltakelse skape forventninger om at deltakerne skal få innflytelse på styre og stell. Dersom deltakelsen ikke får noen innvirkning på beslutninger som blir tatt, kan opprettelsen av demokratiske organer som barnas kommunestyre virke mot sin hensikt og skape frustrasjon over at deres engasjement ikke utgjør noen forskjell. Vi undersøkte i år 2000 indirekte deltakelse i Vennesla kommune, der vi så på hvordan ordningen med valgte representanter i barnas kommunestyre (BK) fungerte.

Vennesla – en bygdekultur i endring

Når kommuner anstrenger seg for å engasjere spesielle grupper til deltakelse skyldes det ofte lokale utfordringer, eller en form for «kriseopplevelse». Så også i Vennesla. Bakgrunnen var at flere undersøkelser viste til uheldige trekk ved oppvekst og levekår i kommunen. Kommunen sammenfattet problemene for lokalsamfunnet i fire punkter: 1) jantelov, «du skal ikke tro at du er noe», 2) underyting, «ungdomsmiljøene preges av negative inngangsbilletter (rus, røyking)», 3) lite entreprenørånd, «likhet framfor at noen stikker seg fram» og 4) urealistiske krav til det offentlige, «problemløsning overlates til det offentlige».

Målet med prosjektet var at barn og unges deltakelse skulle bidra til å endre holdninger og egenforståelse på lengre sikt. Deltakelse i demokratiske organer som barnas kommunestyre skulle være et talerør for barna inn mot det politiske miljøet.

Barnas kommunestyre – oppnevning og organisering

I Vennesla ble utformingen av barnas kommunestyre gjort i tett samarbeid mellom barnas talsperson i kommunen, ordfører, representanter fra de 8 elevrådene i grunnskolen, elevrådet i den videregående skolen og kontaktlærere. Spørsmål som var oppe til drøfting var: Hvem skal organet være for? Hvor mange representanter? Hvordan skal organet drives?

Deltakerne kom fram at de ønsket et eget organ kun for grunnskolenivå. Hver barneskole skulle ha 2 representanter, ungdomsskolen skulle ha tre representanter og på den kombinerte skolen skulle barnetrinnet og ungdomstrinnet ha to representanter hver, det vil si til sammen 19 representanter. De etablerte skoleorganene var sentrale for arbeidet i barnas kommunestyre. Representantene til BK ble valgt av elevrådene. Elevene fremmet og diskuterte saker i klasseråd og elevråd i forkant og etterkant

av møtene i BK. I forkant diskuterte de hvilke saker de ønsket å ta opp og hvilke prioriteringer de ønsket å gjøre. I etterkant ble resultatene diskutert. Møtene i barnas kommunestyre ble ledet av ordføreren, mens barnas talsperson var sekretær. Når barnas kommunestyre ledes av personer i sentrale posisjoner er det et signal om at kommunen tar barns involvering på alvor, samtidig kan det føre til stor grad av «voksenstyring».

Arbeidsoppgaver

Hvilke oppgaver som legges til barnas kommunestyre kan variere på bakgrunn av hvilke utfordringer kommunen mener de står overfor. Vennesla hadde, som mange andre kommuner, delegert ansvaret for en pengepott på kr 30 000 til BK. Mange av representantene oppfattet dette som en av de viktigste oppgavene for barnas kommunestyre. Det var store diskusjoner om prinsippene for fordelingen. Skulle pengene for eksempel fordeles mellom skolene etter elevtall eller skulle de gå til litt større prosjekter, og i tilfelle til hva?

Barnas kommunestyre behandlet også kommuneplanen for Vennesla. Sekretæren for BK laget en lettfattelig kortversjon av planen slik at barna kunne sette seg inn i hva den handlet om. Barnas innspill til planen omfattet bl.a. behovet for IT i skolene, elevmedvirkning i skolene, trafikk-sikkerhet, miljøtiltak som søppeldunker på gangstiene og senking av temperaturen i alle kommunale bygg utenom arbeidstid. Elevrådene hadde også muligheter til selv å melde inn saker til barnas kommunestyre. De var spesielt opptatt av saker om trafiksikkerhet på skoleveien. BK engasjerte seg da det kom forslag i kommunebudsjettet om å legge ned de kommunale fritidsklubbene, noe som kan ha medvirket til at klubbene ble opprettholdt.

Har barnas kommunestyre innflytelse?

Vi fokuserte spesielt på tre forhold som er viktige for at barnas kommunestyre skal føre til innflytelse; innflytelse på dagsordenen, myndighet til å ta beslutninger og endring av interne rutiner i kommunen. Hensikten med bred deltakelse er at den enkelte deltaker skal kunne fremme sine meninger og interesser og slik kunne påvirke samfunnet de er en del av. Muligheter for å sette saker på *dagsordenen*, fremme saker i den offentlige debatten, vil ha betydning for hvilken innflytelse den enkelte får gjennom deltakelsen. Barn har en kort tidshorisont og kan vanskelig motive-res til deltakelse dersom de ikke ser resultater etter svært kort tid. Deres interesse for å delta i demokratiske prosesser stimuleres ved for eksempel å gi dem *beslutningsmyndighet* over en gitt sum penger. Nye demokratiske organer krever *endring av rutiner* innad i kommuneorganisasjonen. Kommunen må beslutte hvilke saker som skal fremmes for barnas kommunestyre, finne rutiner for hvordan sakene skal kanaliseres gjennom byråkratiet og hvem som er ansvarlig for ulike oppgaver. Hvis det ikke

utarbeides nye rutiner vil deltakelsen, og ikke minst innflytelsen, kunne bli tilfeldig og illusorisk.

Oppnådde barnas kommunestyre å sette nye saker på dagsorden? Ifølge representantene i BK hadde de den største innflytelsen gjennom fordelingen av midlene de disponerte. Vedtakene bidro til realisering av mindre tiltak på den enkelte skole, som for eksempel gjerde mot veien og fotballmål, eller større satsinger som rullebrettrampe. En av representantene i BK hevdet at rampa ikke ville ha kommet hvis det ikke var for penger fra barnas kommunestyre. Sentrale representanter for kommunen mente at prosjektets fokusering på barn og unge var medvirkende til at et overveldende flertall i det voksne kommunestyret vedtok å etablere et allaktivitetshus for ungdom. Som nevnt kan også barnas kommunestyre indirekte ha hatt innflytelse på at bevilgningene til fritidsklubbene ble opprettholdt. Initiativene for å sikre skoleveier førte derimot ikke fram, ifølge enkelte av representantene i BK, fordi «vi greier ikke å forandre veisjefens planer».

Sakene som var til behandling i barnas kommunestyre ble i hovedsak initiert av barnas talsperson som også var saksbehandler for organet. Det viste seg likevel at barna hadde innflytelse på hvilke løsninger som ble valgt. De unge guttene som dyrket rullebrettsport argumenterte sterkt for rullebrettrampe både før og under behandlingen av søknaden i barnas kommunestyre. Dessuten besluttet barna at en bevilgning fra fylkeslegen på kr 25 000 skulle brukes til frukt og grønt på skolene, mens barnas talsperson argumenterte for at pengene heller skulle brukes til å forebygge røyking.

Vennesla kommune ga BK beslutningsmyndighet i fordelingen en sum penger (kr 30 000) til ulike formål for barn og unge. Representantene måtte prioritere mellom det de vurderte som flere gode saker på forskjellige steder i kommunen. Dessuten måtte de argumentere for sitt syn på fordelingen av pengene. Læringseffekten av slike prosesser var betydelig for den enkelte representant. Ett av barna uttrykte det slik: «Her må vi si masse om hvorfor vi mener ting».

Men etableringen av barnas kommunestyre bidro ikke den gangen til å innarbeide nye rutiner i kommuneorganisasjonen. Barnas talsperson hadde ansvaret for å ta opp saker som angikk barna i kommunen, og ordføreren hadde ansvaret for å føre saker inn i systemet. I en startfase kan disse uformelle ordningene fungere tilfredsstillende, men på lengre sikt kan det bli personavhengig og tilfeldig.

Oppsummert ser vi at barnas kommunestyre i Vennesla hadde en viss innflytelse på dagsordenen og utfallet av enkeltsaker. Beslutningsmyndighet over en gitt sum penger ga raskt synlige resultater for deltakerne. En positiv effekt av arbeidet i BK var at deltakerne tok i bruk sine kunnskaper i samhandlingsprosesser. Derimot ble det ikke innarbeidet nye rutiner for å inkludere BK i den ordinære organisasjonen. Dersom det ikke skjer en ansvarliggjøring og settes av ressurser til endringsarbeidet, kan deltakelsen og innflytelsen til barnas kommunestyre svekkes på sikt.

Sverige: Bruk av modellen TYCKA for å øke unges politiske gjennomslagskraft

Av *Anne Christine Lejon* med hjelp av *Lena Lie* og *Rebecka Jakobsson*
(Utviklingsledere i Umeå kommune)

Dialog unga Umeå

Umeå kommun blev 2008 Årets ungdomskommun i Sverige. Utmærkel- sen delas ut varje år av Ungdomsstyrelsen som är en statlig myndighet och arbetar för att unga ska få tillgång till inflytande och välfärd. Ung- domsstyrelsens motivering:

»Vinnaren av Ungdomsstyrelsens utmärkelse Årets ungdomskommun 2008 har länge arbetat med att utveckla sitt ungdomspolitiska arbete. Vi vill särskilt upp- märksamma satsningarna på ungas inflytande, förebyggande verksamhet och ung- as fritid«.

Så började det

En grupp med politiker och tjänstemän fick 2006 i uppdrag från kom- munstyrelsen att med stor delaktighet forma ett kommunpolitiskt program för kommunens unga i åldern 13–25 år. Målsättningen var att skapa ett kontinuerligt ungdomsorienterat arbete i förvaltningar och nämnder som ska återspeglas i deras verksamhetsplaner, där inflytande, dialog och re- presentation utvecklas utifrån ungdomars villkor, *Dialog Unga Umeå*. I kommunikationen med Umeås unga har arbetet skett parallellt på två plan, dels det fysiska mötet/samtalet och dels att ständigt utveckla ny teknik för dialog och inflytande.

Ungdomsombudens roll

Kommunen har idag tre ungdomsombud. De har, tillsammans med elevrå- den och de ungdomsråd som finns, en viktig roll när det gäller ungdomars delaktighet i dialogen kring stadens utveckling. En grupp bestående av en ansvarig politiker, stadsdirektören, en förvaltningschef och avdelningsche- fen för Umeå Fritid Unga arbetar tillsammans med kommunens ungdoms- ombud som samordnare av arbetet med Dialog Unga Umeå och TYCKA.

TYCKA – en modell för ungdomsinflytande

TYCKA är en del i Dialog Unga Umeå och en modell som har utvecklats för att få svar på frågan hur unga umebor vill utveckla Umeå.

Med hjälp av TYCKA får unga umebor ett direkt inflytande i nämndernas och förvaltningarnas verksamhetsplaner.

Den första omgången av TYCKA genomfördes i slutet av 2006. Umeås dåvarande tre ungdomsombud fick i uppdrag att marknadsföra TYCKA bland ungdomar via fritidsgårdar, skolor, universitetet, bussar, dagspress m.m. Fokus låg på att få så stor bredd bland de svarande ungdomarna som möjligt. För att möjliggöra detta genomfördes TYCKA via en webbsida på Internet. Länkar till sidan lades upp på olika communities för ungdomar. Sidan var öppen för alla Umeås ungdomar mellan 13–25 år.

2006 lämnades 800 synpunkter inom fem områden: Trygghet och hälsa, Kultur och fritid, Arbete och boende, Skola och utbildning, Inflytande och delaktighet. På webbsidan kunde ungdomar svara genom fritext-svar och hade också möjligheten att lämna kontaktuppgifter om de hade intresse att diskutera dessa frågor med Umeås politiker. Önskemål om allt från bättre skolmat till en skatepark i stan kom in. Ungdomsombuden kontaktade sedan de ungdomar som lämnat kontaktuppgifter för att sortera alla synpunkter och planera ett möte med styrande politiker. Att ungdomar som svarat på TYCKA själva fick presentera sina och andras synpunkter för politikerna är viktigt i arbetet med att involvera fler ungdomar i beslutsprocesser.

Detta skedde i januari 2007 och ungdomarna gav även konkreta förslag på genomförande. Platsen var kommunfullmäktigesalen. Rollerna var ombytta. Politikerna placerades på läktaren, där de fick lyssna till vad stadens unga ville att framtidens Umeå ska innehålla. Efter presentationen avslutades dagen med fika och samtal mellan ungdomar och politiker.

Nästa steg i processen kallas för SVARA, där varje förvaltning har ett ansvar att svara på vad som faktiskt kommer att genomföras. Detta presenteras på samma webbsida som TYCKA genomförs. Detta för att ungdomarna som svarat på TYCKA ska ha möjlighet att följa vilka frågor som behandlas och faktiskt se att deras synpunkter tas på allvar och genomförs.

För att utveckla arbetet med Dialog Unga Umeå genomfördes även en «framtidswerkstad» där 20 unga tillsammans med 10 politiker och tjänstemän fick arbeta med frågan om hur unga ska kunna påverka kommunens framtid genom dialog och inflytande. Med hjälp av Dialog Unga Umeå och TYCKA får kommunens tjänstemän och politiker veta vad unga umebor vill ha. Ansvaret att GÖRA något av resultatet ligger främst på kommunen. Flera beslut finns dock om att unga ska vara delaktiga i olika genomföranden. Här är några exempel på förslag som finns med i budgeten för åren 2008–2010:

- fler sommarjobb
- en ungdomspark
- utveckling av aktivitets- och familjeparker
- ombyggnad av en gymnasieskola
- en utveckling av Kulturverket, en form av kulturskola som tar initiativ till och driver konst- och kulturprojekt där barn/unga bokstavligen säger åt proffsen vad de ska göra.
- förebyggande projekt för barn och, samt
- att alla elever i gymnasieskolan nu har tillgång till en bärbar dator med trådlöst Internet som standard på alla skolor

TYCKA 2008–2009

Under perioden september till oktober 2008 genomfördes TYCKA för andra gången. Processen har utvecklats med hjälp av synpunkter som framkommit vid den «Framtidsverkstad» som genomfördes 2007. Genom hela TYCKA-processen har ungdomsombuden ett stort ansvar för marknadsföring av dialogen och för kommunikationen mellan ungdomarna och kommunens förvaltningar. En förändring som genomfördes var marknadsföringen av TYCKA. Detta gjordes på fler ställen, bl.a. på arbetsförmedlingen och ungdomsmottagning för att öka antalet svarande, vilket det också gjorde eftersom ungdomarna kände igen marknadsföringen från 2006.

Fler än 1 000 synpunkter kom in. Det fanns risker att åsikterna som kom in var spam, men många av åsikterna gav en bra bild av hur kommunen kunde arbeta för att göra livet enklare för ungdomarna. Resultatet blev av varierande karaktär eftersom vem som helst kan skriva vad som helst på Internet.

I december 2008 inbjöds ungdomar, som anmält intresse under dialogen, för att prioritera och presentera synpunkter som de tyckte var viktiga till politiker i ledande ställning. Presentationen gjordes på Hamnmagasinet – Ungdomens Hus. Ungdomarna hade på två timmar analyserat och prioriterat viktiga synpunkter som de kortfattat presenterade. Ett 20-tal ungdomar mellan 15–21 år och lika många politiker deltog. Stort intresse visades från media. En sammanställning skickades till berörda politiker och därefter gjordes en sammanställning även på förvaltningsnivå och arbetet med genomförande lades ut till respektive förvaltning.

Fortsättningen – en återkommande dialog
där alla förvaltningar har ett ansvar

Kommunfullmäktige har beslutat att «alla nämnder och förvaltningar ska utarbeta förslag till åtgärder som gynnar utvecklingen för unga i Umeå». Det ungdomspolitiska handlingsprogrammet (KUPP) har skrotats. Kommunens politiker har valt en ny väg där «ungdomsfrågorna ska införlivas i förvaltningarnas verksamheter», det vill säga vara en del av alla nämnders verksamhetsplaner.

Det som gjorts hittills har resulterat i en önskan från ungdomarna om en återkommande dialog som kanal direkt till kommunens beslutsfattare. Beslut har därför tagits att genomföra en stor TYCKA-dialog vart annat år.

Alla är eniga om att en central och grundläggande förutsättning för att skapa en långsiktigt hållbar ungdomspolitik är hur ungdomar får inflytande och hur man skapar forum för möten mellan beslutsfattare och ungdomar. Följande har uppnåtts så här långt:

1. En TYCKA-dialog som har dokumenterat ungdomars synpunkter (2006 och 2008).
2. Ett engagemang i förvaltningarna för att planera utifrån ungdomsperspektiv. Målet att få in dessa frågor i den reguljära verksamhetsplaneringsprocessen har förverkligats.
3. Konkreta investeringar och insatser beslutade i nämnder och fullmäktige.
4. Ungdomens Hus i en ny planeringsfas där Hamnmagasinet utgör platsen de kommande åren.
5. En fortsatt levande process vars mål är att forma ett långsiktigt hållbart forum för ungdomsinflytande, kreativitet och gemenskap.
6. Ungdomar som själva har utformat ett antal konkreta handlingsplaner för ökat inflytande och eget engagemang.
7. Ungdomar som uttrycker att de blir lyssnade på och förväntningar/förhoppningar finns nu att ta till vara.

Till sist...

TYCKA har lett till att nya arbetsprocesser påbörjats inom kommunens förvaltningar. Det nya arbetssättet har på många sätt varit lyckat men mer kan göras.

I Umeå finns ca 24 000 ungdomar i åldern 13–25 år och även om ca 1 000 synpunkter är mycket, finns funderingar på hur representativ svarsgruppen är. Ett sätt att nå fler unga är att även använda kommunens skolor samt universitetet som en kanal till TYCKA.

I arbetet med TYCKA-delen i processen gäller för varje förvaltning att bestämma vilka synpunkter som ska åtgärdas och på vilket sätt. Det är viktigt för att visa att det faktiskt händer något med de synpunkter som lämnats och att ungdomar känner att deras tankar och åsikter har leder fram till något konkret.

TYCKA är en modell som det tagit tid att ta fram och som ständigt utvecklas. Ungdomar tycker till om i sin vardag och kommunen tar de ungas åsikter och kompetens på allvar.

Danmark: Erfaringer fra et ungdomsråd med en varieret agenda

Av *Ena Juhl*, sjefskonsulent i Kultur & Fritid Ballerup kommune

Ballerup Ungdomsråd – et råd, en bevægelse, et kulturorgan?

Historisk tilbageblik og Kommissorium

I perioden 1985–88 blev der på opfordring af den daværende regering oprettet ungdomsråd i 76 af kommunerne i Danmark. Ballerup Ungdomsråd blev etableret i 1986 og har fungert aktivt siden. Ungdomsrådet referer til Kultur & Fritidsudvalget i Ballerup Kommune og ungdomsrådets kommissorium er som følger:

Ungdomsrådet skal arbejde på, at unge i kommunen får større indflydelse på de forhold der vedrører dem.

Ungdomsrådet skal ligeledes arbejde med at påvirke deres lokale politikere og kommunalt ansatte til at unge får bedre muligheder for at blive hørt og taget alvorligt.

Valg til ungdomsråd

Der er valg til ungdomsrådet hver 4. år, og forudsætningen for at blive valgt er, at man er mellem 14 og 24 år og bor i kommunen. Enkelte af medlemmerne udpeges af elevrådene i Ballerup, ungdomsklubberne, eller de politiske ungdomspartier. Men de øvrige medlemmer er unge, som har lyst og interesse for at arbejde ungdomspolitisk. Sidstnævnte henvender sig blot til ungdomsrådets sekretær og fortæller at de er interesseret i at deltage i ungdomsrådet. Ungdomsrådet sammensættes så efter 4 overordnede kriterier:

- Der skal være en blanding af unge og «gamle» ungdomsrådsmedlemmer
- De skal geografisk bo forskellige steder i kommunen
- Fordelingen af piger og drenge skal være jævn
- Der skal være en aldersmæssig spredning i ungdomsrådet.

Der reklameres for ungdomsrådet via annoncer på internettet, i lokalaviser og andre medier. Vigtigst er nok, at ungdomsrådet drager rundt på folkeskolen og uddannelsesinstitutionerne og reklamerer for ungdomsvalget.

Ved hvert valg er der unge som ikke kommer ind i ungdomsrådet. Men som regel når alle unge som har haft lyst til at være med at indtræde i ungdomsrådet, fordi der altid er nogle unge som stopper i ungdomsrådet. Enten fordi de flytter til en anden kommune, eller de skal på højskole, rejser til udlandet, indkaldes til militæret, bliver forelsket eller af andre årsager.

Ungdomsrådet har deres eget hus, ungdommens hus

I den 1997 fik ungdomsrådet deres eget hus. Ungdomsrådets hus eller Vognporten som det også hedder, er placeret centralt i Ballerup, nær bymidten, S-togsbane og busholdeplads. Det er ungdomsrådet som har det overordnede ansvar for huset. Ungdomshuset henvender sig til alle unge i kommunen som er mellem 15 og 25 år, og ungdomshuset har mange åbningstimer.

Ungdomsrådet har et budget på 134.000 kr. om året der 57.000 kr. af dem skal gå til aktiviteter. De har ansat en daglig leder, som udover at være daglig leder for Vognporten også fungerer som sekretær for ungdomsrådet. Den daglige leder ansættes ligeledes af Ballerup Ungdomsråd. Ungdomsrådet annoncerer for deres arrangementer på hjemmeside og annoncer i lokalaviser. Det sidste nye er sms-tjenesten. De unge i kommunen kan tilmeldes sig en sms-tjeneste, hvilket foreløbig 5–600 unge har benyttet sig af og de får så tilsendt oplysninger om koncerter, fester, ungdomsrådvalg med mere.

I ungdomshuset har Ballerup Fælleselevråd også sekretariat. Elevrådene i Ballerup Kommune har en såkaldt overbygning/paraply, som hedder BAFE. De har i mange år haft kontor i ungdomshuset. Det er en vigtig inspiration for begge parter, og det giver da også anledning til at mange elever som har siddet i elevrådene, senere frekventerer ungdomsrådet.

Samarbejde kommune og Ballerup Ungdomsråd imellem

For en del år siden, fik ungdomsrådet præciseret overfor Kommunalbestyrelsen og administrationen, at det er vigtigt at der er flere fra ungdomsrådet som er deltagere i diverse udvalg og ad hoc arbejdsgrupper. Unge oplever ikke samme tilhørsforhold til arbejdsgrupper, som voksne har nedsat, hvis der ikke mindst er én anden ung. Det er meget svært at være en enkelt «ung», som sidder sammen med en gruppe voksne, midaldrende og diskuterer. Mødekulturen afspejler altid, dem der er flest, og hvem der har udformet mødernes kommissorium etc. De unge oplever ofte at de reelt ikke gør en forskel til møderne. De får derfor ikke ejerskab til udvalget el. lign, og dropper derfor hurtigt ud af møderne. Til gengæld har Ballerup Kommune mange gode erfaringer med andre måder at samarbejde med ungdomsrådet på.

Gode eksempler på hvordan kommunen i nyere tid har samarbejdet med ungdomsrådet er:

- Udformning af kommunens ungdomspolitik. I tidens løb har Ballerup Kommune udformet to ungdomspolitikker, og revideret en gang og begge har været i tæt samarbejde med ungdomsrådet.
- Div. borgerinddragelsesprojekter. I de senere år har kommunen konsekvent inddraget ungdomsrådet, når vi har arbejdet med projekter, hvor kommunens borgere skal inddrages.

- Det sidste nye projekt er et såkaldt Prøvevalg for de 15–17 årige som afholdes parallelt med den almindelige Kommunevalg november 2009. Det bliver et it-baseret valg, hvor unge i kommunen kan stemme enten via sms og pc. Det er i øvrigt efter henvendelse fra ungdomsrådet til Kommunalbestyrelsen, at prøvevalget bliver iværksat. – 30 kommuner i Danmark arrangerer i øvrigt Prøvevalg.

Eksempler på større projekter er f.eks. «Visionsdebatten» om hvilken identitet Ballerup skal have i år 2020. Ungdomsrådet besluttede at bygge en «videobox», som unge fysisk kunne gå ind i, og her sige deres mening til et videokamera. Ungdomsrådet opstillede så boxen de steder hvor unge kommer: i Gågaden, på uddannelsesinstitutioner og ved ungdomshuset. På den måde fik kommunen mange unges meninger tilkende samtidig med at Ungdomsrådet fik profileret sig selv. Et andet eksempel er da kommunen var vært for Verdens største Teaterfestival: Børnefestivalen for børn og unge, som blev arrangeret sammen med Kulturministeriet. En festival der varede 1 uge, og hvor der blev uddelt omkring 24.000 billetter. Her var ungdomsrådet en utrolig god samarbejdspartner. Ungdomsrådet havde fra starten af planlægningen én repræsentant med i planlægningsgruppen for festivalen, og da opgaverne i forbindelse med festivalen skulle uddeles valgte ungdomsrådet dels at være med til at indrettet festivalen cafe, opholdsrum etc. dels at opbygge festivalens scenografi rundt om i Ballerup. Endvidere blev Ungdomsrådet den praktiske udrykningsgruppe under festivalen, som blev hidkaldt når der skulle flyttes materialer, opbygge scener, indkøb af div. etc. Det var endvidere ungdomsrådet som tog det allersidste slæb med at rydde op da festivalen var afsluttet. For nylig blev Ballerup Musikfest afviklet, en lokal musikfestival som afholdes hver 2 år i kommunen. Her var ungdomsrådet ligeledes en væsentlig inspirator og arbejdsmænd – og kvinder. Ungdomsrådet indgik i den overordnet projektgruppe for musikfestens konceptudvikling og fik bl.a. bygget en central ungdomsscene, hvor diverse ungdomsbands optrådte og derudover agerede de igen sceneteknikere, flyttemænd og altmulige mænd, under musikfesten.

4 gode råd om hvorfor ungdomsrådet i Ballerup Kommune fortsat eksisterer

Set i lyset af, at utrolige mange andre ungdomsråd i Danmark er blevet nedlagt på grund af manglende tilslutning fra de unge, mener vi at årsagen til at ungdomsrådet i Ballerup fortsat eksisterer, er:

Ungdomshuset. Ungdomsrådet har deres eget fysiske sted. Det er vigtigt, at unge har mulighed for skabe deres egen identitet, deres egen kultur. – At holde til som «gæster» i et lokale på et rådhus eller lignende, er ikke befordrende for selvudfoldelsen.

Penge. Det er vigtigt, at ungdomsrådet har penge til rådighed som de selv kan forvalte, uden indblanding fra den kommunale administration.

Ungdomsrådet har endvidere fået etableret en «Ungdomspulje», som er en pulje på 50.000 kr. om året. Puljen administreres af et udvalg bestående af ungdomsrådet og unge fra ungdomshuset. Den kan søges af unge i kommunen, forudsætningerne er blot at det er aktiviteter eller projekter som er *for-med-af* unge.

Sekretær. Det er vigtigt at ungdomsrådet har en sekretær som kan udarbejde dagsordener, referater og i det hele taget sagsbehandle mellem møderne. De fleste unge i ungdomsrådet går i skole, på uddannelse eller på arbejde, og har ikke den tid der skal til for kontinuerligt at drifte ungdområdet.

Brug ungdomsrådet. Det er vigtigt at ungdomsrådet oplever at administration og politikere har brug for dem. De skal derfor inddrages i de store aktiviteter og projekter, hvor de kan gøre en forskel og det skal være fra begyndelsen. Det kan ikke nytte noget blot at bruge dem som stik i rendreng, det gider de ikke i længden.

Den kommunalpolitiske konsolidering af Ballerup Ungdomsråd

I løbet af de sidste 8 år, er der unge som enten har siddet i ungdomsrådet eller er medlem af ungdomsrådet som er stillet op til Kommunalvalget. 2 unge er blevet valgt ind, som repræsentant for henholdsvis socialdemokratiet og de konservative.

Måske er det ikke tilfældigt at 2 af de 25 kommunalpolitikere der i dag er i Kommunalbestyrelsen, har en fortid i Ballerup Ungdomsrådet. Nogle unge får altså lyst til arbejde kommunalpolitisk, når de har arbejdet med demokrati, indflydelse og medbestemmelse, selvom nogle vil mene, at det ungdomsrådet beskæftiger og arbejder med, er langt fra det man almindeligvis betragter som politisk arbejde. Men ingen tvivl om, at erfaringerne i Ballerup Kommune at vejen til kommunalt engagement er mangfoldigt!

Finland: Barnens Riksdag – en lokal og nasjonal påvirkningskanal for barn mellom 7–12 år.

Av *Rauna Nerelli* (koordinator for barns rettigheter ved Barnens Riksdag i Finland) og *Miia Nivala* (ungdomsarbeider)

Barnens riksdag i Finland främjar lågstadiebarnens delaktighet och påverkan på nationell nivå och arbetar till förmån för barnens rättigheters beaktning. Genom detta nationella samrådssystem för barn, som grundades år 2007 och som huvudsakligen verkar på nätet, görs barnens åsikter om frågor som berör dem själva hörda i riksdagen, ministerier och andra beslutande samhällsorgan.

Förutom den landsomfattande verksamheten finns det även 15 lokala och självständigt fungerande barnriksdagar på olika håll i landet. Tam-

merfors är en pionjär inom lokal riksdagsverksamhet för barn. Barnens riksdag i Tammerfors grundades på initiativ av eleverna vid Annala lågstadium som ett resultat av stadens intresse för barnens påverkan. LOVE-projektet, som inleddes år 2001, hade till uppgift att utveckla en egen fungerande påverkningskanal för barn som skulle främja delaktigheten och påverkningsmöjligheterna. År 2004 blev Barnens riksdag i Tammerfors en etablerad del av stadens ungdomsserviceverksamhet. Riksdagsaktiviteten är avsedd för lågstadiesbarn i åldern 7–12 år.

Barnens riksdag i Tammerfors har haft en egen verksamhetspenning om 10 000 euro sedan år 2003. Verksamhetspenningen, startandet av elevkårsverksamheten, minskningen av elevantalen och skateboardplatsprojektet är frågor som Barnens riksdag har tagit initiativ till. Initiativen föds ur barnens diskussioner, och sådana tas också emot två gånger per år under stormötena, där skolornas representanter samlas. Kontaktpersoner från varje fullmäktigegrupp hjälper till med att föra initiativen vidare. Två gånger per år träffar nämnden för barn- och ungdomsservice styrelsens representanter. Styrelsen ger då en aktuell överblick över verksamheten inom Barnens riksdag och dess initiativ.

Stormötet samlar representanterna för samtliga lågstadieskolor till stadsfullmäktiges sessionssal två gånger per år. Där fattar man beslut i frågor som berör Barnens riksdags verksamhet. Man tar också ställning till aktuella frågor och väljer en styrelse för två år framåt. Styrelsen fungerar som representantkår för Barnens riksdag i Tammerfors. Den förbereder stormötenas ärenden, såsom Barnens riksdags budget och verksamhetsplan. Styrelsens uppgift är att fungera som tammerforsbarnens språkrör. Styrelsemedlemmarna deltar i olika arbetsgrupper, gör ställningstaganden och förbereder initiativ. Styrelsen kan göra mer omfattande förfrågningar till skolornas elevkårer till stöd för sina ställningstaganden.

Barnens riksdag i Tammerfors hälsar alla tammerforsbarn välkomna med i verksamheten. Till stormötena och styrelsen kommer man genom skolornas elevkårsverksamhet. I de lokala kommittéerna som samlas på olika håll i Tammerfors kan vilken 7–12-åring som helst komma med. Kommittéerna har som målsättning att påverka barnrelaterade frågor i bostadsområdena och att få barnen där att bli intresserade av sin närmiljö genom att delta i dess utveckling. Barnens riksdag i Tammerfors verkar i samarbete med styrelserna för alla elevkårer i Tammerfors lågstadieskolor och med de handledande lärarna bl.a. genom att producera sakinnehåll för elevkårernas styrelser verksamhet.

Stadens ungdomsledare ordnar med utbildning för elevkårernas styrelser och handledande lärare och leder både styrelsens verksamhet och kommittéerna. Ungdomsledarens uppgift är att skapa kanaler för vidarehanteringen av olika frågor och samtidigt främja delaktigheten inom stadens verksamhetskultur. Barnens riksdag i Tammerfors samarbetar med de andra lokala barnriksdagarna i Finland. Den egna stadens barnom-

budsman och den landsomfattande barnombudsmannen är också viktiga samarbetspartner.

Kommunstyrelsen utser de 9–13-åriga representanterna för Barnens riksdag i Finland för en tvåårsperiod. Kommunerna beslutar om valmetoden. Förhoppningen har varit att barnen skall delta i valet. I praktiken har detta inneburit att man till exempel sammanlänkat elevkårsverksamheten med valprocessen. Varje kommun har möjlighet att utse en ordinarie representant och en suppleant som man hoppas skall vara i kontakt med områdets andra barn, bland annat via elevkårerna.

Representanterna arbetar i ett slutet nätparlament genom att delta i diskussioner bl.a. i olika diskussionsforum och i veckovis återkommande utskottschattar, där diskussionen leds av barn. Utskottens teman berör miljön, fritiden, barnens rättigheter, hälsa, kommunikation, skola, internationella frågor och framtiden. Barnens diskussionsämnen är mycket varierande och handlar om allt från de äldres hälsovård till klimatförändringen.

I nätparlamentet röstar man i plenum. I övriga fall behandlas meningsskiljaktigheterna genom diskussioner. Eftersom barnens budskap förmedlas till beslutsfattarna inte bara i form av framröstade initiativ, utan också som sammanfattningar av de mest frekventa meddelandena, behöver man inte vara överens i alla frågor. Att barnen för en egen diskussion är redan i sig relevant med tanke på samhällslig påverkan. Även om barnen inte alltid skulle ha några nya förslag att komma med, kan de ha egna prioriteringar och synvinklar på saker.

Två gånger per år ordnas ett nätplenum, där alla representanter under två veckor förbereder initiativ tillsammans. Besluten fattas under den egentliga plenidagen. Om initiativen röstar man i en 2D-sal som påminner om ett parlaments plenisal. Representanterna ser varandra som figurer och kan följa med vem som har ordet och hur föredragningslistan framskrider. Varje höst samlas hundratals representanter till ett fysiskt plenum för att lära sig påverka och för att behandla aktuella frågor. Under de här träffarna är det naturligtvis också viktigt att bekanta sig med nya kompisar.

Det ordnas också beslutsfattareträffar för representanterna, och där ligger tyngdpunkten på dialogen mellan vuxna och barnpåverkare. Där får både barnen och de vuxna nya synvinklar. Genom verksamheten lär sig barnen förstås om demokratiskt beslutsfattande och påverkande, men samtidigt fungerar de som experter i barnrelaterade frågor. Barnombudsmannen har faktiskt även officiellt bitt Barnens riksdag i Finland fungera som sin expert och använt nätparlamentet som en insamlingskanal för barnens budskap. Expertrollen blir synlig bland annat genom att barnen allt oftare får komma till tals i diskussioner i publikationer och på möten tillsammans med vuxna experter. Barnen har fått tala bl.a. med EU:s hälsokommissionär, ministrar, riksdagsmän, tjänstemän och representanter för andra områden.

Barnens riksdag i Finland vill främja påverkningsmöjligheterna för alla barn som bor i Finland. Internetportalen www.valto.fi är öppen för

alla och innehåller material om barns påverkan och en initiativkanal riktad till barn. Alla barn kan lämna egna barnrelaterade idéer eller initiativ i kanalen. Initiativen tas upp i Barnens riksdag om de först fått tillräckligt med understöd från andra barn på nätets offentliga sida.

De vuxnas uppgift är att försäkra sig om att barnen får information om mottagandet av deras förslag och om beslut som fattats till följd av deras initiativ. Kansliet stöder barnens verksamhet bland annat genom att delta i chattediskussioner och genom att utbilda barn i olika roller. I praktiken innebär stödet t.ex. förberedelser tillsammans med en ordförande eller vägledning genom privatmeddelanden under en chattediskussion. På så sätt blir det lättare för barnet att leda diskussionen, att erbjuda alla som vill tala en möjlighet till detta, att hantera beslutssituationer och att följa med chattediskussionen. Den vuxne bidrar med tillräcklig bakgrundsinformation till diskussionen och tar hand om ärendenas uppföljning. Barnen kan också bjuda in experter till en diskussion, men ser noga till att de vuxna inte dikterar för dem vilken åsikt de skall ha. Lika viktigt är det med kamratstödet som barnen ger varandra. De äldre barnen fungerar som tutorer för nya representanter och ger råd om hur nätparlamentet fungerar. De delar också med sig av sina egna erfarenheter av påverkandet.

Stödet som samhället och beslutsfattarna ger åt barnens påverkan är en förutsättning för den påverkande aktiviteten. Barnens riksdags delegation, i vilken varje riksdagsparti finns representerat, tar årligen emot en rapport och de beslutade initiativen från barnen. Utgående från barnens initiativ har riksdagsledamöterna lagt fram en riksdagsmotion om landsomfattande åtgärder i kampen mot mobbning i skolan. Barnens riksdag i Finland har från allra första början fått ett starkt stöd från sin huvudfinansierare, undervisningsministeriet, men också från andra ministerier, riksdagen, Barnombudsmannen, Kommunförbundet, organisationer och högskolor.

Diskusjon: Politisk deltagelse

Artiklene favner over et bredt spekter av politisk deltagelse. Som vi har sett, belyser de to finske bidragene omfattende systemer for barn og unges medvirkning på kommunalt og nasjonalt nivå, mens den svenske TYCKA modellen beskriver medvirkning i kommunal forvaltning. Beskrivelsene av ungdomsrådene, fra Danmark og Norge, illustrerer svært ulike rammer for medvirkning. Det gjør også de to artiklene om unge fra Grønland, og unge samer fra Sverige. Mens de samiske ungdommene som arrangerer en demonstrasjon for å øke bevisstheten om misbruk av den samiske kulturen, har forankring i et prosjekt og en 50 år gammel organisasjon, har de unge menneskene på Grønland en mer begrenset mulighet til innflytelse.

I noen av de prosjektene som beskrives blir barna og ungdommene først og fremst konsultert, mens de i andre prosjekter blir inkludert på alle nivå-

er. Kvaliteten på medvirkningen ser ut til å være mer avhengig av innholdet enn av organiseringen, og hvor stort gjennomslag barna får ser også ut til å bero mye på hvor mye virksomhetene er villige til å åpne seg for forandring. Den politiske arenaen er sjeldent tilrettelagt for barn og unges innflytelse. Når to ulike kulturer med ulikt språk møtes, må begge parter i dialogen tilpasse seg den andre. Men for å fremme barns medvirkning, er det nok viktig å legge til rette for at dialogen kan foregå på barnas premisser, og at de selv kan være med å påvirke disse. Da vil man unngå at de unges muligheter til innflytelse vil være avhengig av i hvilken grad de som er eldre enn dem er villige til å la dem slippe til³⁵.

Slike ungdomsråd kan ha mange ulike funksjoner. De kan virke som interessegruppe, pressgruppe, talerør, arrangør, høringsinstans, beslutningstakere, dialogpartnere, samarbeidspartnere, og de kan fungere som vakthund og korrektiv³⁶. Det finnes mange muligheter, men samtidig viser evalueringer ofte at barn og unges medvirkning har begrenset effekt. Barna kan blant annet bli alibier, og deres funksjon blir da å legitimere avgjørelser som de voksne tar. Hvis medvirkningen kun knyttes til det å ta beslutninger om hva en mindre pengesum skal brukes til, dreier det seg om en svært avgrenset form for medvirkning. Et annet problem kan være at organisasjoner som er initiert av voksne ofte kan kritiseres for at de inkluderer kun en eksklusiv og tallmessig begrenset gruppe av barn. En slik selektiv rekruttering av unge, særlig hvis det er ment at de skal ha en avgjørelsesposisjon, kan virke hemmende og uheldig.³⁷

Flere av artiklene illustrerer at det er nødvendig at det legges til rette for at andre enn de tradisjonelle kanaler kan benyttes. Strukturelle endringer kan behøves, og likeledes at man formaliserer innflytelsen. På kommunalt nivå vil det kunne bety gjennomgripende endringer i kommunens rutiner. Samtidig vil det være kontinuerlig behov for opplæring, siden det stadig kommer nye barn og unge til. Faste strukturer og gode modeller vil være en start for å få resultater og forankring av slike prosjekter.

³⁵ Se blant annet Engelstad og Ødegård 2003: 7

³⁶ BLD 2009: 105

³⁷ Vestel et al 2003

6. Barn med unike erfaringer

Med barn som har unike erfaringer mener vi barn og unge som har en relasjon til hjelpeapparatet, og med det andre erfaringer enn barn flest. Her vil som regel medvirkning bety delaktighet i beslutninger som angår dem direkte. Disse barna står overfor store utfordringer, og forskning har vist at blant annet barn i barnevernet i veldig liten grad har blitt hørt, informert eller medvirket i beslutningsprosesser³⁸. Årsakene til dette har ofte blitt forklart med at man har få ressurser tilgjengelig, svake organisatoriske strukturer og retningslinjer, manglende kunnskap om hvordan man kan inkludere barn, og opplevde motsetninger mellom det å beskytte og la barna få ansvar³⁹.

Samtidig har forskning vist at medvirkning for brukere av det offentlige hjelpeapparatet er avgjørende for at vedkommende tydelig skal få uttrykket hva slags hjelp han eller hun ønsker og hvilke behov han eller hun opplever. Konsekvensene av å ikke få delta eller at deres behov ikke blir tatt hensyn til kan føre til en følelse av maktesløshet, som igjen kan føre til passivitet.⁴⁰ Man vet både gjennom mestrings- og motivasjonsforskning at det er svært viktig å ha kontroll og innflytelse i eget liv. Evnen til å takle motgang blir større hvis man selv opplever at man kan påvirke de forholdene man lever under. Dette øker også evnen til å løse utfordringer man møter.

De prosjektene vi her har plukket ut viser eksempler på hvordan man kan arbeide for å inkludere barn med unike erfaringer i beslutningsprosesser og «empowerment»-prosesser.

Danmark: Å skape rammer for at barn med handikap skal kunne delta i diskusjoner om egne liv.

Av *Signe Højsteen* og *Kirsten Plambech*, konsulenter i Danske handicap-organisasjoner

«Mød mig som et menneske»
«Hvis du kunne se mig
Gennem mine øjne
Ku´du se så meget mer`
Men du kigger ikke
Måske er du bange?
Bryd muren ned
Se hvad der sker!»

³⁸ Skivenes og Strandbu 2005: 23

³⁹ Skivenes og Strandbu 2005: 24–25

⁴⁰ Thrana 2008: 25

Dette digt er blot et af mange produkter fra projekt «Børn og unge med handicap siger deres mening». Mange voksne taler om børn og unge med handicap – inklusive handicaporganisationerne – men der er ikke stor erfaring med, at børn og unge med handicap selv fortæller, hvilke holdninger og ønsker de har til tilværelsen. Tilsvarende er der heller ikke stor erfaring med, hvordan man inddrager de unges egne synspunkter.

Derfor tog Danske Handicaporganisationer (DH) initiativ til et projekt med fokus på de unges holdninger til at leve med et handicap. Formålet var desuden at videreudvikle og operationalisere metoder til at indhente informationer og synspunkter hos børn og unge med vidt forskellige handicap.

Forskellighed

Projektet blev gennemført ved at samle børn og unge med handicap i alderen 14–18 år med vidt forskellige handicap på weekendseminarer og lade dem komme til orde på deres egne præmisser. De handicap, der var repræsenteret i gruppen af unge, var: Spastisk lammelse, autisme, knogle-skørhed, medfødt hjerneskade, erhvervet hjerneskade, udviklingshæmning, epilepsi, ADHD, indlæringsvanskeligheder, svagsynethed, døvhed, Aspergers Syndrom, muskelsvind, arm/ben-defekt.

Planlægning er et nøgleord, når det handler om at skabe de rette rammer for meget forskellige børn og unge. Alle skal kunne føle sig godt tilpas og være sig selv. De fysiske rammer skal imødekomme, at alle uanset handicap kan deltage. Viden om de unges handicap og behov for hjælp/støtte undervejs er vigtig forhåndsviden. Da seminarerne skulle være et frirum for de unge, var forældre og andre tætte kontaktpersoner ikke velkomne. Til gengæld var der et hold af voksne, klædt på til rollen som både interviewer, procesformidler og kontaktperson.

Selve arbejdet med at finde deltagere til projektet viste sig langt vanskeligere end antaget. På trods af ihærdig indsats for at få kontakt med unge gennem organisationer, handicapdræt, efterskoler, lokalaviser m.v., var det svært at finde nok deltagere.

Kontakten til de unge blev nogle steder vanskeliggjort af de ansvarlige voksne, der ikke mente «deres» børn og unge var robuste eller kompetente nok til at deltage. En af deltagerne kom fra netop en efterskole, der havde afvist projektet. Deltageren havde hørt om projektet andetsteds. En erfaring, der vækker eftertanke. Voksne afgør på forhånd, hvad unge med handicap kan magte at deltage i.

Kreative metoder – en nødvendighed

Udfordringen var at skabe aktiviteter, så alle deltagere kunne «komme til orde». Forskellige handicap medfører forskellige udfordringer. Nogle unge kunne fx ikke bruge deres ben og arme særlig godt, mens andre ikke kunne høre eller se. Andre igen havde nedsatte kognitive evner og nogle kunne ikke holde ud at være sammen med andre i ret lang tid ad gangen.

En bred vifte af udtryksmuligheder er derfor nødvendig for at tilgodese forskellige udtryksformer. Følgende aktiviteter indgik i projektet: Ryste-sammen-lege, rollespil, gruppesamtaler, 2-2 samtaler, personsamtaler, musikværksted, maleværksted, skriveværksted. I projektets metodeværkstøjskasse kan man læse mere om de enkelte aktiviteters gennemførelse.

Afholdelse af seminar er naturligvis ikke en forudsætning for inddragelse af børn og unge med handicap. Metoderne kan frit anvendes ud fra de konkrete forhold og muligheder. At det kan opleves som langsomt, besværligt eller fremmedartet at arbejde med børn og unge med handicap, der har svært ved at udtrykke sig, er ikke nogen undskyldning for at lade være. Ingen tvivl om, at de unge har kvalificerede synspunkter om deres egen situation, men af forskellige årsager kan de have svært ved at udtrykke den.

En god oplevelse

Både under og efter seminarerne har flere deltagere givet udtryk for, at de samlet set har haft en rigtig god oplevelse ved at deltage. På trods af, at de er blevet stillet mange spørgsmål, og deres handicap har været genstand for meget opmærksomhed. Nogle fortæller, at de er blevet i stand til at acceptere sig selv, som de er. Andre fortæller, at de ikke længere er så bange for at deltage i sociale arrangementer, fordi de har haft en positiv oplevelse på seminarerne. Mange har knyttet langvarige venskaber, og enkelte oplever at være brudt ud af, hvad de opfattede som massiv ensomhed.

Ud over en evalueringsrunde på seminarerne har deltagerne besvaret et spørgeskema om blandt andet deres oplevelse af de forskellige aktiviteter på seminarerne. Endelig er der afholdt en opfølgingsdag for alle deltagere, hvor projektets resultater blev præsenteret og diskuteret. Deltagerne var positive over for de anvendte aktiviteter. Både samtaler og værksteder fungerede godt efter de unges vurdering. Nogle blev overraskede over, at de var gode til at udtrykke sig gennem kunst.

«Jeg var meget overrasket over, at jeg kunne få følelserne ned på et stykke papir. Det havde jeg aldrig troet. Og da det blev læst op for de andre, gik det først rigtig op for mig, hvordan jeg egentlig har det. Jeg synes, det var fedt at tage hjem med en følelse af, at man virkelig fik sagt, hvad man havde ønsket, og der var ikke noget, man havde holdt tilbage». Citat fra en deltager.

De unge imponerede på projektets afslutningskonference, hvor de af sig selv tog rollen som hovedpersoner og fortalte om deres deltagelse i projektet og deres egne liv.

Samlet set var projektet en god oplevelse med dejlige engagerede unge mennesker. Som udgangspunkt var der skepsis over for at bringe børn og unge med vidt forskellige handicap sammen og samtidig få en produktiv og konstruktiv proces ud af det. Men det gik godt i denne sammenhæng.

Medborgerperspektiv

Sammenfattende er opplevelsen hos deltagerne, at de i for høy grad er blitt beskyttet og begrenset, og at de ikke i tilstrækkelig grad er blitt lyttet til og taget med på råd i selv de mest indgribende og personlige beslutninger og foranstaltninger. Denne adfærd, hvor deres ønsker, synspunkter og kompetencer ikke brukes, medfører gradvist og systematisk tilvænnning til den situation, at andre beslutter for dem – at deres egne meninger ikke teller. De blir ikke utfordret til å formulere egne holdninger og gi deres mening til kende. Der er derfor risiko for, at de utvikler en passiv adfærd frem for et aktivt medborgerskap, hvor de selv er i stand til å si til og fra. Der er risiko for, at barn og unge med handicap sosialiseres til en passiv voksentilværelse, hvor selvbilledet rækker til å forestille seg et liv på førtidspensjon. Derfor er der brug for en fundamental forandring af tænkningen og holdningerne til, hvad børn og unge med handicap kan og skal inddrages i og bidrage med. Børn og unge med handicap skal ses som aktive engagerede mennesker med ressourcer, kompetencer og erfaringer, som samfundet har behov for. Hvert enkelt individ har krav på at blive set og hørt som det unikke og deltagende menneske, der er tale om. Først når vi formår det, kan vi for alvor tale om et inkluderende samfund. Det begynder med børnene.....

Norge: DUE – en modell for å skape bedre tilbud til utsatt ungdom gjennom dialog og samarbeid

Av *Joachim Bjerkvik*, leder DUE – tiltaket

DUE – Der Ungdommen Er

DUE-tiltaket er et bo- og nærmiljøtiltak i Bergen kommune, i samarbeid med Husbanken og Helsedirektoratet. Utekontakten i Bergen har ansvaret for driften. Tiltaket skal i samarbeid med barneverntjenesten og sosialtjenesten bidra til å gi utsatt ungdom mellom 16 og 25 år et fleksibelt og tilgjengelig tilbud i eget nærmiljø, og legge til rette for å bedre overgangene mellom ulike tjenester innad i kommunen, og mellom statlige og kommunale tjenester.

Arbeidsmodell

Etter søknad fra barnevernstjenesten eller sosialtjenesten etableres et prosjekt rundt hver enkelt ungdom som ledes av en koordinator i tett samarbeid med ungdommen selv og innsøkende instans. Det enkelte ungdomsprosjektet baserer seg på systematisk arbeid ut fra ungdommens tiltaksplan, eventuelt individuelle plan, og bruk av ansvarsgruppe.

Koordinatorene har relevant utdanning og erfaring fra arbeid med målgruppen, er ansvarlig for kartlegging, utforming og koordinering av

hjelpetiltak, samt for å utvikle en god arbeidsallianse med de unge. De rekrutteres fra ulike deler av hjelpeapparatet, både fra kommunale, statlige og private virksomheter, og frikjøpes i utgangspunktet 8 timer i uken fra sitt ordinære arbeidssted. Ordningen gjør det mulig å tilpasse valg av koordinator til den enkelte ungdom, og den bidrar til erfaringsutveksling og kompetanseheving på tvers av tjenestested. I de tilfeller en ungdom krever særskilte ressurser, vurderes det om antall koordinatortimer skal økes eller om det er hensiktsmessig å sette inn en miljøarbeider i tillegg.

Metodisk tilnærming

Ungdommens individuelle forutsetninger er utgangspunkt for utforming av hvert prosjekt i DUE-tiltaket. Det fokuseres på kunnskap, ferdigheter og holdninger som utvikler og fremmer sosial kompetanse. Grunnleggende sosial ferdigheter, mestringsopplevelser og handlingskompetanse står sentralt. Tiltakets metodiske tilnærming er eklektisk, og den enkelte koordinators faglige kompetanse og praksiserfaring er vesentlig i endringsarbeidet. Dette bidrar til en fleksibilitet som gjør at tiltaket kan bistå en differensiert målgruppe.

Frivillig hjelpetiltak

Ungdommene velger selv om de ønsker å delta i tiltaket, noe som gjør det enklere for begge parter å stille krav. Mange som søkes inn har lang erfaring fra ulike institusjoner og tiltak, og er ofte svært ambivalente til å skulle forplikte seg til et nytt hjelpetiltak. En ungdom som i dag deltar i DUE-tiltaket uttrykte seg omtrent slik i vårt første møte:

«Det e ikkje min ide at eg e her i dag, det er ikkje akkurat frivillig!». «Dessuten e eg dritt lei av barnevernet, og vil klare meg selv!»

Vi tar oss derfor god tid til å presentere tilbudet og utveksle ønsker og forventninger. Det presiseres at dette er deres valg og noe de bør tenke gjennom. Noen tar litt betenkningstid, mens de aller fleste ønsker å starte opp så snart som mulig.

Aktiv medvirkning

De som velger å starte opp i tiltaket er innforstått med at det forventes at de helt fra starten av deltar aktivt og medvirker til å ta avgjørelser som på ulike måter påvirker deres fremtid. Tilbakemelding fra ungdommene er at det å være med på å utforme og påvirke sitt eget tiltak fremmer et eierforhold til prosjektet, og gir den enkelte en opplevelse av å bli sett og tatt på alvor. Reell medbestemmelse bidrar til ansvarliggjøring, og fremstår som et viktig steg i myndiggjøringsprosessen.

«På institusjonen fiksa de det meste for meg. Nå skjer det ikkje så mye dersom eg ikkje gidd å bry meg. No e eg litt sjef vet du – ja sammen med Endre (koordinator, red.anm.) da. Det e opp til meg å ta ansvar, og det e helt ok – eg fikser det!»

Matching

Valg av koordinator blir tatt opp og drøftet sammen med ungdommen, og dersom ungdommen har et ønske som faglig sett fremstår som en god løsning, kontakter DUE-tiltaket vedkommende og hører om et slikt oppdrag kan være av interesse. Ungdommens medvirkning i valg av koordinator bidrar til en god arbeidsallianse mellom koordinator og ungdom. I DUE-tiltaket anses det å være en nøkkelfaktor for progresjonen i det enkelte ungdomsprosjekt. En ungdom svarte slik på spørsmål om det var noen han kunne tenke seg som koordinator:

«Eg har jo en som var hovedkontakten min (på barnevernsinstitusjonen, red anm.). Han forstod ka det gikk i og så gikk det an å stole på han – men eg tviler på at han gidder å ha noe mer med meg å gjør. Eg har brent en del broer for å si det sånn. (tenkepause) Kan dere høre med han?»

Arbeidsalliansen

En god relasjon preget av gjensidig tillit og respekt, er utgangspunktet for å bygge en konstruktiv arbeidsallianse mellom ungdom og koordinator. I den sammenheng er engasjement, fleksibilitet, tilgjengelighet og evnen til å lytte og skape en god dialog med ungdommen er av vesentlig betydning. Skal imidlertid potensialet i den gode relasjonen utnyttes, må det i tillegg være en gjensidig enighet om og forståelse av målene i prosjektet. Likedan er det sentralt at ungdommen, koordinator og eventuelt andre involverte anerkjenner hverandres forskjellige oppgaver og roller. I DUE-tiltaket skal målene og oppgavefordelingene være tydelige og realistiske, og utarbeides sammen med ungdommen for så å skriftliggjøres i den enkeltes tiltaksplan eventuelt individuelle plan. At partene følger opp sine oppgaver og at innholdet i planen omsettes til handling innenfor de tidrammene som er satt, fremstår som svært viktig for å opprettholde nødvendig tillit.

«Det har ikkje skjedd så mye i livet mitt som eg kan huske, de holder det de lover og det vi finner ut og avtaler skjer – det e jævli viktig»

Det er fokus på at planen skal være et reelt arbeidsredskap som jevnlig evalueres og justeres sammen med ungdommen. På denne måten får ungdommen i større grad et eierforhold til sin egen handlingsplan og erfaringsmessig i større grad medvirker til å nå målene.

God tilgjengelighet

Koordinator er selv ansvarlig for å disponere sin arbeidstid i forhold til ungdommens behov, noe som gjør at arbeidstiden varierer. Ofte er behovet størst under oppstarten av et nytt prosjekt og i sentrale overgangsfaser. I tillegg har koordinator bakvakt for sitt ungdomsprosjekt og er tilgjengelig på mobiltelefon hele døgnet. Det er også inngått en avtale med Barnevernsvakten som er informert om ungdommene i tiltaket, og tilgjengelig for den enkelte dersom en nødssituasjon skulle oppstå og koor-

dinator ikke kan nås. Når koordinatorene selv har behov for råd eller veiledning er ledelsen for tiltaket også tilgjengelig både i og utenom ordinær arbeidstid. Fleksibiliteten i arbeidstid, samt bakvaksordningene, legger til rette for en svært god tilgjengelighet.

I hvilken grad bakvaksordningen benyttes varierer. Enkelte ringer eller sender sms til sin koordinator flere ganger daglig, og ved behov også kveld og natt, mens andre er mer tilbakeholdne med å ta kontakt. Tilbakemeldingen fra ungdommene er generelt at det betyr mye at det er noen, som kjenner dem og deres situasjon, som kan nås uansett tid på døgnet. En jente sa det slik på sitt første ansvarsgruppemøte:

«Eg kan ringe når eg vil faktisk og, vet du, hun gidder faktisk å høre på meg når eg er deppa».

Mange uttrykker også at tryggheten ved å vite at de kan nå sin koordinator dersom det er behov for det, gjør at det reelle behovet for å ta kontakt blir noe mindre.

Etablering i egen bolig

Innledningsvis er ofte muligheten til å flytte i egen bolig og å bli mer selvstendig en sentral motivasjonsfaktor. For mange er det ikke et alternativ å bo hjemme lenger. Stor mangel på kommunale utleieleiligheter gjør at koordinator og ungdom ofte bruker mye tid og krefter på å finne egnet bolig på det private utleiemarkedet. Denne prosessen bidrar til at ungdommene i større grad tar ansvar for egen bolig, og setter nødvendige grenser for å beholde den. Det å kunne påvirke valg av bolig og beliggenhet viser seg å være svært viktig i forhold til hvordan boligforholdet utvikler seg, og det viser seg ofte at å flytte i egen bolig har en positiv påvirkning på tidligere svært anspente familieforhold.

Årvåkne, men ikke overvåkende

Ungdom flest trenger årvåkne, men ikke overvåkende voksne rundt seg. Det er viktig at koordinatorene har en viss oversikt over hvor ungdommene oppholder seg, hva de holder på med og ikke minst, hvem de er sammen med. Denne informasjonen er det imidlertid vanskelig å tilegne seg ved å overvåke, og ofte vil en overdreven kontrollvirksomhet virke mot sin hensikt og bidra til mistenkeliggjøring, dårlig kommunikasjon og bokstavelig talt skape distanse mellom koordinator og ungdom. Den kunnskapen vi har om ungdommenes fritid kommer vanligvis fra det de selv velger å fortelle og ikke fra overvåking. En god allianse preget av gjensidig tillit viser seg igjen å være helt sentral, og ved å gi jevnlig anerkjennelse, være lyttende og vise en genuin interesse for hva som opptar den enkelte ungdom har koordinator en god forutsetning for å få et reelt innblikk i ungdommens tilværelse.

«Hun kan være litt masete, spør kordan eg har hatt det i dag, og kem eg henger med og sånt. Men det er greit nok det altså.»

Resultater

Bergen kommune har ved utviklingen av DUE-tiltaket tatt på alvor at hver ungdom er unik med ulike behov. Ungdommene i DUE-tiltaket har både ulike erfaringsbakgrunn, differensiert problematikk, og ulike utfordringer. Ungdomsprosjektene og målene er imidlertid individuelle, og selv om progresjonen varierer, og enkelte trenger mer tid enn andre, blir det tilrettelagt for at alle skal få gode utviklingsmuligheter som bidrar til en mer kompetent adferd og en drivkraft til å fortsette sin utvikling etter at tiltaket er avsluttet. Den store pågangen fra barnevernstjeneste og sosialtjeneste sier også noe om at det på dette området er et stort udekket hjelpebehov.

Danmark: Skole og behandlingshjemmet Orøstrands arbeid med barneråd og medinnflytelse.

Av *Karsten Christoffersen*, forestander Orøstrand

Orøstrands pedagogik og teoretiske grundlag bygger på «den hele proces». Det betyder at vi aktivt forsøger at inddrage børnene i:

Beslutningsfasen	De skal være med til at bestemme at en arbejdsopgave skal udføres.
Planlægningsfasen	De skal være med til at finde ud af hvordan man når målet.
Udførelsesfasen	De skal være med til at vurdere hvad der skal for at nå målet.
Værdsættelsesfasen	De skal være med til at vurdere om målet er nået og resultatet er ok.

Børn skal altid inddrages, ikke bare som en træningsproces, men som en rettighed.

Elevindflydelse vil altid stå som noget relativt, men hensigten er, at børnene inddrages maksimalt i de forhold, derved kommer deres dagligdag ved, ikke kun på det personlige plan, men også i forhold til den øvrige børne- og medarbejdergruppe.

Det er vigtigt at pointere, at inddragelsen altid skal ses i lyset af barnets modenhet, således at barnet ikke udsættes for problemstillinger det ikke har mulighed for at komme styrket ud af. Men grundlæggende skal alle børn være med i beslutningsfasen – planlægningsfasen – udførelsesfasen og værdsættelsesfasen. Det er vores oplevelse at børnenes selvværd og selvtillid bliver styrket og de i langt højere grad bliver rustet til at stå imod de udfordringer der møder dem i livet.

Et af mange redskaber til at nå målet og inddrage børnene i ovennævnte er arbejdet med Børnerådet. Arbejdet med børnerådet er en af vejene til at nå målet med «den hele proces». Udover det formelle arbejde

i og omkring børnerådet er det en løbende proces at udvide og kontinuert finde områder og emner som børnene kan være med til at tage stilling til. Når vi på denne måde har inddraget børnene i en demokratisk proces, er det været ud fra det grundsyn «at alle børn har ret til medbestemmelse og medindflydelse og at børn og unge godt kan administrere medbestemmelse og medindflydelse».

Børnerådet blev oprettet i 1995 og nøgleordene er at de skal have reel indflydelse og medbestemmelse og derfor var det vigtigt at få defineret rådets status, magt, indflydelse og råderet over økonomi.

Status: Forstanderen holder møderne med børnene, idet børnene godt ved, hvem der er den øverste chef, så det der aftales, det kan ikke sådan lige ændres.

Magt: Det der besluttet på børnerådsmøderne er gældende. Hvis der er uoverensstemmelse mellem det børnerådet beslutter og andre beslutninger i organisationen, udsættes beslutningen indtil uoverensstemmelserne er afklaret. En beslutning er først gældende 8 dage efter det er besluttet.

Indflydelse: Børnerådet har indflydelse, idet de har ret til at behandle og udtale sig om alt vedrørende institutionen.

Økonomi: Børnerådet administrerer en bødekasse, rådet har selv fastsat bødetaksterne. Legater, der gives til børnene, administrerer rådet. Ligeledes bliver børnerådet hørt i alle sager hvor der skal indkøbes aktivitets-ting til børnene.

Børnerådsarbejdet fungerer konkret som et mødeforum hvor børnene inden mødet har indhentet indlæg og forslag fra deres kammerater på afdelingen. Dette gøres på et afdelingsmøde og afdelingens repræsentant tager forslagene med til mødet. Der afholdes mellem 15 og 20 møder om året (et fast møde om måneden og ad hoc). Alle problemer og sager kan forelægges i Børnerådet, som eksempel kan nævnes: regler for vold og mobning; reglerne for brug af cykler, fodboldspil, boldspil, computer, trampolin mm.; bøder for rygning, og cykling på trampolin.

Disse bøder går i Børnerådets kasse. Børnerådet har besluttet at ingen børn kan pålægges erstatning udover hvad der svarer til 4 ugers lomme- penge (hærværk og tyverier). Vi har for eksempel en «hærværkskonto», hvor det der spares på hærværkskontoen overføres til børnenes råderet, hærværks udgifterne blevet væsentlig mindre end før denne ordning så dagens lys. Hvis man pålægges en bøde eller erstatning, har man ret til at få anvist arbejde for det samme beløb, således at man kan tjene pengene hjem igen. Beslutningerne tages i enighed og skrives i referat. Er der beslutninger som skal forelægges de voksne er det forstanderen der gør dette.

Dette referat fra et børneråd illustrer hvilke konkrete sager rådet behandler.

Tilstede:

Gennemgik vi referatet fra og herfra blev vi enige om at følgende skal forstander undersøge med de voksne:

- Hvordan kommer vi videre med legepladsen
- Fodboldbanen skal kridtes op og der skal ses på nye «lidt større mål»
- Der skal indkøbes stangtennis og andre «udesports ting»
- Hulen ved bålpladsen ønsker børnerådet nedlagt på en arbejdsdag
- Enighed om at børnerådsmedlemmerne skal være rollemodeller

Punkter til dagens møde fra afdelingerne:

Ny valg; Mødefrekvens på børnerådsmøderne; Børnerådsskabet ved indgangen; Tyverier fra køkkenet; Vinduerne i gym.salen; Dørklokkerne/alarm; Opsamlingsturene; Regler omkring rygning; Regler omkring anvendelse af sportstøj; Legepladsen; Kontakt 2 regler.

Ny valg: Der er valg til børnerådsmødet d. 6/10 og derefter mødes det nye børneråd og laver plan for hvilke opgaver hvem skal arbejde med.

Mødefrekvens på børnerådsmøderne: Der er forslag om at børnerådet mødes faste dage og lidt oftere. Der går for lang tid mellem møderne. Forstander vil undersøge mulighederne.

Børnerådsskabet ved indgangen: Forslag om at skabet ved indgangen gøres mere aktuelt og at det bliver mere brugbart med referat – dagsorden – gode ideer mm. Forstander sørger for at det kommer med på næste møde.

Tyverier fra køkkenet: Enighed om at det ikke er en god ide at foretage tyveri. Hverken fra køkkenet eller andre steder. Det skal være op til afdelingen om man kan stille op til valg igen når man har været ude i noget snavs med tyveri mm. De voksne på afdelingen skal være med til at styre debatten til valget d. 6/10 om dette.

Vinduerne i gymsalen: Forslag om at sætte noget for vinduerne i gym.salen for at undgå smadrede ruder. Evt. tremmer el.lign. Forstander undersøger dette.

Opsamlingsturene: Kahytten er meget utilfreds med at opsamlingsturene ligger i skoletiden. Det er svært at komme bagud både med lektier og med at få venner. Det er svært når de voksne på den ene side synes man skal i udeskole og på den anden side holder en væk fra opstarten og fastholder man skal med på opsamlingsture.

Regler omkring rygning: Drøftet om reglerne omkring rygning er for skrappet. Flertallet fastholder at reglen er god nok og Karsten påpeger at det også er lovgivning der siger at man ikke må ryge på Orøstrand.

Regler omkring anvendelse af sportstøj: Sportstøjet er kun til sport og børnerådet synes at der skal være en konsekvens hvis man går i sportstøjet til hverdag uden at det er til sport.

Man skal være med til at vaske og lægge tøjet sammen og sørge for at det er i orden til det skal bruges. Karsten snakker med de voksne om dette og med vaskeriet.

Legepladsen: Det nye børneråd skal lave en plan for hvordan vores legeplads / legeområde skal udvikles. Der skal både tages hensyn til små og store børn og hvordan det skal se ud.

Derudover skal vi se på de forslag der ligger fra sidste børneråd og hvordan vi evt. kan søge penge til hjælp udefra.

Betydning

Igennem årene er vi blevet klar over hvor værdifuldt Børnerådet er i det daglige arbejde. Vi ser hvordan børn der førhen ville reagere med aggression enten verbalt eller fysisk nu i stedet vælger at forelægge problemet for Børnerådet. Vi oplever børn og unge der får styrket deres selvværd og selvtillid og «tør stå frem» og argumentere og forklare. Vi ser børn og unge der tydeligt får dannet deres dannelsesbegreber. Vi ser børn og unge der bliver meget ansvarsbevidste og «passer på tingene». Børn i børnerådet som er blevet forelagt denne artikel udtaler:

Det er godt at være med i børnerådet for så er man med til at bestemme (dreng 9 år)

Jeg lærer hvordan demokrati fungerer og kan bruge det i skolen (dreng 9 år)

Demokrati er sådan noget vi gør i børnerådet (pige 12 år)

Jeg kunne godt tænke mig at vi havde flere penge i børnerådet, så kunne vi bestemme mere (dreng 9 år)

Finland: Et eksempel på hvordan man gennem et netværk kan gå fra å være klient til å bli ekspert

Av *Johanna Barkman*, utviklingsjef i Pesäpuu (rf).

Överlevarna-gruppen som utvecklare av barnskyddets fostervård

«Det har nu gått 1½ år, och tiden kan kort beskrivas med orden intressant och förunderlig. Till en början hade jag inte den blekaste aning om vad jag kunde förvänta mig eller ens vad jag riktigt givit mig in på, men under «resans» gång har turerna så småningom klarnat för mig, och jag har insett vilken fin grej jag får vara delaktig i. De nya vännerna, kanalen för samtal, för utbyte av erfarenheter och nya kunskaper samt möjligheten att «vid sidan om» påverka och offentliggöra även andra barns och ungdomars syn på brister i barnskyddet har uppmuntrat mig och också gett mig personligen väldigt mycket.»

Överlevarna är en utvecklargrupp som bildats i samband med föreningen Pesäpuu (rf.) projekt «Ikkuna omaan elämään – nuoret lastensuojelun sijaisshuollossa» (Fönstret mot ett eget liv – unga i barnskyddets fostervård). Gruppen består av sex unga kvinnor, som alla har erfarenhet av barnskyddets fostervård. De har levt i fosterfamiljer och på barnskyddsanstalter. En del av dem sedan barnsben, andra några år. Deras erfarenheter av fostervården är mångskiftande: en del har levt i samma fosterfamilj hela sin barndoms- och ungdomstid, medan andra har varit tvungna att bo på hem

och på anstalt växelvis. Gruppen lades ihop delvis med hjälp av socialarbetare, medan en del av ungdomarna anmälde sig på eget initiativ på basis av en annons på Internet.

En central avsikt med Pesäpuus projekt är att aktivt ta med de omplacerade ungdomarna i utvecklingsarbetet kring praxisen inom barnskyddets fostervård och skapandet av nya tillvägagångssätt. Överlevarna-gruppen har fått till uppgift att dryfta svåra barnskyddsrelaterade frågor. Ungdomar som omfattas av barnskyddet har en kränkt barndom bakom sig och de har trampats på beklagligt många gånger. De bidrar till utvecklingsarbetet med synvinklar som bottnar i egna erfarenheter. Deras åsikter har blivit testade om och om igen, och de har lärt sig överleva på de mest mångskiftande sätt. Ungdomarna har mycket att säga om barnskyddet, men också om sina egna rättigheter och skyldigheter. Deras annorlunda bakgrunder garanterar att många olika infallsvinklar på barnskyddets fostervård beaktas ordentligt i utvecklingsarbetet. Förutom med sina egna erfarenheter bidrar ungdomarna till utvecklingsarbetet med budskap från andra ungdomar.

Utvecklingen från referensstödgrupp till utvecklargrupp

Hösten 2009 har Överlevarna-gruppen verkat i knappt två års tid. Gruppen samlas ungefär en gång per månad till träffar som tar en halv dag i anspråk. Mellan träffarna diskuterar man via e-post och ett nätforum. Under sin existens har gruppen gått igenom fyra utvecklingsskedet, som varit väldigt olika varandra. Via de här skedena – skum-, mognads-, idé-kläcknings- och musketörskedet – har gruppen utvecklats från referensstödgrupp till utvecklargrupp.

Gruppens första träffar utgjorde skumskedet, som var fyllt av känslor och berättelser, då ungdomarna intensivt delade med sig av sina erfarenheter. Under träffarna var det viktigt att skapa en förtrolig, stressfri, positiv och öppen atmosfär, för att ungdomarna skulle våga berätta om sina tankar och lyssna på de andras erfarenheter. I hanteringen av erfarenheterna använde man sig av «Känn typerna»-kort, som beskriver olika känslotillstånd i bild. Ungdomarna omformade korten till att motsvara de egna behoven, innan de slutligen finputsades för användning även av andra ungdomar. Skumskedet kan vara mycket kraftfullt i en sådan här grupp, och först när det gått igenom, kan gruppen så småningom börja granska och arbeta med barnskyddets tillvägagångssätt. Det anmärkningsvärda med skumskedet är referensstödet som gruppens medlemmar ger varandra i hanteringen av svåra erfarenheter:

«Man lär sig känna en annan och inser efterhand, att den andra lyssnar. På något sätt är det intressant att lyssna, eftersom det första stället har varit olika för alla, och alla har inte haft det så bra. Det är också intressant att höra hur man tagit sig igenom det. Eller hur man hanterat det hela och gått vidare i livet så att man står här idag. Klart att man funderar hela livet på de här sakerna...»

Efter skumskedet tog gruppens mognadsskede vid. Gruppen testade och arbetade med olika arbetsredskap som Pesäpuu höll på att utveckla, t.ex. kompendiet «Irriterad», som utvecklas till ett hjälpmedel för att uttrycka hat, och pokerspelet «Tecken på överlevnad», som är ett redskap för funderingar över överlevnadsmetoder i olika situationer. Gruppens arbetsatmosfär var positiv, även om uppgifterna gav upphov till påfrestande känslor och inte fullt ut motsvarade flickornas behov:

«Vi arbetade jättemycket och efter träffarna var jag ganska trött. Inte förstod vi alltid heller varför vi skulle gå igenom alla de där sakerna. Vi skulle så mycket hellre ha berättat om våra egna erfarenheter.»

Gruppen genomgick en process, där den omvandlades från referensstödgrupp till utvecklargrupp. I mognadsskedet tog gruppens handledare genomtänkta risker och litade på att kreativa och nya idéer skulle uppstå i något skede. Genom att testa alternativa tillvägagångssätt kan man hitta en kärna, som man inte ens tänkt på tidigare, alltså just den grejen, som kommer att föra gruppens verksamhet framåt. Överlevarna-gruppens egen grej upptäcktes, när gruppen fick uppgiften att kommentera Mikko Oranens utredning «Asiaa lastensuojelusta». Då fick gruppen idén att göra sitt eget ställningstagande: «10 sanningar om barn- och ungdomsskyddet». Gruppen tog sig vidare i sin utveckling till idékläckningsskedet.

I idékläckningsskedet arbetade gruppens medlemmar obesvärat men målmedvetet med olika barnskyddsteman utgående från sina egna 10 sanningar. Ungdomarnas egna erfarenheter och de gemensamma reflexionerna resulterade i ett ställningstagande om tio punkter gällande kritiska angelägenheter inom barnskyddet. Ungdomarna tar strängt ställning till föräldraskap, de vuxnas ansvar, skuld-känslor, ensamhet och våldsamt bemötande. De understryker att man inte skall känna skam för att man är klient hos barnskyddet, för att man ber om hjälp eller tar emot den. Barnen och ungdomarna måste få hjälp och stöd när de behöver det. Arbetet gav upphov till en nätpresentation⁴¹ och en plansch kring temat 10 sanningar om barnskyddet.

Nätpresentationen har förverkligats i samarbete med gruppen Negative, som gav presentationen nyttjanderätt till sången Won't Let Go. På planscherna samlade gruppen sanningarna och de därmed relaterade berättelserna för att väcka tankar kring sanningarnas innehåll. Ungdomarna ville också ha med en länklista i materialet, så att barn och unga skall veta vart de kan söka sig för att få hjälp.

De 10 sanningarna blev till ett redskap för gruppens samhälleliga påverkan. Budskapet har flera målgrupper: barn, unga och familjer, beslutsfattare och vuxna överlag. Gruppen fick en mycket positiv respons för sina sanningar, och publiciteten överträffade alla förväntningar. Det här väckte häpnad hos ungdomarna, men förde samtidigt gruppen framåt i utvecklingen. Nu var det dags för musketörskedet, där «en för alla och

⁴¹ Den engelskspråkiga versionen av presentationen finns på adressen <http://snap.fi/services/pesapuu/10faktaa/en.php>

alla för en»-mentaliteten är stark. Ungdomarna brinner av iver och självaktning. De har blivit berömda, fast de är klienter hos barnskyddet. Deras arbete uppskattas, och som experter har de fått möjlighet att påverka den stora allmänhetens uppfattningar om barnskyddet. I och med gruppens samarbete med barnombudsmannen Maria Kaisa Aula har ungdomarnas erfarenhet av sakkunighet accentuerats ytterligare. Ungdomarna har växt till en utvecklargrupp inom barnskyddets fostervård.

Vad gruppen har lärt

Överlevarna-gruppens verksamhet har överträffat alla förväntningar som fanns i inledningsskedet. Gruppen har gett ungdomarna styrka:

«...den har lärt mig att se kritiskt på saker och ting och att upptäcka missförhållanden och göra någonting åt dem. Gruppen har också lärt mig att åldern inte har någon betydelse, om man vill vara med och påverka saker. Mitt mod är större idag och det är också tron på att man kan få ut mycket gott av sina egna erfarenheter, även av tråkiga, och om man utnyttjar dem på rätt sätt kan de också vara en resurs i livet. Överlevarna har lärt mig tillit, att det faktiskt finns vuxna som vill verka för barnens bästa och som håller vad de lovar.»

Ungdomarna uppskattar storligen de vuxna som vågar bli dragare för en sådan här utvecklargrupp och som verkligen vill lyssna på barnen och ungdomarna och som uppskattar deras erfarenheter. Den vuxne bör dock vara beredd på att ungdomarna först vill berätta om sina egna erfarenheter och hantera känslorna kring dessa. Först därefter kan det uppstå förutsättningar att utveckla och någonting konkret att utveckla. Vägen från klient till expert är lång och känsloladdad.

Gruppen uppmuntrar även andra ungdomar att ta emot uppgiften som utvecklare av barnskyddet:

«Take a risk! Be brave! Ni besitter en otrolig mängd värdefull information och har egna erfarenheter av barnskyddet. Ni vet vad som görs rätt och vad som borde göras annorlunda. Ni är experter på de här frågorna! Förutom att ni kan få möjlighet att påverka saker och ting är det möjligt att få nya, underbara vänner genom gruppen. Ni får också chansen att processera era egna erfarenheter, även om gruppen inte är någon egentlig referensgrupp. Jag vill ändå utfärda en varning: gruppen kan åstadkomma en förändring inom dig: du kan uppleva ett starkt behov av att försvara barn och ungdomar som behandlas illa, det kan väcka ilska gentemot de instanser som har handlat fel och det kan skaka om ditt liv, så att såren öppnas när saker processeras. Hursomhelst är allt det där normalt, och med mina egna erfarenheter i bakfickan kan jag säga, att allt det här ändå ger upphov till så mycket gott, både personligen och på den större arenan.»

Norge: Hvordan utsatte unge gjennom deltakelse kan hjelpe andre, og bli styrket i prosessen.

Av *Marit Sanner*, leder Forandringsfabrikken

Barnevernproffene

Barnevernproffene er 24 unge, 14–19 år, og svært erfarne i norsk barnevern. De fikk navnet Barnevernproffene fordi de har vært i mange institusjoner og mye erfaring fra barnevernet. I gjennomsnitt har de vært på 7 institusjoner. I dette prosjektet, beskriver de gode og dårlige erfaringer og har arbeidet fram råd om hva de mener bør forandres i barnevernet i Norge. Resultatene ble første gang lansert 28.mai 2009, i Oslo. Arbeidet er utviklet og ledet av Forandringsfabrikken. Det er finansiert av stiftelsen Helse og Rehabilitering.

Mål

Hovedmålet har vært er at barn og unge i tiltak hos barnevernet får bedre hjelp på bakgrunn av rådene. I tillegg har prosjektet flere delmål:

- Gi fagfolk innspill til hvordan unge i barnevernet ønsker å bli møtt og til hva de tror hjelper
- Gi mediene innspill til hvordan sette fokus på ressursene til unge i barnevernet
- Gi ungdommene i prosjektet opplæring og erfaring i å arbeide deltakende og med å presentere budskap for fagfolk og media
- Gi unge som har slitt, mulighet til å fokusere på egen styrke, ressurser og muligheter
- Formidle offentlig eksempler på å arbeide ikkestigmatiserende med barn og unge i vanskelige livssituasjoner
- Gi et viktig bidrag til økt brukermedvirkning i barnevernstjenesten
- Gi bidrag til å oppfylle FNs Barnekonvensjon

Prosjektet er sterkt knyttet til artikkel 12 i FNs barnekonvensjon. Grunnprinsippet om barns rett til å bli hørt, er en viktig motivasjon for gjennomføringen.

Målgrupper

Målgruppe for prosjektet er ansatte i det kommunale og statlige barnevernet, ansatte på regionkontor og i fagteam i barne- ungdoms- og familieetatene, i forebyggende politi, i fylkesnemder for sosiale saker, i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og i Barne- og likestillingsdepartementet og andre departementer. Målgrupper er også politikere – lokalt, regionalt og nasjonalt. Media er også en viktig målgruppe. Vi tror vi i

dette arbeidet viser media nye vinklinger til hvordan media kan løfte fram erfaringer og ideer fra barn og unge i utfordrende livssituasjoner.

Forandringsmetodikk

Ifølge mange av de unge vi møtte, har de allerede truffet alt for mange voksne som de har måttet fortelle historien sin til, altfor mange ganger. Dette har gjort dem skeptiske til voksne og de kan derfor virke lite motiverte for å formidle erfaringer fra barnevernet. En annen utfordring vi møtte var at svarene ungdommene skulle bidra med, sannsynligvis ikke ville føre til direkte forbedringer i deres liv. Hvorfor skulle de da bidra? Her lå store utfordringer.

Forandringsfabrikken har det siste året arbeidet intenst med å utvikle metodikk for at barn og ungdom skal ønske å bidra med egne livserfaringer. Metodikken må være spennende og morsom – fordi vi arbeider med utfordrende, vanskelige og vonde erfaringer og med unge som er lei av å fortelle. Derfor har Forandringsmetodikken blitt til, utprøvd i samarbeid med unge og fagfolk i ulike sektorer. Den er et klart alternativ til spørreundersøkelser, fordi mange unge i barnevernet har formidlet at de har vært med på for mye av det. Forandringsmetodikk tar utgangspunkt i visuelle og deltakende oppdrag, det skaper motivasjon og engasjement for åpen og sann dialog. Starten i prosessene, med leker og energiskapere, er viktig, for å skape trygghet og bygge tillit. Deretter følger kartleggingsfasen, der erfaringer fra virkeligheten beskrives. Avhengig av hva målsettingen med arbeidet er, følger nå metoder for ideutvikling, handlingsplanlegging og for å gi tilbakemeldinger. Forandringsmetodikk er inspirert av Participatory Learning and Action (PLA), brukt og evaluert i samfunnsplanlegging og annet utviklingsarbeid på kryss og tvers i verden.

Barnevernsproffene ble invitert til samlinger på ulike steder i landet, hver av ungdommene deltok i 1–3 samlinger. De ble invitert fra offentlige og private institusjoner og all deltakelse var frivillig. Noen hovedtema var alltid utgangspunktet i samlingene. Problemstillingene var åpne, det var opp til deltakerne å trekke fram det mest vesentlige. Fokus var hele tiden på deres opplevelse av temaene – og deres ideer og ønsker om forandring.

Erfaringer

Bygd på ungdommenes tilbakemeldinger etter prosjekt «Barnevernsproffene», vet vi noe om faktorene som gjorde det vellykket:

Tilnærmingen gjorde dem til «proffene»

De aller fleste av ungdommene som ble invitert med i prosjektet, takket ja til å delta. Mange av dem har seinere forklart at dette i stor grad handlet om rollen de fikk. Flere uttalte at de aldri tidligere har opplevd å bli sett på som en rådgiver og at det var sterkt for dem å kjenne på følelsene

rundt å kunne få være det. Dyrekjøpte erfaringer ble snudd til noe positivt og det ble viktig for dem å bidra på best mulig måte.

Viktige tema satt på dagsorden

Temaene i prosjektet ble valgt ut i samarbeid mellom fem unge og fagfolk. Tilbakemeldingene fra ungdommene fortalte oss at det var svært bra å få bidra med svar til viktige spørsmål.

Tydelige rammer for medvirkning

Rammene for medvirkning ble svært tydelige for ungdommene. De visste at resultatene i liten grad kan bidra til å forandre deres virkelighet og hverdag i barnevernet. Derimot ble det fra starten klart for dem at her fikk de mulighet til virkelig å kunne formidle erfaringer og innspill til ledelsen i barnevernet i Norge.

Resultatene

Vi ville gå i dybden på og deretter løfte frem et lite utvalg unges opplevelse og forståelse av noen tema. Svarene ble systematisert og de svarene som hyppig gikk igjen, ble del av resultatmaterialet. På denne måten får vi fram «trykket» i svarene. Resultatene har ikke blitt tolket av voksne.

Ungdommenes opplevelse og forståelse etter å ha vært på mange ulike barnevernsinstitusjoner i oppveksten, har svært mange likhetstrekk. Svarene fra 24 unge med til sammen svært mye erfaring fra ulike barnevernsinstitusjoner, mener vi derfor har stor overføringsverdi.

Svarene ble oppsummert og gruppert i ulike tema:

- Bli hørt
- Hvem skal bo hvor
- Voksne
- Turnus
- Grenser & låsing
- Rus
- Flytting
- Saksbehandlere
- Skole
- Drømmeinstitusjonen

De temaene som engasjerte mest, har fått størst plass i resultatfremstillingen.

Resultatene er samlet i magasinet «Barnevernsproffene» og overlevert nasjonale myndigheter og politikere med ansvar for barnevernet i Norge.

Her litt fra resultatene på temaet «Bli hørt»

Barnevernsproffene uttrykte at de i alt for liten grad har opplevd å bli spurt om deres tanker om hva som er viktigst for å få et bedre liv. De har

og sjelden blitt spurt om hva slags sted de tror er bra for seg, for å få den støtten de trenger – og for at de skal trives der. De har videre erfart at det alltid er voksne som avgjør hvem som skal være voksenkontakt, og at ungdommene ikke blir spurt hvem de kunne ønske seg som voksenkontakt. For de fleste unge er det avgjørende å få snakke med en voksen de liker og som de opplever at liker dem. Om de ikke får det, skal det mye til at det for dem oppleves som det er noe hjelp i å prate med voksne. Derfor mener de unisont at de må få bidra i å avgjøre hvem som skal være deres voksenkontakt.

Eksempel på sitater om å bli hørt:

«Å få si hva som er best for meg, er vel ikke så mye å be om. Dette stedet er jo her for å hjelpe meg. Jeg er 16 nå. På tide at det er sånn her.»

«Jeg føler at det jeg sier ikke er verdt så mye, fordi det ikke hjelper til noe. De hører det ikke. Det er bedre ikke å si noe. Ikke vits i å bruke opp tanker og følelser til ingen nytte.»

Barnevernsproffene råder barnevernsmyndigheter og ansatte på institusjoner til i mye større grad å høre på ungdommene. Det er de som skal bo på institusjonene og få hjelp der. Det er den sjansen de har. Selv om ungdommene gjør dumme ting, er frekke, vanskelige, sliter med rus eller andre ting, så er det ungdommene institusjonene fins for. Derfor må de voksne høre veldig godt etter på hva ungdommene sier. De mener de voksne noen steder er svært flinke til å høre på ungdommer og at de hører på måter som gjør at ungdommene sakte men sikkert begynner å stole på voksne igjen. De får følelsen av at å være mye verdt. Disse institusjonene burde bli læremestre for andre, uttrykker Barnevernsproffene.

Veier videre

Barnevernsproffer presenterte resultatene fra prosjektet i flere nasjonale media i forbindelse med lanseringen, dette arbeidet fortsetter nå. I høst skal de også formidle resultater på nasjonale konferanser og på Barne-, ungdoms- og familieetatens regionale konferanser flere steder i landet. Mange av ungdommene tar stadig kontakt for å høre hva som skjer og få nye oppgaver. De sier de opplever å ha bidratt i noe viktig – og at de ønsker å bidra mer. Som en av Barnevernsproffene uttrykte: «Bra å kunne få gi noe tilbake til barnevernet, jeg har fått mye bra fra dem. Og bra å få brukt de altfor mange dumme erfaringene i livet mitt til at det kan bli bedre for noen andre.»

Diskusjon: Barn med unike erfaringer

Due-prosjektet viser hvor avgjørende medvirkning er for de som behøver tjenester fra det offentlige, og hvor viktig det er med ansatte som både

lytter og bryr seg. Dette gjelder både for å skape motivasjon og for å få til en mest mulig konstruktiv praksis.

Barnerådet på skole og behandlingshjemmet Orøstrand har skapt en gjennomgående struktur for at barna skal være med å bestemme og påvirke agendaen på møtene som igjen har betydning for hverdagslivet deres. Man kan se det som en demokratisk læreprosess. Hvilken betydning dette får for barna vil være avhengig av gjennomslagskraft og de voksnes holdninger gjennom prosessen.

Begge tekstene om Overlevelsesgruppen og Barnevernsproffene beskriver hvordan utsatte unge kan få en ekspertrolle og få mulighet til å gi råd til andre. Dette betyr at man i prosessen med å skape en unik kunnskap går fra en posisjon til en annen. Gjennom de sosiale relasjonene skjer det samtidig en «empowerment» prosess, ikke minst når de blir konsultert i forbindelse med å forbedre arbeidsmetoder i forhold til utsatte barn og unge. En slik prosess kan også ha en viss terapeutisk effekt der man oppmuntres til å se og vurdere sine erfaringer med nye øyne og dermed også seg selv. Rettighetsaspektet blir også tydelig her, særlig det å kreve sine rettigheter ut i fra de behovene man har.

Prosjektet om deltagelse for barn og unge med handicap har en helt annen målgruppe med andre utfordringer. Selve prosessen er målet og dette er et godt eksempel på en god start med en helt annen målsetting enn å klatre oppover Shiers stige.

Tekstene ovenfor viser hvor viktig det er at beslutningstakere innhenter erfaringer fra utsatte barn og unge som befinner seg i en sårbar posisjon i forhold til de som skal ta beslutninger på vegne av dem. Dette vil si at barnet opplever å bli lyttet til på en seriøs måte, og at deres versjon blir tatt med i videre diskusjoner og beslutninger. Ikke minst gjelder dette i miljøer som kan oppleves som kunstige for barn, blant annet i barnevernsinstitusjoner og der barnet kanskje mot sin egen vilje har blitt tatt hånd om av barnevernet. Å ta barna på alvor behøver ikke å bety at barna ikke må tilpasse seg visse organisatoriske strukturer og relasjoner.

Prosjektene vil ikke nødvendigvis passe inn i en hierarkisk medvirkningsmodell (Shier) der det å dele makt og ansvar er det mest ultimale. Det viktige er at barna blir konsultert, og synspunktene deres blir tatt hensyn til. På ulike måter blir de trukket inn i inn i pågående beslutningsprosesser, og yter viktige bidrag til utforming av tiltak og tjenester. Samtidig er selve prosessen svært viktig, det kommer tydelig frem at denne sosiale deltagelsen betyr mye for de involverte. Gjennomgående i disse prosjektene ser det ut som at det gjennom deltagelsen i seg selv skjer en «empowerment»-prosess som påvirker identitetsformingen. Dette skjer fordi det blir dannet sosiale nettverk, at man blir bevisst sine rettigheter og sine erfaringer, og at man gjennom å stå frem kan bidra til å hjelpe andre. Sammen blir man bevisst at man opplever noe unikt, og at ens erfaringer er viktige. Behovet for tilretteleggelse og voksne støttespillere kommer tydelig frem i alle prosjektene.

Avsluttende refleksjoner

Artiklene illustrerer at det vi kaller medvirkning favner svært ulike deltakelsesprosesser. Hva slags involvering som er mest hensiktsmessig, er avhengig av målet med organiseringen. Men selve deltakelsen kan være både et mål og et middel, og både innhold, form og relevans er viktig for mobiliseringen. For at barn og unge skal oppleve at medvirkning er meningsfylt, er det avgjørende at innflytelsen er reell, uansett hvilket nivå den er på.

Hvordan medvirkningen praktiseres er avgjørende for hva de yngste får ut av å være med. Her er holdningene til barn hos dem som skal samarbeide med dem av stor betydning, og ikke minst *hvordan* de inkluderer barna. I de prosjektene som er beskrevet, er det også tydelig at medvirkningsprosessene trenger trygge og tydelige rammer. Målene må være avgrenset, og arbeidsmåtene må være begripelige.

De som skal tilrettelegge for å involvere barn, må ha et bevisst forhold til hva som er mulig å oppnå, for å unngå å skape urealistiske forventninger. Videre bør man reflektere over hvem som skal konsulteres, og hvilken metode som er mest anvendelig. Mye tyder på at det er en fordel med mindre grupper⁴². Nødvendig informasjon og forkunnskaper er viktig, både om muligheter og begrensninger. Ikke uventet viser det seg at barnas motivasjon for å være med i beslutningene styrkes av at de er engasjert i virksomhetene de er med på, og at de har det morsomt.

Den største barrieren mot at barn og unge involveres i reelle beslutninger, når det er ønsket, er at de som skal dele makten setter spørsmålstegn ved barnas kompetanse og modenhet. Det er ulike grunner til at de gjør det. De kan ha et ønske om å beskytte barnet, det er tidkrevende å involvere dem, og det er arbeidskrevende. Dessuten vil en slik deling av makten nødvendigvis føre til at de som har makt må gi fra seg noe kontroll. Det stilles kvalifikasjonskrav til barnet, og det er den voksne som må avgjøre om barnet innehar denne modenheten. Når maktbalansen er skjev fra starten av, fordres det sensitivitet og lydhørhet fra den sterke part, og at han eller hun virkelig går inn for oppgaven. Det faktum at alder og modenhet bestemmer status er problematisk. Det finnes en risiko at unge kan avfeies med at hvis de tenker annerledes enn voksne, har de ikke den innsikt som skal til for å være verdt å lyttes til. Hvis tilgangen på informasjon er begrenset vil det være en risiko for feilinformasjon og at barnet dermed ikke kan få overblikk over konsekvensene.

Å stimulere til medvirkning er en måte å styrke barns sosiale og kulturelle kapital. Grunnene til at barn skal involveres i bestemmelser som

⁴² Rädde Barnen i Sverige

angår dem er vektige, og de ligger på flere plan. En reell deltakelse vil høyne kvaliteten på beslutningsprosesser, og dermed forbedre aktiviteter og tilbud slik at de samsvarer mer med det unge mennesker trenger og ønsker seg. Den vil også fremme beskyttelsen av barn, bemyndige dem og fremme barns selvfølelse⁴³. Gjennom sin ratifikasjon av FN's barnekonvensjon har de nordiske landene, og selvstyreområdene, påtatt seg å legge til rette for at unge menneskers deltakelse i vid forstand. Det innebærer at også denne delen av befolkningen kan få ta del i utviklingen og styrkingen av det virkelige demokratiske samfunn.

⁴³ Thomas 2007: 200

Referanser

- BLD (2009) *Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. Utredning fra ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet januar 2008. (Rapport 2009)
- Engelstad og Ødegård (2003) Makt mening og motstand blant unge. I *Ungdom, makt og mening* Engelstad og Ødegård (2003) Gyldendal Akademisk
- Gjertsen P-Å (2000) Evaluering av unges medvirkning i prosjektet URBAN 2000. Skriftserie Høgskolen i Sør-Trøndelag Notat nr 2–2001.
- Glaser, Vibeke (2008) Rett til medvirkning for barn med nedsatt funksjonsevne i *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskolelærerutdanningen* Sjøvik Palma (red)) Universitetsforlaget Oslo
- Kjørholt Anne Trine (1997) *Norsk barnepolitikk og barns aktive samfunnsdeltakelse. En kartlegging av offentlige prosjekter i perioden 1985–1995*. Norsk senter for barneforskning, Rapport Nr 45.
- Liden Hilde (2003) Ungdomsråd – politisk lekestue? I *Ungdom, makt og mening*. I Engelstad og Ødegård (2003) Gyldendal Akademisk
- Mikkelsen R. og Fjeldstad, D. (2003) Skole og demokratiopplæring. I *Ungdom, makt og mening* Engelstad og Ødegård (2003) Gyldendal Akademisk
- Rädda Barnen (2004) *Det handlar om demokrati – om konsten att öka barns inflytande över kommunala beslut*. Stockholm.
- Shier, H. (2001) Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society, 15*, 107–117.
- Skimmeli Marit (2000) *Medvirkning fra barn og unge i lokaldemokratiet. Kartlegging og analyse av barne og ungdomsråd i norske kommuner*. NTNU, Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse.
- Skivenes, Marit, Strandbu, Astrid (2005) *Barn og familieråd. En analyse av det organisatoriske rammeverket for barns medvirkning i barnevernet*. Norges Barnevern nr 3 2005.
- Søbstad, Frode (2006) Hvor reel blir barnas medvirkning i barnehagen. I *Fall i praksis*, Rapport
- Søftestad, Siri (2007) Rom for barnestemmer i *Blikk på praksis 2007*: 115
- Thomas Nigel (2007) Towards a Theory of Children's Participation. I *International Journal of Children's Rights* 15 (2007) 199–218.
- Thrana H. M. (2008) *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Gyldendal Akademisk, Oslo
- Undervisningsministeriet, Leena Nousiainen Ulla Piekkari (2005) *Engagerade elever- en samverkande skola. Handboken för elevkårens handledande lärare* Undervisningsministeriets publikationer 2005:36.
- Vestel Viggo, Guro Ødegård og Tormod Øia (2003) *Veien til makta og «det gode liv»? Evaluering av medvirkningsarbeidet blant unge i Porsgrunn kommune*. Nova rapport 8/03, Oslo
- Ødegård, Guro (2001) *Ung i Fredrikstad. Om skole, fritid, rus, samfunnsengasjement og verdiorienteringer*. NOVA Rapport 06/01
- Ødegård, G. (2009) *Motløs ungdom. Nytt engasjement i gammelt demokrati*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo